

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 30.

Tisdagen den 13 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till lagutskottet propositionen, nr 88, med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig för-
anledda förhållanden;

till statsutskottet propositionerna:

nr 85, angående förändringar vid centralstationen i Stockholm
m. m.; och

nr 94, angående kostnaderna för anläggning av hospital vid
Strängnäs samt om- och tillbyggnad av Lunds hospital och asyl;

till lagutskottet propositionerna:

nr 99, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot överlåtelse
av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot för-
värv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri; och

nr 100, med förslag till lag om förbud i vissa fall mot fort-
skaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter; samt

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 91, med förslag till
lag angående ändrad lydelse av § 24 i förordningen om kyrkostämma
samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 m. m.

§ 3.

Herr *Lindqvists* i Kosta på kammarens bord liggande motion
nr 340, som nu föredrogs, remitterades till bevillningsutskottet.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 30.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 4 och 32—34, bevillningsutskottets betänkande nr 11, lagutskottets utlåtanden nr 12—15, jordbruksutskottets utlåtande nr 14 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 5.

Herr statsrådet friherre *Beck-Friis* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 84, angående pension åt distriktslantmätaren S. O. Nilssons änka; och

nr 104, angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr *Lundberg*, som yttrade: Den rådande livsmedelskrisen och dyrtiden ha vållat bekymmer, oro och nöd i mångtaliga hem. Föga hava statsmakterna gjort för att effektivt skingra denna oro och lindra denna nöd, som värst drabbat de arbetande klasserna. Bland dessa finnas åtskilliga grupper, särskilt på landsbygden, som råkat i ett alldeles särskilt bekymmersamt och olyckligt läge, fattiga människor, som på grund av förhållandena nästan bragts till ekonomisk undergång och nu hotas av den djupaste misär.

Jag syftar härvidlag förnämligast på en hel del av våra torpare, backstusittare, daglönare, fattiga änkor liksom även en hel del arbetare omkring städerna och industrisamhällena. Dessa ha hittills vant sig vid att ha ett par grisar eller att hålla någon liten hönsgård, någon gång även en ko. Genom att delvis avyttra, delvis själva använda fläsket samt sälja äggen och smöret, ha de hittills kunnat skaffa sig en liten, men för familjen nödvändig inkomst.

Genom den oavlätliga exporten av livsmedel och genom den försvårade och snart nästan uteblivna importen av säd, fodervaror och andra förnödenheter, dels ock genom det ohejdade jobberiet, förminskades å ena sidan mat- och foderförråden oavlätligt och stego å andra sidan priserna högst väsentligt på de ännu återstående förråden. Slutligen måste, för att hindra att den rena hungersnöden skulle övergå folket, beslag läggas på de viktigaste till människoföda tjänliga livsmedlen och en allmän ransonering bestämmas. Till kreatursföda förbjöds att använda vad till människoföda kunde brukas. Genom dessa av krigsförhållandena och den allmänna livs-

medelsbristen framtvingade åtgärder tvingas emellertid torparen och daglönaren, den fattiga änkan, egnahemsbrukaren m. fl. på många håll i vårt land att avyttra sina grisar, sin ko eller sina höns, som dock bidragit till familjens existens. ofta rent av upprätthållit den, särskilt vissa tider av året.

Att så är förhållandet giva brev och klagorop, som kommit många riksdagens ledamöter till del, tydligt vid handen. Sålunda skriver en torpare från Halland, att han måste sälja sina tvenne grisar, som givit honom i dessa tider någon inkomst och även föda i hemmet. Han ser nu bister nöd framför sig. En fiskaränka från Roslagen klagar, att hon måste slakta alla sina höns, som förut givit henne en liten inkomst, och att hon snart ser sig tvungen att sälja sin ko. En dagsverkare från Småland har måst sälja både sin gris och sin ko. En egnahemsägare utanför Eksjö har måst avyttra sin lilla hönsgård, som beredde den talrika familjen någon lättnad i dess ekonomiska betryck. En småbonde från Ådalen skriver, att han måste lämna sitt lilla jordbruk. Sådana klagorop, säkerligen äkta och röjande ett allt svårare nödtillstånd hos stora lager av det allra fattigaste och mest betungade folket, komma som sagt från skilda håll och kunna icke lämna folkrepresentationen oberörd. Vi skulle illa tjäna den sak vi äro satta att vårda och värna, om vi icke beaktade också dessa olyckliga människors lott.

Något måste, enligt vårt förmenande, ovillkorligen av statsmakterna åtgöras för att komma också dessa människor till hjälp, för att hålla dem åtminstone i någon mån skadeslösa för de förluster de lida på grund av de åtgärder, som måste vidtagas och som gått så tungt ut över dessa folklager.

Med anledning av vad jag sålunda anfört anhåller jag härmed om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande frågor:

1) Har sig herr statsrådet bekant, att på grund av eu del åtgärder, som måste till folknäringsens tryggande av regeringen tillgripas, en del av landsbygdens fattigaste befolkning råkat i avsevärda svårigheter och på sina håll hotas av ren nöd?

2) Är det herr statsrådets avsikt att skyndsamt företaga en allmän undersökning rörande arten och omfånget av nu berörda svårigheter?

3) Har herr statsrådet för avsikt att föreslå åtgärder till lindring av den nöd, vari ovannämnda fattiga folkgrupper på grund av ovan berörda förhållanden råkat?

Denna anhållan bordlades.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bere-

dande av medel till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter; samt

från bankoutskottet:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt en befattningshavare vid postverket; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årliga understöd åt vissa befattningshavare vid telegrafverket.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Olofsson* i Digernäs under 5 dagar fr. o. m. den 15 mars.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Crowvall.

Onsdagen den 14 mars, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till bankoutskottet propositionen, nr 84, angående pension åt distriktslantmätaren S. O. Nilssons änka; och

till jordbruksutskottet propositionen, nr 104, angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsfrönödenheter.

§ 2.

Vidare föredrogs herr *Lundbergs* vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda, men då bordlagda anhållan, att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa spörsmål i anledning av vissa av Kungl. Maj:t viktiga åtgärder till folknäringens tryggnad; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 3.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 106, om pension åt förra skrivbiträdet hos krigshovrätten, änkan Mathilda Charlotta Johanna Wiberg, född Zetterberg;

nr 105, angående gottgörelse till rådhusrätten i Luleå i anledning av dess befattning med vissa mål;

nr 98, angående livränta åt förre eleven vid statens uppfostningsanstalt å Bona Armas Anton Veiland;

nr 89, angående pension åt förre båtsmannen vid Norrlands 2:a kompani nr 124 Carl Gustaf Granberg Wall;

nr 90, angående pension åt fortifikationsarbetaren Andreas Brommesson;

nr 95 A, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 95 B, angående beräkningen av vissa statsverkets inkomster för år 1918;

nr 96, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom., 3 § 1 mom., 5, 8 och 23 §§ samt 25 § 2 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av malt-drycker m. m.;

nr 97, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa; samt

nr 107, angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 65, 144, 164, 187, 188, 190, 609, 610, 624, 625, 626, 627, 628 och 629 i gällande tulltaxa.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 4.

Ang. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.

Till avgörande förelåg först lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande viss ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 111, hade herr *Widlund* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i lag om försäkring för olycksfall i arbete, att åldersgränsen för utbetalande av understöd till sådana barn, som enligt gällande lag vore berättigade till dylikt understöd, framflyttades från femton till aderton år.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Lindhagen*, som föreslagit, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och på vad sätt lagen om försäkring för olycksfall i arbete skulle kunna ändras i syfte att åldersgränsen för barn, som enligt lagen vore berättigade till årligt understöd, höjdes från 15 till 18 år; samt

av herrar *Klefbeck*, *Persson* i Norrköping och *E. I. Lindley*, vilka biträtt utskottets hemställan, men ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Widlund*, som anförde: Herr talman! Den förändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete, som min motion avser, gäller blott åldersgränsen för barn till genom olycksfall i arbetet omkomna arbetare.

Aldersgränsen är för närvarande femton år, men denna åldersgräns kan icke anses rimlig, då ett barn vid denna ålder icke torde kunna försörja sig självt. Med denna lags antagande fastslogs skyldigheten för samhället att skydda de barn, vars anförvanter omkommit genom olycksfall i arbete. När riksdagen har tagit ett sådant initiativ, bör den också, enligt min mening, taga steget fullt ut och helt skydda dessa arbetares barn. Riksdagen har flera anledningar att göra så. Vi böra beakta det uppväxande släktets stora betydelse för samhället. Det är icke lämpligt att lämna ett barn i femtonårsaldern åt sig självt och att försörja sig självt. Var och en vet väl, att den inkomst, som ett barn i denna ålder, flicka eller gosse, kan erhålla, icke kan vara sådan, att det därpå kan fullt försörja sig. Enligt min mening är det nödvändigt att ordna det så, utöver den rena försörjningsplikten, att den undervisning, som barnet fått i folkskolan, skall kunna i någon mån påbyggas, för att barnet på sådant sätt skall erhålla ett kraftigt stöd för sin utveckling i livet. Det är ju ändå så, att även ibland de fattigare barnen det kan finnas en hel del med goda anlag, vilka barn, om de få en tillräckligt bärande utbildning, kunna bliva nyttiga och verksamma samhällsmedlemmar. Denna utbildning borde man då icke undandraga dem.

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Porta.)

En framstående ledamot av denna kammare, som varit med om att behandla denna lag på dess tidigare stadium, beaktade också detta vid frågans behandling föregående år och yttrade här i kammaren i detta hänseende, när frågan var före: »Det lider icke ringaste tvivel, att det är ett föräldrat tillstånd, att försörjningsplikten för barnen skall upphöra redan vid 15 års ålder, och så som utvecklingen av de ungas krafter och färdigheter under nuvarande förhållanden måste fortgå, blir det ett underklassmärke, att denna utveckling skall behöva avklippas vid en alltför tidig ålder. Det står också i rak strid med de strävanden till fortsättningskolor och fortsatt utbildning av alla slag, som riksdagen med all rätt söker uppmuntra.» — Denne talare fastslog således först, att detta avklippande av understödmöjligheten redan vid 15 år vore ett åsättande av ett klassmärke, och underströk vidare behovet av att barnet får stöd i alla avseenden, och icke minst beträffande fortsatt utbildningsmöjlighet. Staten har i övrigt, oavsett sin skyldighet i ekonomiskt avseende, enligt min mening, skyldighet att tillse, att det släkte, som fostras, blir ett starkt och friskt släkte. Vi göra inom den lagstiftande församlingen, och det med rätta, många gånger stora uppoffringar för det uppväxande släktet, på det att de unga skola bli fysiskt starka och dugande samhällsmedlemmar. Men om detta stöd undanryckes vid en så tidig ålder som 15 år, kan man befara, att vad man sökt uppbygga i ungdomen, senare kan gå till spillo.

Beträffande andra av staten understödda individer finna vi där ett kaos av olika åldersgränser, såsom 18, 21 och 25 år; i vissa fall får individen understöd för hela sitt liv, och då gäller det individer, vilka helt säkert ha större möjlighet att stå emot svå-

Aug. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)

righeterna i livet än just dessa barn ha, som det här är fråga om. Det oaktat har man sett sig skyldig att på grundvalen, som jag förmodar, av behövligheten av ekonomiskt stöd sätta åldersgränsen så hög som till 25 år eller för hela livet.

Går jag sedan över till utskottets yttrande, finner jag detta vara mycket kort. Utskottet har gjort till sitt det yttrande, som förledet års särskilda utskott hade, men det har gjort ett litet tillägg, påpekande, att den motion, jag väckt, är av samma ordalydelse som den herr Eriksson i Grängesberg m. fl. förra året väckte. Samma motiv för avslag å den motionen, som funnos föregående år, finnas även nu för avslag å min motion. Jag skulle här inom parentes vilja anmärka, att utskottet förra året mycket litet gick in på realbehandling av denna fråga. Frågan sammankopplades då med en motion av herr Lindley i första kammaren, avseende helt andra saker än åldersgränsen, och den blev, kanske mycket på grund därav, knapphändigt behandlad. Orsaken till avslagsyrkandet var väl närmast den, att försäkringspremierna skulle så väsentligt ökas. Det kan mycket väl hända, att en väsentlig ökning av premierna bleve nödvändig genom en förändring i min motions riktning, men jag undrar, å ena sidan om icke dessa medel äro möjliga att uppbringa och å andra sidan om de icke vid sådan användning skulle giva tillräcklig valuta. Jag förstår icke, att man kan draga sig tillbaka för en uppoffring, när det gäller en så behjärtansvärd sak som denna. Lagutskottet har emellertid i år stannat vid vad fjolårets särskilda utskott stannade vid.

Jag ber sedan att få övergå till de ärade reservanterna, närmast herrar Klefbeck, Persson i Norrköping och Lindley i Söderhamn. Jag får säga, att jag står frågande inför den av dem avgivna reservationen. Vad mena dessa herrar egentligen med sin reservation? Denna kunde, såvitt jag kan förstå, saklöst undvaras, ty den uttalar icke det minsta mot vad utskottet i stort sett har uttalat. Det enda, som skulle kunna vara av betydelse i denna reservation, är ordet »önskvärd». Det är ju tacknämligt, att herrar reservanter hava ansett, att denna fråga är så beaktansvärd, att de vågat i reservationen uttala, att den påyrkade förändringen är önskvärd. Men detta är just icke något, som kan föra frågan framåt. Särskilda utskottet uttalade också i fjol samma önskvärdhet. Jag citerar: »Även om de ändringar i beloppen och den höjning av åldersgränsen, som av motionärerna påyrkas, i och för sig vore önskvärd, skulle desamma dock komma att medföra en så väsentlig ökning av försäkringspremierna, att utskottet för sin del anser sig böra avstyrka bifall därtill.»

Jag förstår nu icke, vad dessa herrar reservanter avsett med sin reservation, det kan man kanske under ärendets behandling få höra. Det skulle kunna hända, att dessa reservanter möjligtvis intagit en annan ståndpunkt, om det varit en annan motionär, men jag vill dock icke tro, att personen för dem varit avgörande. Jag vill nämligen påpeka vad en talare föregående riksdag yttrade vid det tillfälle, då detta ärende behandlades; han sade: »Jag tror

emellertid, att det har varit till gagn för den gemensamma saken, att frågan bragts på tal även i sammanhang med olycksfallsförsäkringslagen, och jag ber att få uttrycka en förhoppning om, att det livliga intresse för densamma, som helt säkert finnes inom vidsträckta kretsar här i andra kammaren, skall lyckas föra denna sak framåt under kommande år.» — Så uttalade sig 1916 en ledamot av kammaren. Denna uttalade förhoppning om frågans framförande till förbättring torde vara tillräckligt auktoriserande för herrar reservanter. Herrar reservanter borde hava tagit vara på denne persons yttrande och gjort till sin uppgift att föra frågan framåt, då nu ingen annan än jag fört frågan inför kammaren, och man borde icke ha tagit hänsyn till vem som fört fram frågan, utan till vad som yttrades föregående riksdag. Jag beklagar, att dessa reservanter icke gjort mera för denna så behjärtansvärda sak.

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete
(Forts.)

Den andra reservationen är framförd av herr Lindhagen. Be- träffande denna vill jag säga, att jag tror, att reservanten har framfört skäl, som borde vara talande för kammaren för att kunna gå med på densamma. Man bör icke tro, att med den reservationens antagande frågan föres framåt på sådant sätt, att man icke hinner följa den ordentligt. Även om denna reservation antages, skall det komma att dröja åtskilliga år, innan man kommer till det läge, där man kan konstatera, att frågan är slutgiltigt löst. När det nu gäller en så behjärtansvärd sak som att skydda de fattigaste bland fattiga arbetares barn från undergång på grund av ekonomisk nöd, torde det för denna kammare vara angeläget att bifalla den av herr Lindhagen avgivna reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindhagen vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Vidare yttrade:

Herr Lindley: Herr talman! Den ärade talare, som inlett denna debatt, tillät sig att i slutet av sitt anförande rikta några insinuationer mot åtminstone de reservanter, som undertecknat den av herr Klefbeck, herr Persson i Norrköping och mig avgivna reservationen, och tillvita dem en viss partiskhet i fråga om behandlingen av den sak, som här legat före. Jag vill först som sist säga min vän Widlund, att vare sig det är herr Widlund eller herr Johansson i Brånalt, som är motionär, så skall åtminstone jag för min del ägna saken samma uppmärksamhet, och någon sådan synpunkt, som han tillät sig antyda, har icke i ringaste mån varit avgörande för mig, då jag undertecknat denna reservation.

I själva sakfrågan har för mig helt enkelt varit avgörande det faktum, att vi så sent som i fjol beslöto denna lag och att utskottet då enhälligt gick på den linjen, att det föreslog en åldersgräns av 15 år, vilket också av kamrarna godkändes. Mig förefaller det att vara enbart en skenfäktning att i år, då riksdagen har samma sammansättning, komma fram med samma motion igen.

Ang. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)

Jag vågar försäkra herr Widlund, att ingen kan vara mera intresserad att få denna åldersgräns höjd till vad han här yrkar på, än vad jag är, och han borde verkligen icke misstänka mig för annat. Men jag kan, då förhållandena äro sådana, som jag nu påpekat, nämligen att vi nyligen beslutit denna lag och att riksdagen nu har samma sammansättning som då, icke anse frågan betjänt med att saken i år ånyo framföres, då vi endast ha ett år kvar till ny samling. Jag vågar verkligen försäkra herr Widlund, att om ödet skulle föra oss tillsammans här nästa år, så skall jag tillsammans med herr Widlund motionera om denna ändring och, i den mån jag kan, också bidraga till frågans lösning.

Herr Widlund påstår, att motiveringen i den reservation, som avgivits av herr Klefbeck, undertecknad och herr Sven Persson, är densamma som utskottets motivering i fjol. Jag vill då påpeka, att i fjol sade särskilda utskottet, att »även om de ändringar i beloppen och den höjning av åldersgränsen, som av motionärerna påyrkas, i och för sig vore önskvärd» etc. Vi däremot säga i vår reservation, att »utskottet anser den av motionären påyrkade förändringen önskvärd», men ha vi ändock stannat på den ståndpunkt, som vi kommit till, på grund därav, att vi icke anse det vara möjligt att förmå riksdagen att i år gå på en annan linje än i fjol.

Det är under uttryckligt betonande, att reservanterna till fulla behärta den här synpunkten, men till följd av de omständigheter, som jag påpekat, icke nu kunnat gå på en ändring, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den av oss avgivna reservationen.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Av vissa uttryck, som den ärade motionären hade, skulle man kunnat sluta till, att han ville göra gällande, att denna hans motion vore någon speciellt ungdomsokratisk motion. Men så är ju ändock icke förhållandet. Jag ber att få erinra om, att den socialdemokratiska riksdagsgruppen under föregående års riksdag hade en motion, som gick ut på detsamma som denna motion i år, nämligen åldersgränsens höjning från 15 till 18 år. Vid ärendets behandling här i kammaren under fjolåret hade jag tillfälle att uttala min anslutning till denna motion, som vi såsom grupp hade väckt. Jag kunde icke finna, att de skäl, som särskilda utskottet hade anfört mot vårt krav om åldersgränsens höjande, voro tillräckligt bärande för ett avslag. Nu i år framhåller ju lagutskottet här samma skäl som särskilda utskottet i fjol för avslag.

Det har redan av motionären herr Widlund här i dag framhållits, att när särskilda utskottet uttalade sig om denna punkt, så uttalade det sig icke ensamt om den utan blandade den tillsammans med en annan, och så yttrade det sig om båda dessa i ett helt. Vad sålunda denna detalj beträffar har särskilda utskottet icke låtit verkställa någon utredning för att se, vad det skulle komma att kosta, ej heller har lagutskottet i år sökt verkställa

någon utredning om vad för ökade kostnader det skulle medföra. Det är ju alldeles tydligt, att ett bifall till motionen skulle komma att medföra ökade kostnader. Jag tror dock icke, att dessa ökade kostnader skulle visa sig vara så stora, om man hade den saken utredd, att det i och för sig skulle verka avskräckande. För övrigt är det, som jag redan under fjolåret sade, så, att även om det blir ökade kostnader, så får det icke vara avgörande, ty här är ändock ett krav, som är så rättvist, att riksdagen förr eller senare måste se till, att detsamma blir bifallet.

Herr Widlund yrkade nu bifall till den av herr Lindhagen avgivna reservationen. I motiveringen för herr Lindhagens yrkande finnes dock en passus av den art, att jag icke kan yrka bifall helt och hållet till vad han här föreslagit. Det skulle kunna vara möjligt, att herr Lindhagen själv vid närmare eftertanke skulle finna, att denna sats, som jag här kommer att citera, är av den art, att den icke bör av riksdagen understrykas. Han säger nämligen på ett ställe i motiveringen: »I motionärens förslag inbegripes självfallet även begäran om en undersökning av de erforderliga kostnaderna och varifrån penningarna skola tagas.» Nu skulle man kunna tro, att herr Lindhagen haft rätt, när han säger detta, då ju motionären nu har yrkat bifall till hans reservation. Men jag vågar likväl tro, att det icke varit meningen, att det här skulle bli en undersökning om varifrån pengarna skola tagas. Det är alldeles tydligt, att pengarna här skola tagas från samma håll, varifrån pengarna tagas till olycksfallsförsäkringen i sin helhet. Ty det kan icke vara rimligt, att riksdagen här skulle höja åldersgränsen till 18 år och sedan för dessa tre årsklasser, 16—18 år, bestämma, att till deras livräntor skola pengarna utgå från något annat håll än för olycksfallsförsäkringen i övrigt. Man skulle kunna tro, när man läser herr Lindhagens reservation i dess helhet, att han ville säga, att det kan vara möjligt, att för dessa tre årsklasser medel böra utgå ur statskassan direkt. Detta kan dock icke, tror jag, ha varit herr Lindhagens verkliga mening, ty det skulle bryta enhetligheten i det hela. Så får det icke vara, utan en gång, när vi komma dithän, att vi få denna ändring, så måste, såsom jag nyss sade, pengarna därtill tagas från samma håll, varifrån de i övrigt tagas. Om icke denna sats hade varit i herr Lindhagens motivering, så skulle jag för min del gärna ha yrkat bifall till hans reservation och hoppats, att andra kammaren då skulle godtagit den för att ge frågan en knuff framåt, ty om jag utgår från att första kammaren kommer att godtaga vad lagntskottet föreslagit och att det alltså icke kan bli något positivt resultat, så skulle likväl därigenom frågan ha förts något fram.

Emellertid, såsom saken nu ligger, då jag icke helt kan avsluta mig till herr Lindhagens reservation, så har jag, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr Lindhagen: Jag förstår så väl och respekterar herr Lindleys ståndpunkt i denna sak, ty det är ju en gammal parlamen-

Aug. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

tarisk praxis, att, när en sådan sak är löst, väntar man åtminstone gärna någon tid, innan man åter rör vid den. Men det är alltid strid om, hur länge man skall vänta. Om man skall vänta ett, två, fem eller tio år, det beror på, hur man själv intresserar sig för saken.

Nu har herr Lindley talat om en tidsperiod av en valperiod, men så snart den är slut, anser herr Lindley, att rätta tidpunkten är inne att taga upp saken, och det är ju också en ståndpunkt, som man kan intaga. Jag har alltid i riksdagen stått på en annan ståndpunkt än denna. Jag har, så att säga, för min del velat opponera mig mot det parlamentariska systemets uppfattning i allmänhet i sådana frågor, och jag gör det även fortfarande i denna sak.

För mig ställer sig saken därför så, att, så snart det finnes ett nödläge, som faktiskt påkallar skyndsamma åtgärder, skall man i riksdagen taga upp detsamma. Åtminstone böra vi, då fråga därom väckes, ej motsätta oss en begäran, att detta nödläge så mycket som möjligt avhjälpes. Därför kan jag omöjligt med min uppfattning om parlamentens uppgift lika litet som förut säga nej i ett sådant fall, utan då kommer alltid att vid ett utskottsbetänkande eller eljest finnas en reservation av mig.

Jag har nu den förhoppningen, att vi efter världskriget skola få bukt med den gamla parlamentariska formalismen, som infångar representanterna, så snart de komma, från vilket parti de än må vara, och få fram en saklig politik, som alltid är beredd att opinera och begära bättring genom krav, som äro vägande och rättvisa. Ur denna synpunkt ber jag att få yrka bifall till min reservation.

Herr Lindqvist i Kosta har nu givit särskild anledning till detta därigenom, att han förklarar, att särskilda utskottet i fjol icke gjorde någon utredning om, vad det skulle kosta — det var ju så, om jag ej missuppfattat honom — och vid sådant förhållande är det så mycket riktigare, att man nu skriver och omsider begär en sådan utredning, ty det ligger i min reservation till detta lagutskottets betänkande.

Nu får jag säga, att det är märkvärdigt, vad det finnes många hinder för allting här i världen. Herr Lindqvist har i min reservation upptäckt något alldeles förskräckligt, som omintetgör hans goda vilja i denna sak. Det står nämligen där, att »i motionärens förslag inbegripes självfallet även begäran om en undersökning av de erforderliga kostnaderna, och varifrån penningarna skola tagas». Detta »varifrån penningarna skola tagas» har varit ägnat att fullkomligt tillintetgöra herr Lindqvists möjlighet att opinera i denna sakfråga. Sådan är verkligen parlamentarismen! Då kunna herrarna förstå, att man vill vara med om att skapa en helt annan inrättning än denna. Det är ej herr Lindqvist ensam, som snubblar på alla dessa uppsökta hinder, utan ni göra så alla, när ni ej vilja vara med om en sak eller tro att ni ej få vara det.

Jag har verkligen ej haft de funderingar angående frågan.

varifrån penningarna skulle tagas, som herr Lindqvist trodde. Jag har bett att få en utredning, varifrån penningarna skola tagas, och, är det så, att de skola tagas från arbetsgivarna, så visar utredningen det. Är det åter så, att här uppstå så ökade utgifter, att de ej kunna läggas på arbetsgivarna ensamma, då får man för denna ökning se till, om man även skall taga bidrag från något annat håll. Detta har jag velat hålla öppet, men jag anser, att medlen höra fortfarande helst tagas från arbetsgivarna.

Ans. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

Hade jag nu skrivit, att medlen endast skulle tagas från arbetsgivarna, hade en annan talare uppträtt och sagt: »Hur kan herr Lindhagen begära, att man skall binda sig vid en sådan sak? Utredningen måste vara förutsättningslös.»

För att emellertid bereda herr Lindqvist tillfälle att kunna instämma i min reservation, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma, men med strykande i motiveringen av orden »och varifrån penningarna skola tagas».

Herr Persson i Norrköping: Denna motion är en av de motioner, vilka på grund av förhållandena ej ha den minsta utsikt att vinna bifall av riksdagen och ej ens i denna kammare. Vi skola nämligen taga i betraktande, att det beslut, som förra riksdagen fattade i olycksfallsförsäkringsfrågan, ännu ej ens börjat tillämpas, ty den lag som det gäller, skall ej tillämpas förrän från och med den 1 januari 1918. Frågan behandlades grundligt i fjol både inom särskilda utskottet och inom denna kammare och blev nog avgjord, åtminstone för detta år.

Nu säger motionären, att han ej förstår vår reservation. Nej, han begriper tydligen ej heller eljest riktigt, vad han läser. Han förklarar nämligen, att förra årets utskott och därmed riksdagen, som antog utskottets förslag, uttalat sig för önskvärdheten av, att åldersgränsen skulle flyttas till 18 år. Nej, det gjorde utskottet ej. Varken utskottet eller riksdagen uttalade någon önskan i den riktningen, utan utskottet förklarade, att, även om det i och för sig vore önskvärt, ville utskottet ändock ej vara med därom. Det är ej något uttalande om önskvärdheten, utan det lämnar frågan öppen enligt vanlig läsekonst. När ej herr Widlund förstått det, förvånar jag mig ej över, att han ej förstått, att reservanterna velat uttala önskvärdheten av att åldersgränsen måtte höjas till 18 år.

Nu har för det första ingen ändring inträtt i riksdagens samsättning, och för det andra har man näppeligen någon gång i riksdagens historia sett, att riksdagen ett år varit färdig att ändra ett beslut, som den fattat året förut, i synnerhet innan beslutet ens börjat tillämpas. Och vidare är det så, att det med fullt skäl kan påstås, att det, om herrarna vilja reformera, i vad gäller barnens möjlighet att vinna skydd och uppfostran, vore skäl i, att Ni innan Ni i detta fall höja åldersgränsen till 18 år, toge i övervägande frågan om skydd och understöd åt alla dem, som till och med äro under 15 år och ej ha något skydd från statens sida eller någon genom lagstiftning tillförsäkrad möjlighet till uppfostran

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

eller något mera. Nu säges vidare, att i vissa fall, som det här kan bli fråga om, kan den, som ensam skall betala till understöd åt dessa genom olycksfall oförsörjda barn mellan 15 och 18 år, befinna sig i den ekonomiska ställning, att hans egna barn mellan 15 och 18 år ej kunna få något skydd. Ty vi utsträckte ju lagen till att gälla ej blott de stora industriidkarna utan alla arbetsgivare, små och stora, jordbrukare och industriidkare.

Dessa skäl äro nog tillräckligt bärande ännu, för att man ej skall kunna hoppas och tro, att man kommer fram till någon ändring i allmänhet. I ett och annat kan man givetvis komma till någon ändring.

Nu säger den föregående talaren, herr Lindhagen, att för honom är det likgiltigt, eller att han lämnar öppet, varifrån pennin-garna skola tagas vid en eventuell utsträckning av olycksfallsförsäkringslagen. För mig är det ej alls likgiltigt. Jag anser, att den ståndpunkten bör intagas, åtminstone av det socialdemokratiska arbetarepartiets representanter i riksdagen, att den produktiva verksamheten själv skall betala sitt offerväsen, och att det ej skall läggas på det allmänna. Man skall ej ge det minsta lilla handtag åt ett avsteg från den princip, som i sådant avseende är fastslagen, varför det ej kan komma i fråga, att åtminstone jag lämnar min röst för att här utsträcka understödsplikten, så att staten med allmänna medel skall ombesörja den, utan, när vi komma dithän, att vi kunna utsträcka lagens verkningar, skola naturligtvis penningarna tagas, där de förut tagits.

För min del är jag ense med motionären därom, att det är önskvärt att få åldersgränsen utsträckt, men jag ser ej någon möjlighet därtill för närvarande. Denna motion gagnar rakt icke syftet, då den framkommit nu. Den kan ha framkommit som ett önskemål, men den kan ej leda till resultat för närvarande, och därför kan jag ej heller yrka bifall till densamma.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr Lindhagen försökte, om jag fattade honom rätt, förlöjligen mitt anförande och den anmärkning, jag tog mig friheten göra mot hans motivering. Men det kan väl ej vara så allvarligt menat, detta förlöjligen, när han fann, att mitt påpekande var så riktigt, att han gjorde ändring i motiveringen i det avseende, som jag åsyftat. Ty det är ändå viktigt och av principiell natur, som herr Persson sade, att, då vi nu fått en olycksfallsförsäkringslag, som är ganska bra, om man även kunde önska den bättre, och i densamma fått fastslaget, att ersättningen vid olycksfall skall utgå från produktionen, man ser till, då man skall ändra lagen i en detalj, att man ej därmed bryter sönder denna enhetlighet, som bör ligga till grund.

Nu ber jag endast att till herr Persson i Norrköping få säga, att det vore av betydelse, om denna kammare som en opinionsyttring bifölle herr Lindhagens reservation, sådan den nu föreligger, till vilken jag, herr talman, nu ber att få yrka bifall.

Herr Petersson i Lidingsö villastad: Her talman, mina herrar! Som synes av utskottets betänkande, har hela utskottet med undantag av herr Lindhagen varit ense om slutet. Det är också klart, att slutet här ej gärna kan bli mer än ett. Förra året var samma fråga som motionären nu bragt på tal, uppe vid olycksfallsförsäkringslagens antagande. Den var föremål för prövning av det särskilda utskottet, och detta utskott fann då enhälligt, att förslaget om höjning av åldersgränsen till 18 år var oantagligt, på den grund, att en dylik höjning skulle rubba de beräkningar som lågo till grund för den försäkringsverksamhet, som det då gällde att etablera. Det lär väl ej heller vara tal om annat, än att, om man skall skrida till ändring i den i fjol antagna lagen genom höjning av åldersgränsen för minderåriga, det ej går an att göra detta på rak arm, utan föregående ganska ordentliga undersökningar om, vad det har för ekonomiska konsekvenser. Det skulle komma att lägga om de beräkningar beträffande premier m. m., på vilka den i fjol antagna försäkringslagen är grundad, och sådant gör man sannerligen ej på en motion av det lätta innehåll som den av herr Widlund avgivna.

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.

(Forts.)

Dessutom är det nog nödvändigt att, om man skall tänka allvarsamt på denna sak, även beakta de konsekvenser på vissa andra områden, som en höjning av åldersgränsen skulle medföra. Det har påpekats av herr Sven Persson, att sådana konsekvenser finnas, och jag är övertygad om, att, när man börjar gå igenom dem, skola de spinna ut sig över ett så stort område, att jag för närvarande icke kan överblicka det. Man måste därvid gå in på, bland annat, det barnaunderstöd, den barnauppfostran, som för närvarande lämnas av kommunerna och som regleras av fattigvårdslagstiftningen. Skall det ena ändras, måste antagligen så ske även med det andra. Under sådana förhållanden är det givet, att riktigheten av det slut vartill utskottet kommit, ej gärna kan bli föremål för någon tvekan.

Återstår då skillnaden mellan utskottet och reservanterna i motiveringen. Ja, den skillnaden är, det får jag säga, skäligen härfin, ty utskottets majoritet har stannat vid att säga, att samma förhållande, som förelåg i fjol, föreligger i år, och att de skäl, som hindrade det särskilda utskottet att förorda den högre åldersgränsen ha hindrat lagutskottet att tillstyrka motionen, medan däremot reservanterna, herrar Klefbeck m. fl., velat ge ett sympatiuttalande i sak för den i motionen uttryckta tanken. Ja, mina nerrar, ett sådant sympatiuttalande som ej bygger på andra grunder än de i motionen anförda, det tycker jag vara bra litet värt. Jag är fullkomligt ense med dem och vill gärna ge ett ännu längre gående sympatiuttalande. Jag vill säga, att det naturligtvis är önskvärt, att alla människor här i detta land ha det så bra, som över huvud taget är möjligt. Men skall riksdagen göra ett uttalande av den art som reservanterna önska, och skall detta uttalande ha något värde, då bör det också vara grundat på några undersökningar eller andra anförda förhållanden som giva anledning an-

Ang. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)

taga, att det överhuvud taget skall vara möjligt att genomföra någonting i den riktning, som uttalandet avser. Men både reservationen och motionen brista härutinnan. De äro fullständigt blottade på varje försök att ens antyda någon framkomlig utväg för anskaffande av de medel, som skulle erfordras för att täcka kostnaderna för den begärda reformen, och jag kan ej finna, att riksdagen utan ett sådant underlag skulle kunna gå med på ett uttalande, som dock i alla fall innebär, att man vill ha något genomfört så fort som möjligt.

Nu har under debatten uttalats, att givetvis skall kostnaden för detta liksom för allt annat, läggas på arbetsgivarne. Premierna skola i erforderlig grad höjas. Ja, då kommer jag tillbaka till vad jag sade nyss, att sådant rubbar hela den försäkringstekniska grundvalen, och om detta är möjligt utan att hela försäkringen går sönder är en öppen fråga. Om man, såsom herr Lindhagen, åtminstone att döma av motiveringen till hans reservation synes avse, vill säga, att staten skall träda emellan och betala, vad som behöves, då ligger saken på annat sätt, och då kan jag förstå det slut, vartill han kommit. Det är jag emellertid ej beredd att vara med om.

Av de skäl, jag nu tillåtit mig antyda, vore det helt visst klokast, om kammaren, i det skick, vari ärendet för närvarande befinner sig, ville bifalla utskottets hemställan.

Jag ber. herr talman, att får yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att tillkännagiva, att det är alldeles ofattbart för mig, huru herr Lindley kan intaga en sådan ståndpunkt, som den han här ställt sig på. En sådan ståndpunkt innebär ju faktiskt, att herr Lindley vill göra gällande, att det skulle vara fördelaktigt för denna saks framförande, om riksdagen avsloge frågan vid denna riksdag. Annars har jag hittills, under de år, jag varit här, bibragt den uppfattningen, att det är fördelaktigt för en sak, om man kan påvisa, att denna sak framförts under flera riksdagar och vid varje sådan fått understöd åtminstone av andra kammaren, eller, om det icke har blivit majoritet, åtminstone samlat kring sig en större minoritet. Herr Lindleys uppfattning är däremot den, att det skulle vara fördelaktigare för denna sak, om man kunde påvisa, att vid 1917 års riksdag saken avslogs av andra kammaren. Ja, jag kan icke draga någon annan slutsats av herr Lindleys ståndpunkts-tagande i denna sak. Ty, om herr Lindley hade haft en annan uppfattning, kan jag icke finna annat, än att han då varit skyldig att yrka bifall till motionen och därmed medverka till, att man sedan kunde visa på, att detta yrkande har framförts under flera år och att under alla dessa riksdagar i följd efter varandra andra kammaren har uttalat sig för, att en reform bör ske i den riktning, som av motionären påyrkats.

Jag tror, att större delen av denna kammares ledamöter i denna fråga skall hava samma uppfattning som jag, nämligen att det är

fördelaktigare för ett yrkandes genomförande, om man kan påvisa, att yrkandet har blivit bifallet år efter år, än om man kan visa, att det har blivit avslaget ett särskilt år.

Alltså kan jag icke finna annat, än att om vi vilja medverka till att föra fram denna sak, då måste vi försöka kunna visa på att även 1917 års riksdag har uttalat sig för en sådan reform. För övrigt, vad har herr Lindley för orsak att tro, att 1918 års riksdag bliver så mycket annorlunda sammansatt än 1917 års?

För övrigt vill jag visa på, att vi ha ett annat närliggande område inom lagstiftningen, ålderdomspensioneringens lagstiftningsområde, där det framfördes ändringsförslag ganska snart efter det att lagen hade antagits. Och det har också kommit till stånd vissa ändringar i den lagen. Alltså kan man säga, att det icke kan påvisas, när det gäller sådan här lagstiftning, att det är omöjligt att få någon ändring till stånd, förrän flera år förflutit från resp. lagars antagande.

Från dessa utgångspunkter skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Stenudd instämde häruti.

Herr Branting: Herr talman! Denna motion hör till ett slag av motioner, som börjat bliva ej så alldeles obekant, och som särskilt synes visa tendens att breda ut sig under den nu innevarande riksdagen. Detta slag utmärkes därav, att man utan det minsta bekymmer om utredning kastar fram en tanke, ett önskemål och begär, att riksdagen eller Kungl. Maj:t sedan skall taga hand om denna tanke eller detta önskemål och föra fram saken. Man anser sig därmed gagna saken. I själva verket tror jag, att man mycket ofta i stället uppkallar ett motstånd, som skulle hava varit lättare att bryta, om saken framförts med en saklig förberedelse och på en tidpunkt, då förhållandena möjliggjort att åtgöra något i saken. Därtill är att märka, att man av detta sätt att motionera, att föra fram saker har svårt att få annat intryck, än att det rätt mycket avser att utanför riksdagen kunna peka på ett reformintresse, som kanhända icke skulle vara lika starkt hos dem, vilka icke vilja gå sådana vägar.

Nu ligger ju denna sak på sådant sätt, som redan under den föregående debatten här har antytts, att utskottet i föl för sin del försökte att vända på denna sak på olika vis för att få klart, om det var något att göra med den. Vi socialdemokratiska representanter och, som jag tror, även de liberala voro ganska allmänt överens om att det skulle hava varit önskvärt, om man kunnat komma ett stveke i riktning av en höjning av åldersgränsen, vilket är realiteten i denna fråga. Det visades nyss, att behövt sakligt underlag saknades för en sådan förhöjning. Det fanns icke något som helst spår till utredning om huru mycket man skulle beräkna att premiekostnaderna för arbetsgivarna skulle komma att ökas genom en höjning av denna åldersgräns, och över huvud taget kan en sådan utredning kanske

Ang. ändring
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)

icke så alldeles lätt låta sig göra, ehuru man på ett ungefär alltid kan komma med uppskattningar i saken.

När nu förhållandena lågo så, som vi alla känna, att hela denna lagstiftning om en förbättrad olycksfallsförsäkring måste ålägga arbetsgivarna mycket betungande bördor i jämförelse med de ytterst små och alldeles för små, som förut ha vilat på dem, fann man, att det vore rimligt, att man först finge de väsentliga linjerna i den stora frågan uppdragna och sedan kunde göra något för att förbättra förhållandena även på denna punkt genom höjning av bidragen till barn, äldre än 15 år. Men som ordföranden i lagutskottet påvisat i denna fråga om höjning av understödet för barn, om detta skulle för framtiden gälla barn upp till 15 år eller en högre ålder, är i själva verket en ofantligt mycket mera *vittomfattande* fråga än att ensamt tänka på sådana, vilka åtnjuta understöd på grund av olycksfallsförsäkringslagen. Det önskvärda är, att man på denna punkt kan komma någonstans i avseende på höjning åt alla dem, som stå i den ställning, att de måste vara hänvisade till understöd på grund av vissa lagbestämmelser, så att deras ställning över hela linjen kan bli förbättrad, och då följer ju denna sak, varom här är fråga, som en självfallen konsekvens av det större framsteget.

Emellertid uppnåddes ju, som bekant, förra året i olycksfallsförsäkringen ett resultat, som i stort sett kunde synas antagligt; och under dessa förhållanden fann man sig då från vår sida i att utskottet i denna detaljfråga skrev på sådant sätt, som här finns citerat i betänkandet och som lagutskottet nu hemställer, att man skall fortfarande vidbliva.

Nu har från tre reservanter, herrar Klefbeck, Persson i Norrköping och Lindley i Söderhamn, föreslagits en något jämkad motivering som ansluter sig till den här väckta frågan. Man skulle nämligen där säga, att »ehuru utskottet anser den av motionären påyrkade förändringen i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete önskvärd, får dock utskottet» etc.

Detta skulle kunna gälla som en liten framryckning i andra kammaren från den ståndpunkten, att man alldeles ställer det öppet, om denna sak är önskvärd eller icke, till ett positivt uttalande för önskvärdheten av att komma till en höjning av den allt för låga åldersgränsen, som består på det hithörande området. Jag tror för min del, att det skulle vara ett verkligt framsteg, om andra kammaren å propos motionen, men icke på sådant sätt, att den utan vidare förordar densamma, kan komma att uttala sig för det önskvärda i en sådan åldersförhöjning. Jag ber därför att för min del få påyrka bifall till denna herr Klefbecks m. fl. reservation.

Det invändes av herr Petersson i Lidingsö villastad, att ett sådant sympatiuttalande skulle vara bra litet värt. Men i verkligheten är det nog så, att detta sympatiuttalande kan dock hjälpa till att bereda underlag icke bara kanhända för den här frågan, som i och för sig icke är så ofantligt omfattande i avseende på antalet personer som därav beröras, men också för hela den stora frågan. Och när nu ett tillfälle erbjuder sig att peka på att man anser ett sådant framsteg

önskvärt, då synes det mig, att kammaren, då förslag härom är väckt, icke bör visa tillbaka detta, utan verkligen göra detta uttalande. Herr Peterssons resonemang om att detta icke kan ske utan att man först gör en undersökning, tror jag är fullständig ohållbart. Nog vet man, att det kommer att kosta pengar, hur man än ställer det, om man vill ha en höjning av den nuvarande gränsen för understödet, men om man anser saken önskvärd, så böra också de pengarna kunna anskaffas.

*Aug. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall
i arbete.
(Forts.)*

Det förefaller mig således, att kammaren, hur man än ser detta, har alla skäl att gå just på den linjen.

Däremot kan jag icke vara med om att gå på herr Lindhagens linje, så mycket mindre som här mitt under överläggningen det ändras, vad som begäres att man egentligen skall skriva.

Det i herr Klefbeck's m. fl. reservation framförda uttalandet understryker, att andra kammaren för sin del skulle finna det önskvärt, om man kunde komma framåt något i detta avseende, och jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Lindhagen: Herr Branting riktade sig först emot detta slag av motioner, som man börjar bli allt mera van vid att se framkomma och som särskilt mycket skulle ha framkommit vid denna riksdag. Jag har lika lång riksdagserfarenhet som herr Branting, och jag vet, att just sådana här motioner framkommit, så länge jag varit riksdagsman. Och de komma nog fortfarande att framkomma, beroende helt enkelt därpå, att det finns personer, som komma från de olika valkretsarna och därifrån känna till vissa behov, som de själva erfarit, eller som befolkningen i trakten vill ha framförda. Då framföra de också detta i motioner, och då bör man tillvarataga de uppslag, som sålunda givas, och göra det bästa möjliga av dem i riksdagen. Det är min uppfattning.

Denna motion är som sagt icke olik en massa andra, som jag upplevat. Däremot är det nog någonting nytt, som herr Branting kanske kände, och det är, att det börjar bli allt mera vanligt, att de riksdagsmän, som komma hit upp, icke som förr få väcka sådana motioner, som särskilt ligga dem om hjärtat, därför att det är någonting upplevat, utan måste begära partiledningarnas tillstånd, vilken motion de få väcka och hur beskaffad den skall vara. Däri består nog den egentliga anmärkning, som låg bakom herr Brantings uttalande.

Men det blir dock på det sättet, att jag kommer att strida icke till sista blodsdroppen — ty jag kommer icke att låta tappa av mig blodet — men jag kommer att slåss mot allt slags tyranni, och bland det värsta tyranni i vår tid, som finnes, är partiledningarnas tyranni inom alla partier, ej minst det socialdemokratiska, tillåt mig säga det! Det är, som herrarna veta, en modern form av missförhållande i samhället.

Vad nu angår själva saken, så har det särskilda utskottet förra året uttalat, att även om detta vore önskvärt, så fanns det dock ett

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

visst förhinder. De tre reservanterna säga, att de finna det önskvärt, men de ha uttryckligen i alla fall fortfarande samma hinder. Nu önskar herr Branting göra denna — jag instämmer därvid med herr Petersson i Lidingö villastad — härfinna skillnad till en stor opinionsyttring. Jag skulle gärna vilja vara med om det också, fastän det är en härfin skillnad, ty man får ju ofta nöja sig i det nuvarande parlamentariska skicket med härfinna framsteg. Men det förefinnes i alla fall här en viss skillnad, då det ena uttalandet är något mera hypotetiskt och det andra något mera kategoriskt.

Men då herr Branting yrkar bifall till denna reservation, så skall man icke blott tänka på detta härfinna framsteg, till vilket även jag kan ansluta mig, utan även på slutsatsen i reservanternas motiveering, och där står det: »Ehuru utskottet anser den av motionären påyrkade förändringen i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete önskvärd, får dock utskottet, med hänsyn till att de skäl, som av särskilda utskottet förra året anfördes för avslag å liknande yrkanden, fortfarande kunna anses äga giltighet, hemställa.» Vad var det för skäl, som särskilda utskottet anförde förra året? Jo, det var detta, att även om det vore önskvärdt, skulle dock »beloppen komma att medföra en så väsentlig ökning av försäkringspremierna, att utskottet för sin del ansåg sig böra avstyrka bifall därtill». Utan någon vidare utredning, som då saknades, förklarade utskottet, att det icke kunde vara med på saken, därför att det skulle medföra så höga försäkringspremier. Och nu vill herr Branting, att andra kammaren skulle göra ett sådant uttalande till sitt. Men det strider mot herr Brantings egen motivering, då han förklarade, att även om beloppen här bli stora, så får man icke taga hänsyn därtill, ty de måste i alla fall anskaffas. Men nu yrkar han bifall till ett utlåtande som säger, att beloppen äro för stora, och därför måste vi avslå. En så beskaffad reservation, kan jag omöjligt tillstyrka kammaren att antaga.

Nu är det här åter den stora frågan, vad för betydelse opinionsbildning i en sak har. Herr Sven Persson och i viss mån herr Branting har strykit under, att det här är för litet, och man bör ha det på vidare linjer. Det är emellertid icke motionerat om den saken. Men utskottet inskränkte sig i alla fall förra året till att behandla denna fråga, och då kan det väl vara ett framsteg att ställa även denna fråga till rätta, så att dessa linjer, som nu genom lag fastslås, bli de slutligt riktiga. Sedan kan man gå till det ännu större, det erkänner också jag. Man kan göra båda sakerna samtidigt. Det är icke anledning att låta det ena goda, varom det icke nu är fråga, förskjuta det naturliga framsteg, som ligger i själva denna lagstiftnings egna grundvalar och förutsättningar.

Jag förstår ju, att här är det som vanligt en kamp om majoriteten, och därför får man söka alla möjliga skäl som man kan hitta på. Men jag hade aldrig trott, att av mitt lilla inlägg, att »i motionärens förslag inbegripes självfallet även begäran om en undersökning av de erforderliga kostnaderna och varifrån pennningarna skola tagas», herr Lindqvist i Kosta skulle göra ett så stort

nummer. Men herr Sven Persson har gått ännu längre och sagt, att herr Lindhagen ansett det vara likgiltigt, var pengarna tagas. Men jag har aldrig reflekterat på att fråga lagens grunder i det fallet, när jag skrivit så, och allra minst har jag menat det vara likgiltigt, var det tages. Jag vill, att pengarna skola tagas därifrån de enligt lagen skola tagas, och det ligger även i min reservation. För att emellertid förekomma alla de där utsvävningarna från reservationens innehåll, sådant jag själv avsett, att det skulle vara så har jag tillåtit mig att stryka det där tillägget, icke därför, som herr Lindqvist sade, att det var nödvändigt och riktigt, utan därför att jag ansett mig böra tillmötesgå andra uppfattningar och undanröja sådana stötestenar.

Herr Branting sade nu, att då det t. o. m. göres ändringar i den föreslagna motiveringen under diskussionen, så blir det ännu mera betänkligt att taga min reservation. Ja, huru många gånger har icke herr Branting själv under överläggningen föreslagit ändringar i en motivering och påyrkat bifall till densamma? Och då det nu är en ändring av så ofantligt lättfattlig beskaffenhet, som den som här föreslås, så lär det icke möta några oöverbärliga svårigheter för kammaren att finna sig till rätta med detta yrkande.

Saken är nog den, att förra året var det en kompromiss — och jag respekterar och förstår denna kompromiss, då man måste ena sig på en linje för att få något — men när den saken är tagen, så höra väl de representanter, som anse, att denna sak måste förbättras, icke därigenom vara förhindrade att väcka opinion för denna förbättring, även om det icke blir majoritet för den genast. När får egentligen en sådan här sak majoritet första gången den framföres? I första kammaren aldrig och i andra kammaren sällan. Jag menar, att det är nyttigt, att en opinion väckes, som samlar en minoritet, vilken så småningom kan bli en majoritet.

På dessa skäl ber jag få yrka bifall till min reservation med den ändring jag föreslagit.

Herr Widlund: Herr talman! Såväl herr Sven Persson som herr Lindley ha i sina uttalanden framhållit, att en av anledningarna till att de icke kunna gå med på den av mig föreslagna ändringen är att lagen är så sent antagen, att den icke ännu ens har hunnit att träda i tillämpning. Ja, om det uttalandet hade funnits i deras reservation, så hade jag i någon mån kunnat förstå den, men det finns icke där, utan det är bara en hårfin skillnad, som nyss sagts, mellan utskottets uttalande och denna reservation. Vad beträffar motionens framförande så tidigt som i år, så finns det nog prejudikat på att motioner omedelbart framkommit, då man önskat, att så fort som möjligt en sak skall ändras i riktning till det bättre.

Herr Lindqvists i Kosta uttalande, att min motion skulle vara av någon sällsynt innebörd, lämnar jag åt sitt eget värde; han sökte förresten själv motivera, att så icke var fallet. Och jag vill yt-

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.

(Forts.)

terligare understryka, att jag icke haft någon biavsikt med min motion, utan den är framsprungen ärligt ur den meningen, att jag anser, att denna fråga bör lösas så fort som möjligt i överensstämmelse med de önskemål, som i motionen framförts.

Vad beträffar herr Sven Perssons uttalande, att man bör tillse, att också barnen under 15 år skyddas, så är jag fullkomligt överens med herr Persson i detta fall. Jag tror, att en motion i detta ämne av mig framkommer under riksdagens lopp, och jag tager fasta på herr Perssons kraftiga medverkan till att just den frågan då blir löst i överensstämmelse med det önskemålet. Jag hoppas således, att herr Sven Persson icke gör några särskilda krumbukter vid det tillfället, utan ärligt arbetar för den uppfattning, han här framfört.

Vad slutligen beträffar herr Brantings yttrande ber jag få säga, att det yttrandet är väl byggt på rätt sällsynta uppfattningar och erfarenheter från hans närmaste omgivning. Det är klart av hans uttalande, att han menar, att motionen framkommit av oärliga motiv. Men när herr Branting vill säga, att det möjligen finnes sådana vid detta tillfälle, kan det icke vara byggt på erfarenheter av min person och mina egenskaper, utan det är framsprunget helt säkert av personliga egenskaper och den erfarenhet man har från sin närmaste omgivning. Jag protesterar på det bestämdaste mot hans påstående, att motionen framförts av mig av oärliga motiv, och herr Brantings uppfattning och uttalande får kvarstå, byggd på egna erfarenheter.

Jag ber, herr talman, att få ändra mitt yrkande och förena mig med herr Lindhagen i hans senaste yrkande.

Herr Persson i Norrköping: Herr Lindhagen sade, att man icke skall kasta bort några nya uppslag, som komma. Men, mina herrar, detta är icke alls något nytt uppslag, utan det är endast en motion, som framkom i fjol, som tagits upp i år. Något nytt uppslag är det icke alls, utan endast ett upprepande av vad som förekom förra riksdagen.

Så vill jag säga herr Widlund, att han tar munnen bra full enligt min mening. Han förmenar, att vi intagit vår ståndpunkt till motionen på grund av att han är motionär. Nej, herr Widlund, det brukas icke, att man fäster avseende vid vem som är motionär, det spelar icke någon roll, utan det är vad som säges i motionen, som är det avgörande, och vem som är motionär bryr man sig icke om. Så hoppades herr Widlund, att när hans andra motion kommer fram jag icke skulle göra några krumbukter, som han sade. Jag får säga herr Widlund, att det är kotym i kammararen, att envar handlar efter sin uppfattning i saken, och det krumbuktas icke av andra motiv. Den som erinrar om den saken måste själv sitta inne med spekulationer i det avseendet. Det är icke skäl att föra in diskussionen på det området eller uppträda så som kunde lämpa sig på ett folkmöte, där man skall förgöra varandra med sådana argument.

I själva saken får jag säga, att fastän herr Lindhagen gjort en liten ändring i sin motivering, kan jag rakt icke vara med om denna. Jag tillåter mig betona, att den principen är fastslagen, att i vad gäller olycksfallsförsäkring, skola kostnaderna betalas av arbetsgivarna, av industrien, av den producerande verksamheten och icke läggas på annat håll vare sig i form av avgifter av arbetarna eller tillskott av det allmänna. Herr Lindhagens motivering synes innebära en viss avvikelse från denna princip, och den är jag rädd för och kan icke vara med om att understödja. Av klämman framgår icke detta men av motiveringen från det ställe, där det heter: »Detta motiv vore riktigt» o. s. v. Det vore att föra in utvecklingen av olycksfallsförsäkringen i fortsättningen på oriktiga vägar, och det vill jag icke vara med om.

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete.
(Forts.)

Jag har icke skäl att vidare yttra mig. För övrigt ber jag få säga, att angreppen mot den ståndpunkt jag intagit kastas tillbaka på grund av sin egen innehållslöshet.

Herr Lindhagen: Jag ber herr Persson om ursäkt, att jag talade om att det var ett nytt uppslag. Jag vet mycket väl, att icke något är nytt under solen och att man icke kan komma med några nya uppslag. Det var ett visserligen vanligt men i en debatt sådan som denna kanske olyckligt uttryck. Men jag vill säga, att ju äldre uppslagen äro, desto mera bör man taga vara på dem. Därför är det så mycket lättare att kunna biträda detta uppslag, då det är ett gammalt uppslag.

Den andra utvinkningen föranleddes närmast av en oförsiktighet av herr Branting, som jag strök under, såsom det brukas i politiken, men jag får säga, att då herr Persson talade om att i riksdagen krumbuktas det aldrig, så ber jag honom tänka på hur många gånger han och jag krumbuktat tillsammans i riksdagen. Vidare säger herr Persson, att det endast är på folkmöten, som det krumbuktas. Ja, det skall gudarna veta, att det krumbuktas där, men jag tycker vi fortsätta med det i parlamentet. Herr Persson är lika litet som jag främmande för den saken.

Så säger han, att vid behandling av motioner tar man endast hänsyn till motionerna själva. Herre gud, att herr Persson är så okunnig om verkliga förhållandet! Man söker ju hålla sig så gott man kan till saken, men så länge jag minns har det varit en ofantlig skillnad, hur det uppfattas inom den närmaste vänkretsen och bland politiska motståndare, när någon avger en reservation eller väcker en motion. Väcker man en ganska omöjlig motion, så kan man ofta få vulkaniskt bistånd av sina närmaste inom partiet, som tycka som så: »honom måste vi förstås hjälpa», men väckes det en bra och riktig motion, så sätter man ofta krokben för den från de andra partiernas sida därför att den kommer från det hållet. Det vet herr Persson lika väl som jag. Varför skall man då söka inbilla folk, att sådana förhållanden icke existera, helst de på senare tider blivit allt mer florerande?

Herr Persson i Norrköping: Jag ber att få inlägga en

Ang. ändring i lagen om försäkring mot olycksfall i arbete. (Ports.) gensaga mot den oriktiga fantasimålning, som herr Lindhagen dragit upp. Jag vill bestämt protestera mot det påståendet, att jag tager hänsyn till vem som är motionär, utan jag tager hänsyn endast till vad som i motionen anföres. Det tal, som fördes från herr Lindhagens sida, är ett misstänkliggörande, som dock i allmänhet icke äger rum.

Herr Lindhagen: Jag vill säga, att i detta fall är det ingen människa, som vill påstå, att det tagits hänsyn till vem motionären är, utan här är ställningen beroende på de skäl, som föreligga. Ingen har påstått annat, men herr Branting började föra in diskussionen på detta område genom att insinuera, att det var krumbukter bakom herr Widlunds motion, och så har diskussionen kommit in på en oriktig väg.

Jag måste inlägga en gensaga mot herr Perssons på rak arm framställda påstående, att motiveringen till min reservation skulle innehålla något annat än vad jag åsyftat, nämligen att föra in olycksfallsförsäkringslagstiftningen på andra vägar. Det finnes icke ett ord om det här. Jag protesterar däremot, men jag är övertygad om att i Östergötlands Folkblad kommer det med stora rubriker att stå, att herr Lindhagen vill helt och hållet befria arbetsgivarna från bidragsskyldighet. Det skulle icke alls förvåna mig.

Herr Lindley: Herr talman! Endast ett par ord!

Då jag från ordföranden i utskottet hörde det yttrandet, att skillnaden mellan vår reservation och utskottets utlåtande var härfin, vart jag verkligen en smula förbluffad, och jag skulle gärna vilja hava en definition på vad härfin är i denna sak. Då jag i utskottet framställde denna sak och hemställde om att i utlåtandet skulle införas ett uttalande om önskvärdheten av detta, förklarades från arbetsgivarnas sida, att ingen förändring skulle ske, och från ordförandens sida, att absolut intet annat skulle skrivas än det, som var skrivet. Så försöker man här i dag säga, att det är en härfin skillnad. Då skulle jag vilja fråga utskottets ordförande, om icke utskottets majoritet möjligen skulle kunna gå över på den linje där vi stå och försöka få andra kammaren att göra ett sådant uttalande. För mig är denna sak icke ett paradnummer utan en livssak. Jag är själv en fattig arbetare som kommer att leva under lagstiftningens bestämmelser när den skall tillämpas och därför tror jag, att detta uttalande har ett visst värde. Herr Hage kan icke förstå mig, och jag undrar icke på det, ty jag har så många gånger själv svårt att förstå herr Hage, så det kan kvitta.

Jag vill till sist säga, att då jag hörde herr Lindhagen och herr Petersson i Lidingö villastad förklara dessa saker, så drog jag mig till minnes ett uttryck, som min vän herr Lindhagen fällde en gång i lagutskottet — jag tror det var när »summa revisibilis» var före. Jag tror icke jag blottar några hemligheter, om jag säger, att herr Lindhagen då slog ifrån sig och sade: »tro icke på juristerna, ty ni bli alltid lurade». Jag skulle vilja säga detsamma till kammaren

nu: tro icke på juristerna Lindhagen och Petersson utan följ mig och gå med på det uttalande jag varit med och föreslagit.

Ang. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall i
arbete.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att jag här uppträtt som lekman, men det tycks vara alldeles påtagligt, att herr Lindley är jurist i detta fall, då han söker vränga med advokatoriska finesser. Jag ber herrarna tro mera på lekmanen Lindhagen än på juristen Lindley.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet samt 4:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Klefbeck m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 4:o) angivna nu hava flertalets röster för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande nr 11 antager yrkandet om bifall till den av herr Klefbeck m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 96 ja mot 93 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande, nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. ändring i
lagen om
försäkring mot
olycksfall i
arbete.
(Forts.)

Vinner Neј, har kammaren bifallit den av herr Klefbeck m. fl. avgivna, vid utlåtet fogade, reservationen.

Huvudvoteringen utföll med 103 ja mot 89 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Å föredragninglistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr E. A. Nilson i Örebro, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte medgiva det föredragningssätt av föreliggande utlåtande, att endast kantrubrikerna uppläsas och utskottets hemställan allenast i de punkter, där reservation finnes anmäld eller där någon av kammarens ledamöter därom gör framställning.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3, angående anslaget till arméförvaltningen.

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.

I anledning av vad Kungl. Maj:t uti innevarande års statsverksproposition föreslagit under punkten 3 av fjärde huvudtiteln hemställde utskottet, att riksdagen måtte, med godkännande av vid utskottets förevarande utlåtande fogat förslag till ny stat för arméförvaltningen, öka anslaget till arméförvaltningen, nu 275,490 kronor, med 46,614 kronor till 322,104 kronor.

Uti en vid denna punkt fogad reservation hade herrar A. C. Lindblad, Rydén i Malmö, Eriksson i Grängesberg, Nilsson i Kabbarp, Anderson i Råstock och Ingvarson gjort följande uttalande:

»I överensstämmelse med det socialdemokratiska partiets program anse vi, att en av regeringens allra angelägnaste uppgifter bör vara att medverka till åstadkommande av en internationell rättsordning, som förhindrar, att tvister mellan folken avgöras med vapenmakt.

I likhet med vad den socialdemokratiska delegationen i statsutskottet uttalade vid 1915 och 1916 års riksdagar, anse vi oss icke bundna av 1914 års försvarsbeslut. Av hänsyn till den utrikespolitiska situationen ha vi dock icke i år velat framställa yrkanden, som uppriva 1914 års härordning, men vi förbehålla oss fria händer att efter världskrigets slut få upptaga arbetet för en revision av försvarsbeslutet i syfte att åstadkomma avsevärda lättnader i de nu så hårt tryckande personliga och ekonomiska bördorna.»

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt av betänkandet har en del ledamöter av utskottet, nämligen representanterna för det socialdemokratiska partiet, avlämnat en reservation. Den innehåller en principiell förklaring över deras ställning till militärväsendet. Då en grupp inom riksdagen, den nybildade socialdemokratiska vänstergruppen, icke har någon talesman inom detta utskott, så kan det måhända vara av behovet påkallat, att även vi anknyta en kort deklARATION vid denna punkt av betänkandet.

Jag vill icke riva upp någon lång debatt, av det skäl att vår allmänna grundsyn i dessa frågor är framlagd i vår bekanta motion om avrustning, en motion som är hänvisad till tillfälligt utskott och som sedermera kommer under riksdagens behandling. Den komplettering, som kan vara av behovet påkallad angående vår principiella grundsyn, kan man i detta sammanhang komma fram till, och jag vill hoppas, att när denna motion blir vederbörligen behandlad, man här i kammaren skall komma till en uttömmande och verkligt utredande diskussion om hela detta vittfamnande problem.

I den socialdemokratiska vänsterns hållning gent emot alla militära anslag har icke inträffat någon som helst förskjutning sedan förra årets riksdag, då ju herr Fabian Månsson å våra vägnar yrkade avslag principiellt å hela denna huvudtitel. Skulle någon förskjutning hava inträffat, så är denna förskjutning mera i riktning hän mot en ytterligare markerad frontställning mot de militära system, som för närvarande regera och regera på det fruktansvärdaste sätt över världen. Man skulle därvidlag kunna hänvisa till, att kriget under de gångna åren än ytterligare visat, hur de militära systemen med sitt begrepp av våld inom sig äro dödsfiender till folken och framför allt till de djupa, breda lagrens legitima intresse för full utvecklingsfrihet i olåka hänseenden. Jag vill som ett ytterligare argument för en mera markerad frontställning mot hela militärväsendet hänvisa till, hur det än mer visat sig, att militarismen är en fiende gent emot folkfrihet och demokrati inom staterna själva, och jag vill för bevisnings skull enbart hänvisa till att herr Z. Höglund, som förut i denna kammare fört vår talan i dessa frågor, är genom sin internering på Långholmen på grund av välbekanta förhållanden förhindrad att här utveckla vår talan och syn på dessa frågor.

Jag vill inskränka mig till att helt kort och gott yrka avslag

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Porta.)

på denna punkt, och i detta avslagsyrkande ligger självklart utsagt vår principiella motsättning gent emot militärväsendet såsom sådant.

Häruti instämde herrar *Hage* och *Eronn*.

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Herr talman! Icke heller vår grupp vill taga upp en principdiskussion om själva den grund-åskådning, som i denna fråga kan skilja oss från den siste talaren. Men jag ber i alla fall att på denna punkt få säga ett par ord utöver vad vi sagt i vår lilla deklaration.

Efter vår uppfattning är militarismen såväl i vårt land som i andra länder en förbannelse, som måste med alla till buds stående medel bekämpas. Det är en sak, som är alldeles klar, men därav följer ingalunda, att man skall vara redobogen att just nu yrka avslag på alla anslag till militära ändamål. Efter vår uppfattning är det en av statens angelägnaste uppgifter, icke minst i vårt land, att kraftiga åtgärder från regeringens sida vidtagas, för att den internationella rätten skall komma i högsätet, för att det skall bliva sådana överenskommelser mellan folken, att krig hädanefter bliva omöjliga, och detta hava vi tillåtit oss att i vårt uttalande framhålla. Vi hava den uppfattningen, att från regeringens sida bör göras allt vad som kan göras i detta avseende.

När vi se på den huvudtitel, som föreligger, stå vi inför den samma med fruktansvärt bävande känslor. Det är icke nog med, att vi under de sista åren gjort våldsamma utgifter för militära ändamål, utan allt vad som göres tycks icke räcka till. 1914 fingo vi en härordning, som ansågs vara tillfyllest. Det förklarades från högsta militära håll, att skulle vi få detta, skulle vi vara fullt betryggade i alla avseenden. Det förslag till huvudtitel, som nu föreligger, överskrider på en hel del punkter 1914 års förslag. Detta beror naturligtvis i första hand på, att dyrtiden övat sitt inflytande på alla utgifter, så att de icke kunna hållas inom förutvarande ram, men därjämte föreligger ett krav på över 5 miljoner kronor, som skall senare motiveras genom en proposition, som vi hava att förvänta. Vidare har det sagts, att regeringen skall komma med ett förslag, som icke stannar vid dessa 5 miljoner kronor, utan sträcker sig avsevärt längre. Den huvudtitel, som här föreligger till behandling, är i och för sig synnerligen betungande, och lägger man därtill femte huvudtiteln och de neutralitetskostnader, som vi i år hava, blir det ett belopp, som uppgår till närmare 200 miljoner kronor. Detta är rent vansinnigt, måste man säga sig.

Vi hava efter mitt sätt att se en ofrånkomlig uppgift att bekämpa de militära utökningar, som föreslås, men icke nog med det, utan även att öppna en intensiv kamp för effektiva inskränkningar i de nuvarande militära rustningarna. Man måste efter min mening vidtaga genomgripande inskränkningar i alla militära rustningar, och vi hysa den förhoppningen, att det internationella samarbetet skall leda fram till, att dessa rustningar i en snart framtid bliva överflödiga.

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

Det är emellertid icke nog med att man måste eftersträva in-
skränkningar i kostnaderna för de militära rustningarna — något
varom vi i alla fall icke i år velat framställa yrkande, då vi ju
stå mitt uppe i ett världskrig och de makter, som omgiva oss kunde
missuppfatta en sådan åtgärd — utan minst lika viktigt är att
bekämpa hela den militära andan i vårt land, som nu under världs-
kriget börjat framträda på ett oroväckande sätt. Vi voro rädda för
1914 års härordning ur olika synpunkter, icke blott ur kostnads-
synpunkt, därför att det var personligt tryckande bördor, som på-
lades folket, utan även därför att dessa anordningar, efter vårt
sätt att se, voro farliga, och man kan icke hjälpa, att man för varje
år, som går, blir mera betänksam för följderna. Det är särskilt
vinterutbildningen, som ju ansågs så nödvändig, men som man ute
i bygderna börjar bliva mycket orolig för. Jag vill icke dölja,
att jag tror, att dessa farhågor äro synnerligen välgrundade. Man
erfar från olika förlägningsplatser, att stora grupper av manska-
pet äro insjuknade i öron-, bröst- och halssjukdomar. Vad man nu
hyser farhågor för är, att övningarna icke bedrivs på sådant sätt,
att de inkallades hälsa tillbörligen beaktas. Vid ett enda rege-
mente ha i vinter icke mindre än 6 fall av lunginflammation in-
träffat med dödlig utgång. Nu vill jag erkänna att detta kan ske
även i civila livet, men, omfattningen av sjukdomarne och de
många dösfallen är synnerligen betänkliga, det gör sig en rädsla
gällande, att övningarna icke äro anordnade så, att man tager till-
börlig hänsyn till de inkallades förmåga att motstå strapatserna.
När man talar med de inkallade eller sitter som opartisk åhörare av
deras samtal, kan man icke komma ifrån, att det finnes grund till
dessa farhågor. Jag var för någon vecka sedan ute på en resa;
ingen kände mig, och i kupén fanns ett flertal inkallade värnplik-
tiga. De samtalade om, att de om några dagar skulle ut på en
fälttjänstövning och berättade att de några dagar förut varit ute
på en sådan. Med erfarenhet från denna voro de förskräckligt
rädda för att nu få lunginflammation eller någon annan svårare
förkylningssjukdom. De berättade, hur därvid går till: de ha an-
strängande marscher eller skidövningar och bli svettiga, och därefter
få de kasta sig i snön och ligga där i timtal. En berättade till
och med, att en kamrat fått lägga sig i en vattenpöl och ligga där
en lång stund. Då jag frågat civila läkare, om de trott, att män-
niskokroppen skall kunna stå ut med sådant utan att taga skada,
ha de svarat, att det är omöjligt. Jag kan inte heller finna, att
detta är nödvändigt för den militära utbildningen, jag kan icke
finna, att det är nödvändigt, att hälsan på sådant sätt vedervågas,
och när man ser, hur stor sjukdomsprocenten är och hur sjukdomar
grassera, särskilt vid de norrut förlagda regementena, så får man
den känslan, att militärbefälet inte är vuxet sin unngift, att an-
ordna övningarna på sådant sätt, att därvid tages tillbörlig hänsyn
till de inkallades hälsa.

Nu kan ju detta också sammanhänga med att det i vårt klimat
inte är lämpligt att ha själva rekrytutbildningen förlagd till vinter-

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

tiden. Vi hade den uppfattningen många bland oss, när 1914 års härordning genomfördes, och vi ha fått den uppfattningen bestyrkt mer och mer. Det går helt enkelt inte an att fortsätta på detta sätt. Sålunda, då man vänder sig mot kostnaderna för försvaret så, som allt för betungande, gäller detta icke endast de ekonomiska, utan lika mycket de personliga bördorna. Det måste bli en in-; skränkning i övningstiden på sådant sätt, att endast det som är oundgängligen nödvändigt inövas och ingenting mer. Det måste bli en alltjämt fortgående nedskrivning av de militära bördorna, tills vi komma fram till den fullständiga avväpningen.

Vid denna punkt har jag velat betona denna synpunkt och framhålla, att om den socialdemokratiska gruppen icke nu vill framställa yrkande om upprivande av 1914 års härordning är det därför, att vi icke under brinnande krig velat ge utlandet den uppfattningen att vårt land icke skulle vilja försvara sin neutralitet, men vi komma, så snart detta krig är slut, att framställa yrkande på en väsentlig förändring av 1914 års härordning i syfte att åstadkomma avsevärda lättnader i såväl de ekonomiska som de personliga bördorna.

Herr vice talmannen, som under sistnämnda anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Lindhagen, som yttrade: Jag skall be att allenast få yttra några ord utöver dem, som herr Vennerström framförde i anledning av den vid detta betänkande fogade reservationen.

Det beslut, som kammaren nu går att fatta, innebär ett fastslående även för nästkommande år av 1914 års härordning. Frågan om militärväsendet sammanhänger enligt min uppfattning intimt med dess motsats, nämligen fredsfrågan, möjligheterna och skyldigheterna kan jag också säga att försöka skapa en varaktig fred i världen och uppdraga konturerna för densamma. Jag minns livligt, hur det gick, när man, då 1914 års härordning antogs här i kammaren, ville erinra om detta sammanhang, då en talare — det var förresten jag själv — ansåg sig uppfordrad att särskilt betona vilka andra uppgifter som just då våra blickar borde vända sig mot. Det blev en ytterst nedslående erfarenhet både då och i fortsättningen av hur ett sådant uppsåt kunde behandlas uti en parlamentarisk församling.

1915 försöktes att på annat sätt få denna fråga under behandling. Det begärdes då kammarens tillstånd att få framföra en interpellation till regeringen, i vad mån den var villig att verka för dessa positiva fredssträvanden. Denna interpellation ansågs emellertid vara så statsfarlig, att två av partiernas förtroenderåd, högerpartiets och liberala partiets, ögonblickligen sammanträdde och blevo eniga om att en sådan interpellation, emot vanligt bruk, borde nedvoterats, och så skedde också vederbörligen.

Året därpå, eller 1916, finner man emellertid, att saken har gått något framåt. Frågan fick ännu inte behandlas i samband med frågan om militärväsendet, men på tillstyrkan av ett tillfälligt ut-

skott beslöt denna kammare att anhålla hos Kungl. Maj:t om sammankallandet av en konferens av neutrala stater med uppgift att med de medel, som kunde stå en sådan konferens till buds, förbereda en varaktig fred. Då hade saken således äntligen slagit igenom; även det liberala partiet var med på en så samhällsvärdlig tankegång.

Nu vill jag till en början konstatera, att såvitt jag kan finna, har man för första gången den stora tillfredsställelsen att i denna reservations ingress se framförda dessa två frågor i deras så intima sammanhang. Det står här, att »i överensstämmelse med det socialdemokratiska partiets program anse vi, att en av regeringens allra angelägnaste uppgifter bör vara att medverka till åstadkommande av en internationell rättsordning, som förhindrar, att tvister mellan folken avgöras med vapenmakt». Det är ett riktigt ord, enligt min uppfattning på den rätta platsen, ett givakt, att här är inte den enda statsnyttan, att bara rusa åstad och bevilja det ena militäranslaget efter det andra, utan att vi måste stanna på vägen och se upp även med den andra frågan. För mig är det på sätt och vis en tillfredsställelse, men också en tragik, att denna återopade socialdemokratiska programpunkt i år tillkommit på en motion av mig och samtidigt har jag mot min vilja, närmast kanske på grund av min ställning i militärfrågan, blivit tvungen att träffa förberedelser att lämna ett parti, som jag så gärna velat tillhöra.

Om vi nu emellertid se på fortsättningen, är jag inte fullt på samma sätt enig med reservanterna, och det framgår av tidigare meningsbrytningar i den punkten, på vilken jag nu också i mitt sista yttrande syftade. Det står till att börja med: »I likhet med vad den socialdemokratiska delegationen i statsutskottet uttalade vid 1915 och 1916 års riksdagar, anse vi oss icke bundna av 1914 års försvarsbeslut.» Däruti instämmer jag också. Jag behöver emellertid för min del och många andra med mig, icke betona detta, ty, i olikhet med det gamla partiets ledning, ha vi aldrig på något sätt ansett situationen kräva, att vi direkt eller indirekt velat gynna eller i något ögonblick förlåta 1914 års härordning, utan vi ha från början ställt oss emot densamma. Jag tror också, att det därför varit ödesdigert, att inte de två gamla vänsterpartierna kunnat hålla ihop och från början genomföra vad man nu lovat här — för framtiden, men då är det säkerligen eller åtminstone med stor sannolikhet för sent. Nu har första kammaren fått sin hand över värnpliktslagen och den ettåriga värnplikten, under det att vår härordning i alla fall inte kan bli tillämplig förrän efter världskriget, och vidare har världskriget lärt oss, att en ettårig värnplikt ingalunda är behövlig för sitt blodiga ändamål, så att det är väl sent att nu tala om att vi skola göra en ändring längre fram. Det borde ha varit en uppryckning från början enligt min uppfattning, då hade det varit annorlunda. Men det beror ju på olika uppfattningar i själva sakfrågan.

I fråga om tredje punkten i reservationen blir min skiljaktighet ännu större. Det står där nämligen: »Vi förbehålla oss fria händer att efter världskrigets slut få upptaga arbetet för en revision av för-

*Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)*

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

svarsbeslutet i syfte att åstadkomma avsevärda lättnader i de nu så hårt tryckande personliga och ekonomiska bördorna.» Detta är med andra ord en lösen, att det program, som även för socialdemokratien skall bli det stora och bärande efter kriget är att bereda *avsevärda lättnader*. Ja, bli dessa lättnader så avsevärda, att hela militärväsendet väsentligen kommer bort, då kan man förlika sig med det uttrycket. Men det innebär, språkligt sett åtminstone i sig icke något sådant löfte, utan det innebär ett upptagande av det gamla pacifistiska kravet: *minskning av rustningarna*, som ju alltid har befunnits vara ett så svårlöst och i viss mån ologiskt problem i och för sig. Jag tror, att vad folken nu längta efter är i detta fall ett maximiprogram, som de förstå, ett program, som i detta fall kan samla den stora opinionens verkliga känslor och önskingar till en samlad fredsvilja, som vid fredsslutet kan åstadkomma någonting mycket mer än avsevärda lättnader, nämligen ett helt och hållet nytt system, en ny värld, om jag så får uttrycka mig, i detta avseende. Denna lösen, som ligger i reservationen, är därför enligt min uppfattning för fattig. Det finns för litet av det stora bärande, som folken längta efter uti densamma, och den kommer därför kanske i sin mån att verka, att opinionen för det man vill genomföra efter kriget inte sättes igång på sådant sätt, att vi verkligen komma så långt som vi borde kunna komma. Det förefaller mig därför vara ganska nedslående, om vänsterpartierna, när de komma in i parlamentet, icke kunna anse sig för en så högviktig uppgift under dessa tider och med alla erfarenheter höja en klarare och mer entusiasmerande fana. Jag medger nu gärna, att den s. k. internationella ordningsmakten, som ju också skulle utgöra en slags beväpnad skara, säkerligen måste en lång tid ännu finnas, men denna får enligt min uppfattning inte förblandas med det nuvarande militärväsendet, ty på den vägen suggereras folken att i det stora hela kanske till sist behålla samma elände som förut. Jag måste för min del ta bestämt avstånd från att den allmänna värnplikten skulle vara grundvalen för en internationell ordningsmakt och överhuvudtaget att denna skulle byggas på det *nuvarande* militärväsendet, och därför kommer det för mig att stå alldeles klart, att efter världskriget åtminstone bära folkens djupa leder ta hand om saken, när deras herrar inte vilja göra det — och det kunna vi vara övertygade om att deras herrar aldrig komma att göra, förrän de känna det dova knotet och fordringarna nedifrån — och på den fana, som skall leda denna folkopinion, som ensam kan befria oss, på den måste stå: det nuvarande militärväsendets *avskrivning* och inte endast avsevärda lättnader i densamma.

Vidare anförde

Herr Hallendorff: Herr talman! Den ärade talaren på Dalabänken androg några saker, som han betecknade såsom praktiska erfarenheter, vilka, enligt hans mening, visade en del förefintliga brister i den nuvarande organisationen av vårt militärvä-

*Ans. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)*

sende. Jag vill icke betvivla hans uppgifter, och jag är i varje fall icke i stånd att kontrollera dem. Det torde emellertid icke vara den ärade talaren obekant, att man nog i allmänhet får taga med en viss försiktighet uttalanden av underordnade om överordnade och deras förhållanden. Det kanske icke är obekant, att det inom vårt politiska liv, t. ex. inom ett politiskt parti, händer, att mannen i ledet har delade meningar rörande klokheten av de arrangemang, som vidtagits av dem, som sitta i hans förtroenderåd. Det är därför icke skäl att utan vidare fästa sig så mycket vid detta. Jag tror mig för övrigt våga den meningen, att, om det finnes allvarsamma missförhållanden, saknas säkerligen icke heller på något håll bland dem, som verkligen äro intresserade av vårt försvarsväsendes utveckling, en bestämd vilja att medverka och göra vad man kan för att undanröja felen. Jag tror särskilt, att på den sidan, till vilken jag har äran att räkna mig, skall så villigt som möjligt mottagas all medverkan från den ärade talaren på Dalabänken för att bortarbета existerande missförhållanden.

Men, mina herrar, det är dock icke bara dylika, som den ifrågavarande reservationen vänder sig emot. Den sträcker sig givetvis betydligt längre. Det ligger under den en — kan man säga — principiellt ganska avvisande ståndpunkt mot det försvarsväsende, som vi för närvarande ha, och jag kan därför icke underlåta att i någon mån fästa herrarnas uppmärksamhet just på detta. Det kan ju hända, att denna reservation är, vad man kallar, taktiskt klok. Vi ha så förfärligt mycket partitaktik för närvarande, men all denna partitaktik synes mig icke hjälpa oss mycket långt. Inom den riksdagsgrupp, som speciellt utvecklats den mera fulländade partitaktiken, har effekten egentligen bara blivit den, att de delade meningar, som antagligen förut förefunnos inom denna grupp, numera från detta partis överläggningar flyttats upp här i kammaren och utspelas här till kammarens gemensamma uppbyggelse, och man kommer icke längre för det. Därför är jag icke säker på, att det alltid visar så stor klokhet att lägga så mycket vikt vid den partitaktik, varigenom man försöker en smula avvärja kritiken.

Det är en annan sak, som jag måste understryka. Jag kan förstå den ståndpunkt, som den ortodoxa socialismen — eller, jag kan säga, den socialistiska katolicismen till skillnad från den socialistiska protestantismen — intog år 1914, ty då låg ju saken så mycket annorlunda än nu. Med ett visst fog kunde folk då säga, att detta krig torde bli kortvarigt. Och det fanns också utrymme för den optimistiska åskådningen, att det skulle bli det sista, och att evig fred därefter skulle inträda. Men huru ligger det nu? Är det verkligen någon, annat än möjligen förfäktare av det s. k. maximiprogrammet, som inbillar sig, att saken är så enkelt löst? Kunna vi undgå att se, att över hela världen är tillskärningen nu betydligt mycket större än någonsin, så att den fred, som vi få, säkerligen kommer att vara en fred under vapen? Är det någon, som kan förbise den mycket märkliga omständighe-

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

ten, att den nation i Europa, vilken allra längst varit motsträvig att ikläda sig den allmänna värneplikten, måst taga den på sig och det på ett sådant sätt, att ingen kan tvivla på att den icke blir ganska varaktig? Och är det slutligen någon, som förbiser, att om vi dock här i landet under dessa brydsamma förhållanden haft något så när drägliga villkor, så har det till mycket väsentlig del berott därpå att trots allt vårt land dock icke varit — vad man kallar — en »quantité négligeable», utan till och med i någon mån kunnat vara ett stöd för svagare grannar? Är det då, mina herrar, verkligen rimligt att efter dessa tre års erfarenheter stå kvar på den ståndpunkt, som möjligen kunde försvaras år 1914? Jag förstår mycket väl, att man inom det socialdemokratiska partiet kan finna det rätt betänkligt att här revidera sin ståndpunkt; men jag hemställer, huruvida icke allvarliga skäl finnas för dem, som dock försöka att vara praktiska politici, att i någon mån observera huru långt tiden gått och vad man därvidlag måst iakttaga. Ty skall det vara någon mening med den moderna demokratin, skall väl innebörden däruti vara icke att man smeker massans efterblivna fördomar utan försöker att vägleda och upplysa den stora hopen och föra den framåt allt efter tidens växande krav och den ständigt fortgående utvecklingen. Om man icke gör detta, riskerar man att komma i en ganska obehaglig ställning i längden.

När jag ser denna reservation, erinrar jag mig ovillkorligen den mest berömda reservationen i vårt lands historia. Den tecknades en gång av hans högvördighet biskop Hans Brask — ja, mina herrar, jag vill påpeka, att jag icke ämnar säga något vanvördigt med denna parallell; han var min ärade landsman, östgöte, — Gud ske lov — och därför menar jag icke något illa, när jag här gör en liknelse. Han var en gång med om ett riksdagsbeslut, som han icke fann riktigt opportunt och lämpligt, och då tecknade han sin reservation — visserligen står det icke i något protokoll: »reservation av herr Brask» — utan han antecknade på sigillremsan: »härtill är jag nödd och tvungen». Med denna reservation lyckades han reda sig vid det kritiska tillfälle, som kom närmast, nämligen inför kung Kristian den omilde och vid Stockholms blodbad. Men det kom en situation efteråt också. Det kom en herre, som hette Gustaf Vasa, och med honom Västerås riksdag, och då fordrades klarare signaler. Vid det tillfället kunde det icke längre lyckas för den försiktige biskopen med hans reservationer, utan han blev tvungen att taga ståndpunkt, och slutet blev, att han måste gå i kloster österut. Jag vill för min del hoppas, att icke en sådan utveckling skall hota det socialdemokratiska partiet; men just därför att saken är ganska allvarsam och därför att vi stå i en tid, som kräver ovanligt mycket av oss alla, tillåter jag mig — huru bestämd motståndare jag än är till partiet — att rikta en liten välment maning till partiet att icke lita för mycket på sådana här reservationer.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Herr talman! Jag hade verkligen icke ämnat vid detta tillfälle på något sätt avge någon principdeklaration. Jag hade begärt ordet, för att det dock ifrån utskottets sida skulle framställas ett yrkande om bifall till den nu föredragna punkten, och jag ber härmed att få yrka bifall till denna punkt av utskottets betänkande. Men då jag i alla fall begärt ordet, vill jag i anledning av de uttalanden, som blivit gjorda vid detta tillfälle, säga för min del, att den gamla satsen: om du vill fred, så rusta dig för kriget, är nog numera stadd på avskrivning. Det är så, att de ledande statsmännen i den civiliserade världen äro på det klara därmed, att det är en stor framtidsuppgift att *varaktigt trygga freden* i världen. Denna tanke har uttalats av exempelvis så betydande statsmän som den tyske rikskansleren, av förre brittiske utrikesministern och nuvarande presidenten i Nordamerikas förenta stater och av ledande statsmän i Frankrike, Italien och även Ungern. Vid sådant förhållande är det alldeles uppenbart, att den tanken med vårflodens kraft helt enkelt kommer att tränga sig fram även i vårt land efter världskrigets slut, och det beslut som vi nu gå att fatta, kommer givetvis icke att på något sätt ställa sig hindrande i vägen för den internationella överenskommelse om rustningarnas begränsning, som kan komma att träffas såsom ett led i strävandena framåt till en mellanfolklig rättsordning, som avlöser den nuvarande för alla tänkande människor otillfredsställande ordningen för slitande av mellanfolkliga tvister. Om det sålunda redan på grund av vad jag anfört är klart, att 1914 års härordningsbeslut icke kan ställas såsom en barriär mot dessa strävanden — det är ju så, att innebörden av 1914 års beslut kan icke få anses vara ett verk, som skall bestå för all framtid — finns det utom de skäl, jag anfört, även ett annat skäl, som alldeles bestämt visar, att det icke kan vara så. Det är nämligen det, att Kungl. Maj:t såväl i fjolårets som även i årets statsverksproposition, i vad den rör fjärde huvudtiteln, på många viktiga punkter nödgats ge underbetyg åt sin egen utredning av år 1914 — underbetyg på punkter, där icke ens kristidens alla prisförhöjningar kunna anföras såsom en förmildrande orsak. Jag skall icke vidlyftigare ingå på detta. Jag vill endast tillbakavisa talet om att 1914 års härordning för all evighet skall vara ett sakrosankt begrepp. Med detta yttrande ber jag sålunda få hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, när jag hörde, huru herr Hallendorff sökte begagna sig av sitt pedagogiska underlag för att undervisa oss i konsten att skriva en reservation. Det skall icke lyckas den ärade talaren att konstruera fram den uppfattningen, att denna reservation är tillkommen för att, såsom det hette, smeka den stora massan. Vi ha haft andra utgångspunkter för att bedöma denna fråga, och jag vill på det bestämdaste tillbakavisa denna insinuation. Det torde vara

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

andra, som ha anledning att först sopa rent framför sin dörr, innan de tillvita oss att vi använda militärfrågan såsom ett agitationsmedel i partipolitiska syften. Och det passar framförallt icke den ärade talaren att mantla den kappan om anständighet i uppträdandet uti en sådan fråga som denna. När vi avfattade vår reservation, gjorde vi det i känsla av, att det tidsmoment är passerat, när man kan bevara freden genom att rusta sig för kriget, en synpunkt som också av en föregående talare här gjorts gällande. Om den ärade talaren på Stockholmsbänken läst ut det av den nuvarande världsförstörelsen att en ny sådan skall förekommas genom att öka på rustningarna i högre tempo än som hittills skett, då skulle denna världsbrand redan ha fört mänskligheten till fullständig förintelse. Det är nämligen min bestämda uppfattning, att när dessa miljoner med mer eller mindre stympade lemmar vända tillbaka från skyttegravarna hem till sina dagliga värv, skola herr Hallendorffs partivänner få utomordentligt svårt att organisera en ny världsbrand — och detta är den bestående behållningen av människoslakten. Ty människorna skola kräva att få deltaga i ordnandet av de allmänna angelägenheterna på en sådan tidpunkt, att de kunna förekomma en sådan världsbrand. Det är också i känslan av detta, som vi i vår motivering sagt, att vi vilja efter detta krigs slut sträva efter avsevärda lättnader. Det är alldeles riktigt, såsom herr Lindhagen betonade i sitt anförande, att dessa lättnader i högst väsentlig grad naturligtvis bero på det internationella läge, som framskapas efter detta världskrigs slut. Men det vill jag säga, att det finnes icke många, som i dag kunna lägga upp linjeringen för, hur de olika länderna skola i det avseendet förfara för att gå den mest lyckliga tid till mötes.

Men uti detta mitt uttalande vill jag icke alls på något sätt inlägga ett erkännande av, att vare sig herr Hallendorff eller någon annan kan i detta nu bedöma, huruvida den riktigaste vägen att här gå fram är att uteslutande öka på, vad som gjordes 1914. Hela försvarsfrågan får väl i alla fall bedömas från nya utgångspunkter, när detta krig är slut. De som jämt och ständigt söka föra den uppfattningen till togs, att den bestående självständigheten är mer betryggad ju fler och ju grövre kanoner vi ha, de äro icke stadda uti rätta ärenden. Ty, mina herrar, försök inte att med denna metod lösa de närmaste årens försvarsspörsmål, ty då leda ni landet uti en olycka, som landet icke kan överleva!

Då vi format vår reservation, ha vi gjort det i full uppriktighet, att vi vilja vara med och lämna vårt land det försvar, som detta land oundgängligen behöver eller kan prestera för att upprätthålla sin självständighet och neutralitet; och vi förvänta, att denna vår uppfattning skall betraktas såsom ett ärligt uttryck, vilket man icke kan stämpla såsom en åtgärd, framkastad för att smeka den stora massan. Hade vi varit stadda i sådana ärenden, då skulle vår reservation i dag sett ut på annat sätt, än vad den gör.

Jag skall icke längre upptaga tiden, men jag har känt mig upprörd över, att en högerpolitisk skollärare söker lägga in några för

oss främmande motiv uti vår reservation och öfver hans sätt att vilja lära oss, hur vi skola bete oss vid ordnandet av landets försvar.

Ang. anslaget
till armé-
förvaltningen.
(Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. På av herr vice talmanen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—7.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Punkten 8, angående anslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.

Ang. anslaget
till skjutskolan
för infante-
riet och
kavalleriet.

I punkten 8 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att öka reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, nu 63,329 kronor, med 18,671 kronor till 82,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) öka reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, nu 63,329 kronor, med 4,771 kronor till 68,100 kronor; och

b) till förstärkning av reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet på extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag, högst 4,300 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Swartz, Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, Widell, Malmborg, Andersson* i Skivärp, *Persson* i Stallerhult, *Wiklund* och *Åkerman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) öka reservationsanslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, nu 63,329 kronor, med 14,371 kronor till 77,700 kronor;

b) — — lika med utskottet — —.

Punkten föredrogs, varefter

Herr *Åkerman* anförde: Herr vice talman! Säsom framgår av betänkandet, har jag vid utskottets utlåtande i denna punkt fogat en reservation, som berör frågan, huruvida de till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet eller den s. k. infanteriskjutskolan kommanderade officerare skola få helt eller halvt dagtraktamente. Kungl. Maj:t har föreslagit, att de skola få helt dagtraktamente, medan de nu endast ha halvt sådant.

Ang. anslaget
till skjutskolan
för infanteriet
och
kavalleriet.
(Forts.)

Förhållandet är det, att de till denna skola kommenderade eleverna före 1903 hade helt dagtraktamente, men för att möjliggöra ett större antal elever vid skolan utan kostnadsökning, minskades dagtraktamentet efter nämnda år till hälften. Det märkvärdiga härvid är, att en avlöningsform sådan som denna *icke* i övrigt förekommer inom armén.

Nu vill utskottet göra gällande, att detta halva dagtraktamente i själva verket är en förmån, som eleverna vid infanteriskjutskolan åtnjuta i motsats till eleverna vid en hel del andra skolor och utbildningskurser. Detta är enligt mitt förmenande ingalunda riktigt. Det finnes visserligen tre skolor, nämligen krigshögskolan, ridskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan, där eleverna icke ha något som helst dagtraktamente, men vid alla andra skolor och kurser ha eleverna fullt dagtraktamente, såsom t. ex. vid skidkurser, taktiska kurser, militärinstruktörskurser vid gymnastiska centralinstitutet, gymnastiklärarkurser, ridkurser för infanteriofficerare, pionjärcurser o. s. v., o. s. v., och, vad som i detta fall icke är minst viktigt, helt dagtraktamente utgår till eleverna vid de infanteriskjutskolan alldeles motsvarande skjutskolorna för artilleriet. Det är, som sagt, endast vid de tre nyssnämnda skolorna, krigshögskolan, ridskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolan, där eleverna icke ha något dagtraktamente alls. Skälet därtill är det, att dessa skolor äro års-långa, och man anser därför, att vederbörande elever kunna inrätta sig för en längre kommandering; de kunna säga upp sina bostäder i hemorten och flytta till den plats, dit skolan är förlagd. Det har dessutom även anförts ett annat skäl för detta förhållande, nämligen att krigshögskolan är en frivillig skola och att genomgåendet av de båda andra skolorna utgör ett villkor för befordran. Nu vill jag för min del icke på något sätt uttala något gillande av de skäl, som kunna anföras för, att eleverna icke få dagtraktamente vid dessa skolor; tvärtom anser jag, att de borde ha sådant. Och jag hyser denna uppfattning därför, att det faktiskt är mycket svårt för officerare, vilka icke äga förmögenhet eller på ett eller annat sätt kunna få tillskott, att genomgå dessa skolor utan att bli skuldsatta. Det har icke hänt en utan rätt många fattiga officerare, att de måst avstå från att genomgå den mycket meriterande krigshögskolan på grund av, att avlöningsförmånerna där äro så små. Jag skulle således helst se, att utvecklingen ginge i den riktningen, att även eleverna vid dessa skolor liksom vid alla övriga skolor kunde få helt dagtraktamente. Därav följer då också, att jag önskar bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, som ju avser, att eleverna vid infanteriskjutskolan måtte komma i åtnjutande av helt dagtraktamente. Det märkvärdiga är för övrigt, att det endast är eleverna vid skolan, som äro så ogynnsamt ställda; lärare, gevärshantverkare och skrivbiträden m. fl., som kommenderas till skolan, få helt dagtraktamente.

Det finnes dessutom ett alldeles särskilt skäl att ge de officerare, som kommenderas till infanteriskjutskolan, helt dagtraktamente, nämligen den omständigheten, att det är mycket dyrt vid

denna skola, därför att förhållandena måste bli rätt så provisoriska, då skolan icke pågår mer än ett par månader om året. Allting skall nyuppsättas i avseende å förplägnad och sådant, vilket ju måste bli jämförelsevis dyrt. Dessutom är tjänstgöringen vid skolan sådan, att den sliter mycket uniformer.

Ang. anslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.
(Forts.)

Jag kan därför icke annat än instämma med de myndigheter, som uttalat sig i förevarande fråga, och jag tillåter mig att erinra kammaren om vad som står i statsrådsprotokollet i detta avseende. Inspektören för infanteriet yttrar sig på följande sätt om denna traktamentsfråga: »Att giva fulla dagtraktamenten är en gärd mot billigheten.» Arméförvaltningen har sagt, att den finner detta »rättvist», och departementschefen har slutligen yttrat: »Att tilldela eleverna endast halvt dagtraktamente kan icke anses vara med rättvisans och billighetens krav överensstämmande.»

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till den av herr Swartz m. fl. avgivna reservationen.

Härpå yttrade

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Det är alldeles så, som den föregående ärade talaren sagt, att eleverna vid infanteri- och kavalleriskjutskolan ha halvt dagtraktamente sedan år 1903, och det är också lika sant, att under hela denna tid ha eleverna vid artilleriskjutskolan åtnjutit fullt dagtraktamente. Det förhållandet har alltså varit rådande i icke mindre än 14 år. En ändring ifrågasattes nu från Kungl. Maj:ts sida härutinnan, nämligen så, att eleverna vid infanteri- och kavalleriskjutskolan skulle erhålla fullt dagtraktamente. Men nu är att märka, vilket också den föregående ärade talaren bestyrkt, att artilleriofficerarna liksom också ingenjörsofficerarna måste, för att vinna befordran från underlöjtnant upp till högre grad, gå igenom artilleri- och ingenjörhögskolan. Det är sålunda för dessa officerare obligatoriskt för vinnande av befordran. Dessa ha sålunda i varje fall en vida längre utbildningstid utan åtnjutande av dagtraktamente, än vad de elever ha, som skola genomgå skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.

Då frågar jag: kan då den omständigheten, att den obligatoriska skjutskolan varar ett helt år utgöra anledning nog att ställa eleverna vid infanteriskjutskolan i en bättre ställning än eleverna vid artilleri- och ingenjörhögskolan? Jag kan åtminstone för min del icke finna, att tillräckligt vägande skäl härför äro anförda. Icke heller eleverna vid krigshögskolan ha något dagtraktamente liksom icke heller eleverna vid ridskolan. Vad den förstnämnda skolan beträffar är visserligen sant, att genomgåendet av densamma icke är obligatoriskt utan frivilligt, men ridskolan är ju obligatorisk.

Slutligen anförde herr Åkerman, att han ansåg det vara orättvist att ställa eleverna vid skjutskolan ogynnsammare än lärarna, och lärarna ha dagtraktamente, vilket däremot eleverna icke få. Men i allmänhet är det väl ändå på det sättet vid alla våra utbildningsanstalter, att lärarna ha det något bättre än eleverna. Man lär väl allt kunna peka på mycket få utbildningsanstalter, där ele-

Ang. anslaget
till skjutskolan
för infanteriet
och
kavalleriet.

(Forts.)

verna ha nära nog lika bra ekonomisk ställning som lärarna. Detta synes mig därför icke vara något som helst skäl att här anföra som stöd för bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare har jag fäst mig vid, att departementschefen i sitt uttalande till statsrådsprotokollet anför såsom ett vägande skäl, att en dylik anordning, som förefinnes vid infanteriskjutskolan, icke förekommer i något enda fall vid andra kommenderingar inom armén. Ja, detta är sant så tillvida, att det icke förekommer, att någon åtnjuter halvt dagtraktamente, men såsom den näst föregående ärade talaren har bestyrkt och såsom jag nu också har anfört, förekommer det däremot, att de på detta sätt kommenderade icke åtnjuta något dagtraktamente alls. Då förefaller det mig i alla fall, som om eleverna vid infanteriskjutskolan skulle ha det bättre ställt, då de ju få halvt dagtraktamente, än dessa, som icke få något alls, så att icke ens det skälet kan tillmätas någon som helst avgörande betydelse.

För övrigt är det ju så, och det är slutligen för mig ett fullkomligt avgörande skäl, att organisationen av infanteri- och kavalleriskjutskolan befinner sig i ett sådant stadium, att den har, kan man säga, under årtal varit permanent svävande. Skjutskolan har varit föremål för omorganisationsförslag, men det har icke blivit något som helst resultat. Vi hade ursprungligen den meningen, att både tillmätandet av arvoden åt lärarna och en del andra utgifter, som kunde vara förbundna med infanteri- och kavalleriskjutskolan, borde tagas upp i ett sammanhang vid det definitiva fastställandet av organisationen för nämnda skola. Emellertid ha vi nu gett med oss beträffande arvodena till lärarna, men den omständigheten utgör dock icke i och för sig ett skäl för oss att frånträda den ståndpunkt vi ha beträffande eleverna.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag å Kungl. Maj:ts proposition i den del, som rör dagtraktamente åt nu ifrågavarande elever.

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Mörcke: Herr vice talman, mina herrar! Såsom de båda föregående talarna erinrat om, har nu redan en längre tid det förhållandet pågått, att skjutskolans elever icke åtnjuter mer än halvt dagtraktamente. Det var år 1903, som de sålunda delvis berövades det hela dagtraktamente, varav de förut varit i åtnjutande. Det har många gånger under dessa år förnummits klagan över denna ändring, som man knappast kan kalla fullt rättmätig, och det har klagats över den dåliga avlöning, som eleverna vid skjutskolan nu ha. Det är för att avhjälpa detta missförhållande som i den kungl. propositionen i år upptagits detta förslag, att eleverna skulle ånyo få sitt fulla dagtraktamente, och man har så mycket mera skäl att just vid nuvarande tidpunkt vidtaga en sådan åtgärd, som dyrtid för närvarande råder.

Utskottet har emellertid icke velat gå med på detta förslag, och det har därvid anfört det skälet, att, såsom också betonades av

den förre ärade talaren, det finnes många andra undervisningskurser, där eleverna icke åtnjuta något dagtraktamente alls.

Ang. anslaget till skjutskolan för infanteriet och kavalleriet.

(Forts.)

Jag skall här ytterligare ingå på dessa avlöningsfrågor för att för kammaren fullt klargöra, huru det förhåller sig med dessa traktamenten; de ha ju redan berörts av de båda föregående talarna. Arméns undervisningsanstalter kunna i detta avseende uppdelas i tre kategorier, den första omfattande sådana, där eleverna få helt dagtraktamente, den andra sådana, där de få halvt dagtraktamente och den tredje sådana, där de icke få något dagtraktamente alls. Till den första gruppen höra artilleriskjutskolorna, fältartilleriets och fästningsartilleriets, vidare gymnastiska centralinstitutets instruktörskurs och gymnastiklärarkurs samt en hel mängd mindre kurser, vilka den förste ärade talaren här omnämnde och som jag därför icke nu bryr mig om att uppräknas. I den andra gruppen faller, såsom här redan är påpekat, denna enda skola, varom här är fråga; det är således endast där, som eleverna få halvt dagtraktamente. Till den tredje gruppen, där intet dagtraktamente alls förekommer, höra krigshögskolan, ridskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan samt gymnastiska centralinstitutets sjukgymnastikkurs.

Till ridskolan samt till artilleri- och ingenjörhögskolan kommanderas officerarna för sin egen utbildning; dessa skolor äro obligatoriska och måste genomgå för vinnande av befordran till löjtnant, ridskolan av kavalleriets officerare samt artilleri- och ingenjörhögskolans lägre kurs av artilleriets och ingenjörtruppernas officerare. Det är att märka, vilket jag vill särskilt framhålla gent emot den siste ärade talaren, att kurserna vid dessa skolor pågå under ett år och att de taga sin början nästan omedelbart efter avlagd officersexamen, vilket gör, att de officerare, som genomgå dessa skolor, i de allra flesta fall äro ogifta, varför det icke heller är för dem något särskilt ekonomiskt betungande att under detta år ligga på annan plats än den blivande garnisonsorten.

Genomgåendet av krigshögskolan samt artilleri- och ingenjörhögskolans högre kurs, är däremot frivilligt, och dessa skolor genomgå ju därför, att vederbörande officerare vilja skaffa sig meriter i och för en framtida befordran. Jag vill visst icke motsäga vad som här påpekades av den förste ärade talaren, nämligen att det vore nog riktigast, att även dessa sistnämnda elever finge sitt dagtraktamente, men här kan man ju åtminstone finna något skäl, varför de icke få det, nämligen den omständigheten, att de ha en framtida fördel med hänsyn till sin befordran av att ha genomgått dessa skolor. Men detta skäl förefinnes däremot icke i fråga om skjutskolans elever.

Enahanda är förhållandet med gymnastiska centralinstitutets sjukgymnastikkurs; de, som genomgå denna, göra detta för att i framtiden kunna få sitt förvärv såsom sjukgymnaster. Det är alltså en personlig fördel, som de därmed åsyfta, och det föreligger då icke någon rimlig anledning till, att de under denna kurs även skulle få särskilt betalt.

Men kan verkligen den nu ifrågavarande skjutskolan för in-

Ang. anslaget
till skjutskolan
för infanteriet
och
kavalleriet.
(Forts.)

fanteriet jämföras med de anstalter, där icke något dagtraktamente alls utgår? Kommenderingen dit är obligatorisk, d. v. s. officerarna kommenderas dit antingen de vilja eller ej. Bland dessa är det många äldre officerare, majorer och kapten, men den största mängden är dock subalternofficerare. Till följd av att inkvarteringsförhållandena på Rosersberg äro sådana, att icke det antal subalternofficerare, som vore önskvärdt, kan kommenderas dit, har emellertid medelåldern för dessa officerare år från år alltmera stigit, så att nu äro de flesta av de subalternofficerare, som kommenderas dit, i vanliga fall redan familjeförsörjare. Då nu kursen pågår för majorer och kapten 30 dagar samt för subalternofficerare 60 dagar, är det ju alldeles givet, att dessa officerare icke kunna för denna korta tid medföra sina familjer till skolan. Det finnes för övrigt icke plats för dessa därstädes. De nödgas således att hava hushåll på tvenne ställen, och vad detta skall innebära för t. ex. en löjtnant, som har sammanlagt omkring 2.000 kronors årlig inkomst, torde jag icke behöva för herrarna närmare utveckla. Han kommenderas med eller mot sin vilja att ligga vid skjutskolan i två månader, och så får han såsom ersättning för de ökade kostnader, som detta bereder honom, 1 krona 50 öre om dagen. Men detta kan väl icke anses vara en rimlig ersättning, utan den är ju så liten, att det måste vara alldeles tydligt, att det för dessa officerare måste kännas i allra högsta grad orättvist och smärtsamt, att de sålunda skola vara sämre lottade än sina kamrater, som gå på t. ex. gymnastiska centralinstitutets instruktörs- och gymnastiklärarkurser. Men ännu mera hårt tycker jag, att det skall kännas för dem, att de blott få halv ersättning i jämförelse med de officerare vid fältartilleriet och fästningsartilleriet, som gå i dessa vapens skjutskola, organiserad under ungefär lika lång tid och under precis enahanda förhållanden som infanteriskjutskolan.

Jag kan icke finna annat, än att det skulle vara en gärd av rättvisa och billighet, om riksdagen nu beviljade detta jämförelsevis ringa belopp av 9,600 kronor för ett så behjärtansvärt ändamål, som detta verkligen är.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen givit propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till den vid punkten fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 9 och 10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—15.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar biföllos av kammaren.

Efter därpå skedd föredragning av *punkten 16*, angående arméns reservstater, anförde

*Aug. arméns
reservstater.*

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa här än bifall till utskottets hemställan. Men jag har likväl ansett mig i denna punkt böra göra ett uttalande.

Då vi inom tredje försvarsberedningen livligt intresserade oss för upprättandet av reservstater för armén och marinen, och förslaget härom sedermera upptogs i Kungl. Maj:ts framställning till 1914 års riksdag rörande ny härordning på grundval av en omarbetning av det ursprungliga förslaget, vilken omarbetning verkställdes av två av arméns mera förtjänta officerare, är det alldeles uppenbart, att jag hyser ett visst intresse för just detta förslag. Vad jag då vill påpeka är, att det är av den allra största vikt, att reservstaten hålles uppe vid en kvalitativt hög nivå. Reservstatens uppgift är *icke* att bereda befodringsmöjligheter för sådana officerare, som icke ha utsikt att vinna befodran på aktiv stat. I det fallet vill jag endast framhålla, att i 1914 års prop. nr 58, står uttalad den mening, att reservtruppernas användbarhet kommer att bli väsentligt beroende av reservstatsofficerarnas och reservstatsunderofficerarnas antal och *militära duglighet*.

Nu är det ju så, att vi äro allesammans människor, och det ligger givetvis en stark frestelse i att om det i ett truppförband finnes en mindre lämplig officer söka förmå honom att gå över på reservstat, men det har aldrig varit ändamålet med reservstatsorganisationens inrättande. Ändamålet var fast mera det, att om det på ett truppförband fanns en synnerligen förtjänstfull och duglig officer, som av en eller annan anledning likväl önskade övergå till det privata livet, en sådan möjlighet skulle kunna beredas honom, men att det samtidigt skulle lämnas en möjlighet öppen för att denna officers militära duglighet och förtjänst skulle kunna komma försvaret till godo på ett bättre sätt än om han vore tvungen taga avsked från sin ställning på aktiv stat och övergå till reserven i vanlig ordning.

Det är endast detta uttalande jag velat göra om vikten av att noggrant vaka över att reservstatsofficerarnas kvalitativa nivå upprätthålles.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen, som under herr E. A. Nilsons i Örebro anförande återtagit ledningen av förhandlingarna, framställt proposition i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19—21.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda punkter föreslagit.

Punkterna 22—24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25 och 26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. arméns
mathållning.*

I *punkten 27* anmälde utskottet, att utskottet framdeles kommer att avgiva utlåtande över Kungl. Maj:ts i *punkten 27* av förevarande huvudtitel gjorda framställning om ökning av anslaget till arméns mathållning.

Utskottets anmälan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! I denna fråga har statsutskottet blott gjort en anmälan, men jag skall i alla fall be att få yttra några ord i ärendet. Om herrarna se på statsverkspropositionen i den punkt, varom nu är fråga, så har departementschefen framlagt några förslag, som jag, såvitt jag inrar mig, icke förut sett framförda. Det har nämligen framförts följande förslag: om inrättandet av en konsulentbefattning rörande mathållningen, om anslag till en årlig två månaders kurs för utbildning av köksföreståndare, om anslag en gång för alla till sex stycken tre-månaders kurser för anställda kokerskor, om kompetensvillkor för kokerskor och vidare om ett anslag till maskinell utrustning.

Då jag för denna fråga på tal, vill jag säga, att jag icke i allo instämmer i den kritik, som utövas mot mathållningen vid armén. Det förefaller mig som om de ofta framförda klagomålen över matens underhållighet kunna vara överdrivna, och jag tror icke och vill icke heller tro på att allt är sant, som man i det avseendet säger. Jag ser ofta tidningsnotiser därom, men jag har som sagt icke kunnat förmoda att det är så galeit som man på många ställen angiver.

I en aftontidning, jag tror det var Aftonbladet, skriver man

följande: »Det är ej tal om att man skall leva flott på kronans bekostnad, men man borde kunna få begära, att den materiel, som kronan består i matväg, vanligen av oklanderlig beskaffenhet, bleve så tillagad, att den blir ätbar, men så är tyvärr ej alltid fallet. Varför ej utbilda specialmän för matlagning. — — — — — Vid ett skyddskompani i Norrland bestod köksmanskapet av följande män: överkock, en målare; kockar: två tegelbärare, ett ölutkörerbiträde, två hamnarbetare, en dödgrävare. Målaren hade i sin gröna ungdom varit skeppskock, dödgrävaren hade varit bagare. — — — — — Hur en dylik uppsättning skall kunna klara matordningen för en 225 man, kan lättare förstås än beskrivas. Inte ens potatis kunde kokas, så den blev njutbar. Diskningen är en sak, som inte ens tål kritik.»

Jag anser i varje fall, att det finnes mycket att erinra om i detta avseende, och jag har den uppfattningen, att man icke skall inskränka sig till att ifrågasätta ätbarheten av maten, nej man skall sätta anspråken så högt som möjligt, man skall fordra utomordentligt god anrättning, dock med den begränsning, som föranledes av de enkla resurser, som man har till sitt förfogande inom armén.

Jag har från flera håll hört anmärkningar, men jag har också själv gjort iakttagelser. Jag har även sett, att militieombudsmannen ägnat frågan sin uppmärksamhet och sökt skaffa sig pålitliga omdömen om mathållningen, vilken han förmenade vara tillfredsställande. Det är tydligt, att då officerare eller högre myndigheter spörja soldaterna, hurudan maten är, erhålles icke absolut tillförlitliga svar. Det finnes värnpliktiga, som komma från fattiga hem t. ex. i Blekinges eller Smålands skogsbygder och som ända till den dagen åtminstone aldrig varit vana vid att utspisas med annat än potatis och sill samt vattenblandad mjölk. De komma in till regementet och få äta kött, fläsk och soppa och de fråga icke efter, hur det är tillagat. Jag menar, att på den vägen kan man icke gå, om man vill ha reda på hur det förhåller sig. Jag ber herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet fästa sin uppmärksamhet vid frågan, som för honom för övrigt är väl känd, eftersom han gjort nyssnämnda framställningar. Mycket kiäves för att ändra dessa förhållanden, ty det är icke de bästa traditioner, som militärstaten har bakom sig. Jag minnes med förskräckelse från mina yngre dagar, då jag exercerade beväring, de visor, som då gjordes om mathållningen, och detta föregående kastar allt framgent en skugga över matförhållandena vid regementena.

De anmärkningar, som man i allmänhet har att framställa, äro i huvudsak, att maten är otillfredsställande tillagad, att renligheten lämnar mycket övrigt att önska och slutligen att bordskicket är i högsta grad betänkligt. Vad renligheten beträffar har jag på ort och ställe förvissat mig om att den icke är som den borde vara. Jag trädde bakom ett marketenteri, där maten tillagades, och jag får säga, att jag beklagar de värnpliktiga, som skola äta en föda, som lagas av så fruktansvärt smutsiga kockar som

Ang. arméns
mathållning.
(Forts.)

dessa. Rörande sättet att intaga födan har jag också hört från flera håll, att den intages icke under iakttagande av de allra bästa fasoner. Man generar sig icke att köra händerna i soppan för att hugga för sig en bit, men händerna äro icke alltid så rena, och man generar sig heller icke för andra simpla fasoner. Det kräves, att en officer alltid är närvarande icke blott för inspektion utan för att deltaga i måltiden. Vi leva nu under fredstid, men tänk hur det skulle bli i krigstid, vilken ytterlig förvirring då skulle uppstå. Jag frågade en värnpliktig, som tjänstgjort på ett regemente på östkusten, då han kom hem till Hälsingborg, hurudan födan varit. Jo, någorlunda, sade han, men vi hade en manöver på fjorton dagar på annat håll, och då var det förskräckligt.

Nu vill jag säga, att denna fråga dock icke äger en så enkel betydelse, som man skulle kunna tro. Jag förutsätter, att dessa soldater få väl lagad kost, att de få lära sig hålla rent och lära sig intaga födan under hyfsade former. Då föra de med sig samma krav till hemmen och genomdriva där, att även om födan är av enklaste slag, den får intagas under en viss trevnad och hyfsning.

Jag har intresserat mig för frågan om huslig ekonomi och hushållsskolor. Denna fråga har man icke nog påaktat här i kammaren, men jag tror, att trevnaden vid måltiderna är ett av de starkaste band, som fästa både ung och gammal vid fosterlandet. Jag vädjar till eder själva, om det finnes en trevligare stund på dagen än då ni intaga eder middag. Är det så skall man icke ställa det så för de värnpliktiga, att de äro i fullständig saknad av denna trevnad. Jag är övertygad om, att föreningen för emigrationens motarbetande icke kunde finna något bättre vapen mot emigrationen än just att införa bättre trevnad vid måltiderna.

Jag ber få uttala, att jag är fullständigt övertygad om att matfrågan spelar för hela befolkningen på landsbygd och stad en ofantlig roll, och erinrar om nödvändigheten av, att en officer ständigt är närvarande och intar sina måltider med soldaterna. Men då utskottet ännu icke uttalat sig i föreliggande ärende, gör jag en vördsam hemställan till kammaren att väl upptaga herr statsrådets hemställan.

Det är en liten sak till jag skulle vilja påpeka. Jag ser ofta på gatorna i min hemstad infanterister, som marschera dels ensamma för sig och dels i trupp, och nästan alla äro klädda i ovanligt enkla och tarvliga kläder, förfärligt illa sydda. Jag undrar, om det icke vore av högsta behov påkallat att det skaffades ordentliga kläder. Det vilar icke så litet makt på att varje beväring känner trevnad i sin uniform och ser ut som en stilig och duktig soldat och icke går i paltor, som äro så utomordentligt illa sydda. Det var en tidning i min hemstad, som klagade över att då man kom till Sassnitz såg man de tyska posterna klädda i utomordentligt välsittande uniformer, men då man landstiger på den svenska sidan fick man se de svenska soldaterna klädda i någonting liknande det gamla indelningsverkets uniformer, och man fick intryck av

att man drog ner deras värdighet för att vid en gränsstation framställa dem som karrikatyren.

*Ang. arméns
mathållning.
(Forts.)*

Det var dock icke meningen med 1914 års härordning, att något sådant skulle ske. Vi ha här alla — åtminstone alla som intressera sig för ett starkt försvar — en känsla av, att vi vilja göra allt för att bidraga till att våra soldater skola känna trevnad under den långa tid, de tjänstgöra vid sina regementen.

Slutligen ber jag få erinra om vikten av det nu påpekade, ty därpå beror soldatens trevnad, och vi veta ju att vi i våra värnpliktiga äga ett synnerligen gott soldatmaterial. De äro våra söner och landets värn och ha att underkasta sig en mycket lång tid för sin utbildning. De ha den stora uppgiften att värna om sitt land i farans stund.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Nilsson i Örebro: Herr talman! Jag hade icke väntat mig, att det vid denna punkt skulle göras något som helst uttalande. Det är mig veterligt första gången i kammaren det hänt, att då ett utskott gjort en anmälan, man tagit upp en principdebatt rörande det, som en sådan anmälan avsett. Och jag tror, att det är det lämpligaste för riksdagsarbetets ändamålsenliga organisation, att man undviker att taga upp principdebatter vid punkter, som avse anmälan från utskottets sida. Man skulle på detta sätt få icke mindre än två remissdebatter om de föreliggande ärendena: den första, då proposition remitteras till utskottet, den andra, när anmälan göres om en punkt, som icke föreligger till avgörande. Jag vill sålunda icke vid detta tillfälle gå in på det spörsmål, som den ärade talaren berört, och är övertygad, att kammaren håller mig räkning härför. Då betänkandet föreligger från utskottets sida, förefaller mig rätta tidpunkten vara inne att ingå på denna sak.

Herr Larsson i Kroken: Herr talman! Herr Sommelius hade fått den uppfattningen, att det egentligen var lagningen av maten som var klandervärd, och det är möjligt, att det är så på vissa platser. Men för min del har jag fått uppgifter dels av mina egna söner och även av andra trovärdiga ynglingar, som gå ut på, att det icke är anrättningen av maten, som anmärkningarna gälla. De säga, att maten i allmänhet är väl lagad och god, men den är alldeles otillräcklig. De få icke äta sig mätta, och det är beklagligt, att så skall vara fallet. Det har varit något så när dragligt tills nu i januari månad, när brödransoneringen kom till stånd. Sedan denna tid säga pojarna, att brödet är otillräckligt. Icke ens pengar hjälpa. Förr hade man kunnat köpa sig bröd, men nu vill detta icke gå. Jag vill icke på något sätt klandra, ty jag vet, att förhållandena äro svåra, och kanske är det omöjligt att få dem korrekta, då det gäller ett sådant maskineri, som det här är fråga om, men jag har velat fästa vederbörandes uppmärksamhet på, att det är en viktig, en mycket viktig sak, att man tillser, att ynglingarna få så pass mycket mat, att de få äta sig någorlunda mätta. Ty det verkar icke gott, om

Ang. arméns
mathållning.
(Forts.)

Ynglingarna skola gå hungriga och icke ens kunna få köpa sig vad de behöva. De ha nu ofta fått skaffa sig mat från hemmen. De ha begärt någon dags permission och rest hem, och detta har inträffat oupphörligt. För många hem har det varit svårt att anskaffa den mat, som de behövt. Man har det så knappt i hemmen, att man icke har mycket att avstå till pojkarna, men man har låtit dem få vad som funnits.

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden utan att framföra något egentligt klander.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga den i punkten gjorda anmälan till handlingarna.

Punkterna 28—30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 39 och 40.

Lades till handlingarna.

Punkten 41.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang. arméns
byggnader
m. m.

Punkten 42, angående anslaget till arméns byggnader m. m., föredrogs härefter och yttrade därvid:

Herr Thorsson: Herr talman! Även detta anslag visar tendenser att stiga i höjden för varje år som går. Under sådana omständigheter kan det vara riktigt, att man även ser till huru man på bästa sätt skall kunna bereda denna anslagstitel största möjliga inkomster. Jag syftar härmed på det sätt, varpå arméns övningsfält nu utnyttjas, och de inkomster, som statsverket har på utarrendering av desamma.

Redan vid 1911 års riksdag förelåg förslag att på arméns stat uppföra en domäntjänsteman. Särskilt med hänsyn till förvärvet av Järvafältet uttalade statsutskottet att genom tillsättande av denna domäntjänsteman skulle arméns jordområden på ett bättre och ändamålsenligare sätt kunna utnyttjas. Jag hade tillfälle, när vi vid 1915 års riksdag höllo på med att diskutera frågan om inköp av ytterligare mark för att läggas till Järvaområdet, att fästa uppmärksamheten på, att det, trots tillkomsten av den specielle domäntjänstemannen, fanns åtskilliga anmärkningar att göra mot det sätt,

Ang. arméns
byggnader
m. m.

(Forts.)

varpå arméns övningsfält utnyttjades, detta särskilt med hänsyn till den stora jordareal, som numera krävdes för varje särskilt truppförband.

Med anledning av de arrendevillkor som av arméns fortifikationsdepartement tillämpats vid utarrendering av Järvafältet tillhöriga egendomar dristade jag mig att till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet i augusti 1915 rikta en skrivelse, vari jag påkallade en ändring uti dittills tillämpade arrendesystem. Ut i förut berörda skrivelse, tillät jag mig hänvisa till ett uttalande, som herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet vid 1915 års riksdag gjorde i debatten om ytterligare inköp av mark vid Järvaområdet. Herr statsrådet uttalade då den uppfattningen, att man med ledning av sorgfälligt uppgjorda planer skulle sörja för ett tidsenligt utnyttjande av området så långt naturligtvis som detta utnyttjande kunde förenas med hänsyn till truppernas utbildning.

Den av mig ingivna skriften remitterades till myndigheterna, och chefen för fjärde arméfördelningen inkom i anledning därav med ett yttrande vari han gjorde ett principuttalande, ifråga om det sätt, varpå han ansåg att man i fortsättningen borde utnyttja Järvafältet. Det utmärkande för detta principuttalande är, att han hävdade den uppfattningen, att trupperna böra äga rätt att *under alla årstider* fritt beträda vilken som helst del av det kronan tillhöriga Järvaområdet. Det är klart, att om de militära myndigheterna ifrågasätta ett sådant utnyttjande av Järvafältet, att truppförbandschefen skall äga rätt att förlägga truppförbandets övningar var han vill inom området, arrendesummorna även för jord, som ligger långt ute i periferien av detta övningsfält, måste bli minimala.

För bedömande av vilket värde statsverket egentligen skulle kunna utkräva av en arrendator, tillsatte fortifikationsdepartementet i juni 1915 tre värderingsmän och utgjorde dessa arméns domäntjänsteman, fjärde arméfördelningens domänofficer och domänintendenten uti Stockholms län. Det vill förefalla mig, som om dessa värderingsmän väl bokstavligt tolkat arméfördelningschefens yttrande angående det sätt, varpå övningsfältet enligt hans uppfattning skulle utnyttjas, och därför ha de också kommit till det resultatet, att de föreslagit arrendesumman för odlad jord till 10—13 kronor för tunnland och för jord, som avses till gräsvall, till 2,50—5 kronor per tunnland. Det ligger därför, synes det mig, makt på, att man tillser, att icke trupperna, på sätt fördelningschefen föreslår, få använda hela fältet. Det blir nog nödigt att utfärda någon reglerande bestämmelse även för fältets användning för övningar. De områden, vilka av truppförbanden för övningsändamål disponeras uti en sådan utsträckning, att kronan icke kan tillförsäkra sig mera än t. ex. kronor 2,50 i arrendeavgifter per tunnland, synes mig icke böra utarrenderas. Det är för staten lika ändamålsenligt, om truppförbandscheferna finge disponera dessa områden för övning samt själva draga försorg om att skörda gräset till truppförbandets eget behov.

Värderingsmännen ha ifrågasatt, att de personer, som år 1915

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 30.

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

ingåvo anbud på arrende, så att säga icke voro kapabla att själva bedöma den avkastning, som de arrenderade egendomarna skulle kunna giva, och därför hade dessa inlämnat anbud på för höga arrenden. Såsom skäl för detta sitt uttalande anföra värderingsmännen bland annat, att en herr J. 1915 erbjudit sig att betala ett arrende av 4.000 kronor pr år för Hägerstalund, en egendom som innefattar 395 tunnland, varav högst 75 i fritt bruk, medan bemälda egendom enligt värderingsmännens beräkningsgrunder kan bära ett arrende av högst 2,575 kronor. Emellertid anse värderingsmännen att med hänsyn till att nu omhandlade jordområde är särdeles mycket använt av trupperna, priset ej torde kunna sättas högre än till 10 och 2,50 kronor pr tunnland, vadan arrendebeloppet föreslås till 1,500 kronor, vilket är avsevärt mindre än det nuvarande arrendet, 2,960 kronor. Det av värderingsmännen föreslagna arrendebeloppet, 1,500 kronor, ansåg fördelningschefen vara det *högsta belopp som kunde av arrendatorn utkrävas*, med hänsyn till det krav han ställde på rörelsefrihet för truppvöningarna. Jag vill lämna kammaren den upplysningen, att när detta värderingsinstrument inkom till Kungl. Maj:t, så godkände Kungl. Maj:t icke de föreslagna beräkningsgrunderna. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement ålades nämligen att med sig förena lantbruksstyrelsen och företaga en ny värdering, samtidigt som Kungl. Maj:t beslöt, att vederbörande endast skulle få utarrendera egendomen på ett år från och med den 14 mars 1916 till den 14 mars 1917. Jag är Kungl. Maj:t tacksam för det beslutet, men jag är icke lika tacksam mot myndigheterna för det sätt, varpå de ställt sig detta till efterrättelse, ännu år 1917 föreligger nämligen icke något resultat av vederbörande myndigheters åtgärder i frågan. Och Kungl. Maj:t lär ännu en gång ha sett sig nödsakad att utfärda befallning om att utarrendera bemälda egendomar på ännu ett år från den 14 mars 1917 till den 14 mars 1918. Genom sådana arrendemetoder går statsverket år efter år förlustigt den merinkomst, som genom ett bättre ordnat arrendesystem skulle tillföras statskassan.

För att återgå till den bedömning av jordens avkastning, som värderingsmännen kommit till, särskilt i fråga om egendomen Hägerstalund, skall jag tillåta mig omnämna, att firman Sjöberg & Bergsten, Stockholm, till arméförvaltningens fortifikationsdepartement ingivit ett arrendeansbud, vari firman erbjudit sig att arrendera bemälda egendom för ett pris av 4,500 kronor pr år. Från samma egendom, som här nu av värderingsmännen ifrågasatts skulle lämna högst 1,500 kronor om året, har arrendatorn under år 1916 till firman Sjöberg & Bergsten, Stockholm, sålt den på rot stående höskörden för ett pris av 23.958 kronor och den på rot stående havren för 7,000 kronor. Uti avtalet ingick, att firman skulle själv ombesörja och bekosta bärgningen. Det är således över 30,000 kronors bruttoinkomst, som dessa hövallar och dessa havreåkrar lämnat arrendatorn. Jag kan icke fullt och helt bedöma dessa arrende frågor, då jag ju icke är jordbrukare, men så mycket vill det förefalla mig, som att vederbörande värderingsmän i föreliggande fall ha mera sett på arrendatorernas, än på kronans intresse. Samtidigt som jag till herr statsrådet och

chefen för lantförvarsdepartementet vill ställa den vädjan, att han sätter vederbörande myndigheter i farten, så att ärendet kan bli vederbörligen berett och arrendeavtal kan avslutas på längre tid än ett år, uttrycker jag den förvissningen, att Kungl. Maj:t icke skall uraktlåta att på ett tillfredsställande sätt tillvarata den jordbrukskultur, som ännu finnes kvar å vissa delar av kronans övningsfält, när de nya instruktionerna för utarrendering skola utarbetas. Mer än någonsin bör man nu tillvarata varje bit av landets jord för att förskaffa livsförnödenheter, och under sådana förhållanden kan jag icke tänka mig, att chefens för fjärde arméfördelningen uttalade uppfattning skall bliva den *enbart bestämmande* vid bedömandet av vad som kan vara ur militär och kulturell synpunkt lämpligast.

Medan jag har ordet skall jag beröra ett annat ärende som hör hemma under denna punkt. Det gäller en liten byggnadsangelägenhet vid ett av arméns truppförband. Redan år 1914 anvisades från detta anslag till trängkåren i Skövde ett mindre belopp, avsett till uppförande av en ammunitionsbod. Av omständigheter, som jag icke här behöver relatera, har icke detta arbete blivit utfört förrän nu under 1917. Den plats, som ursprungligen var avsedd för uppförande av denna ammunitionsbod, har disponerats för annat ändamål och i stället valts en ny sådan. Det är icke något att anmärka mot uppförandet av denna ammunitionsbod, utan min anmärkning gäller *valet av plats*, där man behagat placera densamma. De, som möjligen varit i Skövde och passerat allmänna landsvägen, ha funnit, att trängkårens etablissement ligger intill vägen. Endast några meter från allmänna vägen ligger manskapets kasern med underofficerarnas bostäder. Mellan allmänna landsvägen och regementets kasern cirka 5 å 10 meter från underofficerarnas bostäder skall nu enligt de sakkunnigas beslut denna träbod uppföras, man har visserligen lovat, att boden ifråga skall målas med *vita knutar* och *i övrigt med rödfärg*. Men även om denna åtgärd vidtages skall ändå folk som kommer vägen förbi, tycka, att det var en *förfärlig smak*, chefen för truppförbandet har, när han lägger en vedbodsliknande byggnad mellan allmänna vägen och underofficerarnas bostäder, som dessutom skall inrymma sådana ämnen, som, om ett åkslag eller dylikt skulle inträffa, kunde på ett ganska hastigt sätt förflytta icke endast boden, som innehåller ammunitionen, utan även andra byggnader. Jag kan icke neka till, att det verkar på mig mycket obehagligt att se, att man vill på det sättet förfula vad som är fullt nog förut.

På därtill given anledning ha de myndigheter, som behandlat detta ärende, anfört, att det ur olycksfallssynpunkt icke är så farligt, ty det är endast gevärsammunition, som skall förvaras där. Om det t. ex. inträffar en eldsvåda, sker icke någon olycka, *om man bara hinner bortskaffa ammunitionen*. Skall det då bli trängkårschefens eller hans företrädarens uppgift att i stället för att släcka en i kasernen utbruten eldsvåda, först sätta manskapet i arbete med att plocka ut »knallhattarna» ur ammunitionsboden? Det vill synas som om vanligt sunt förnuft skulle bjuda vederbörande att lägga

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

byggnaden så, att icke deras första omsorg vid en eventuell olycka måste bli den att flytta bort anledningen till en explosion. Det kan ju inträffa att åskan slår ned direkt i denna bod, och då lär det bliva knappt om tiden för den händelse vederbörande vilja plocka bort ammunitionen, en explosion som under sådana omständigheter inträffar, kan bliva mycket obehaglig för grannarna. Men bortsett från detta synes det mig att chefen bör hava en smula hänsyn för sina underofficerare, och det förefaller mig, att denna hänsyn bör bjuda honom att fortast möjligt flytta bort den vedbodsliknande ammunitionsboden. Såsom försvar för den nu vidtagna åtgärden att uppföra ammunitionsboden omedelbart intill underofficerarnes bostäder, har anförts, att ammunitionsförrådet förut varit inrymt på vinden i kaserne, där såväl manskapets logement som underofficersbostäderna äro inrymda, och mot detta hade icke de militära myndigheterna gjort någon erinran. Om det är sant, att artilleridepartementet icke gjort någon erinran mot den hittills använda förvaringsmetoden, kan detta dock icke utgöra något försvar för att i fortsättningen fortsätta med ett oeffterrättlighetssystem, även om den nu föreslagna anordningen möjligen kan bliva *något mindre farligt än det gamla*.

Medan jag har ordet och talar om byggnadsfrågorna vid detta truppförband, kan jag icke neka mig att föra på tal även en planerad stallbyggnad. Mellan Skövde stad och trängkärens chef råder en tvist, i det att kårchefen fått i sitt huvud, att han utanför truppförbandets egentliga kasernområde på andra sidan landsvägen och på en vacker plats förresten skall lägga ett stall. Statsverket har ju under de sista tre åren inköpt ett större antal hästar än som enligt staterna äro avsedda att anskaffas; för att placera de extra hästar, som tilldelats trängkåren i Skövde måste man uppföra ett stall, och chefen för truppförbandet har nu för avsikt att lägga detta stall precis på samma plats som Skövde stad ansett sig behöva förvärva för anläggande av en gata eller utfartsväg från en del egna hem som uppförts intill kronans jordområde. Nu ifrågasätter jag, om truppförbandet egentligen har något verkligt behov av nu omhandlade jordområde, som skulle bättre tjäna sitt ändamål såsom utfartsväg för en del byggnader i Skövde stad. Den saken skall jag emellertid icke giva mig in på, utan jag skall närmast bedöma saken ur truppförbandets egen synpunkt; det är klart, att om man bygger ett stall utom själva kasernområdet och på ett avsevärt avstånd från de andra stallarna, så ökas endast det dagliga arbetet för manskapet och genom foder- och gödseltransporter osnyggas man omgivningarna på ett otillbörligt sätt, utan att det tjänar något praktiskt syfte. Jag skall därför, medan jag har ordet, till den kraft och verkan det hava kan, anhålla, att herr statsrådet ville vid bedömandet av denna fråga sörja för att den planerade stallbyggnaden om den skall komma till stånd måtte uppföras på lämplig plats inom truppförbandets inhägnade område och så vitt möjligt i närheten av redan uppfört stall.

Det vore enligt min uppfattning synnerligen oklokt, om man lade det ifrågavarande stallet på den av kårchefen bestämda plat-

sen. Den skulle då komma att ligga alldeles intill en massa hus, för vilka, såsom jag förut antytt, staden behöver en utfartsväg. Nu vill chefen för trängkåren stänga denna väg och i stället förse dessa hus med en massa hästflugor. Jag tycker icke, att Skövde stad handlat så mot Kungl. Maj:t och kronan, att staden till tack för allt vad den gjort skall mitt ibland bostadskvarter hugnas med en sådan inrättning som ett stall, i all synnerhet då detta stall kan placeras på ett område, som hittills varit lämpligt för stallbyggnader. Jag har velat uttala dessa ord till den kraft och verkan det hava kan, och så långt jag förmår skall jag söka följa med denna sak.

*Ang. arméns
byggnader.
m. m.
(Forts.)*

Herr Sjöberg: Herr talman! Jag vill understryka vad herr Thorsson sagt beträffande denna lilla byggnad för förvaring av ammunition. Den byggnaden har väckt allmän uppmärksamhet, dels på grund av sitt utseende — den ser ut ungefär som en vedbod — och dels och förnämligast på grund av sitt läge. Det är alldeles riktigt som herr Thorsson anför, att ammunitionen förr har förvarats på trängkasernens vind men om jag icke minnes orätt, gjorde civilkommissionen på sin tid anmärkning mot att det förvarades ammunition på detta ställe. Nu har emellertid chefen för Göta trängkår under vintern låtit bygga en ammunitionsbod. Denna ligger 4—6 meter från stora kasernens hörn och ungefär lika långt ifrån gymnastikhuset samt nästan omedelbart invid, kanske 2 meter från landsvägen, skild från denna av en hagtornshäck. På andra sidan landsvägen ha vi en ny stadsdel, som för närvarande är under reglering, och alldeles mitt emot ligger ett stort trevåningshus, som rymmer en mängd folk. Det har väckt stor oro icke blott vid trängkåren, utan även bland dem, som ha sina hus utanför, att man lagt ett ammunitionsförråd på detta ställe. Man har visserligen anför, att ammunitionen icke skulle vara så farlig, då den är förvarad på detta sätt, alldenstund den ju icke vore explosiv av sig. Men man tänke sig vad ett åskslag skulle kunna innebära. Naturligtvis skulle då en del av kasernerna och husen på andra sidan vägen springa i luften. Det är underligt att ammunitionsboden förlagt just hit, då man tager i betraktande att kasernområdet i övrigt är så stort, och att det på det nya område, som tillagts övningsfältet, nämligen kronogården Gransikagården, redan fanns en mindre ammunitionskällare, som tillhörde arrendatorn; han hade nämligen fått tillstånd att försälja krut och dynamit till stenbrotten i närheten av Skövde. Det har också ifrågasatts, att alla de, som ha hus på andra sidan landsvägen, d. v. s. i den nya stadsdelen Marieberg, skulle ingå till Kungl. Maj:t med en framställning att något måtte göras för att icke ammunition må förvaras i denna lilla träbod.

Beträffande den andra saken, som herr Thorsson omnämnde, förhåller det sig på följande sätt — herr statsrådet har nog reda på detta genom den skrivelse i ämnet, som herr statsrådet fått mottaga från ordföranden i Skövde stads drätselkammare, major Uggla. Den diskussion, som fördes i stadsfullmäktige, då denna fråga på

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

ett mycket ingående sätt behandlades, är synnerligen intressant, och jag har en tidning med mig, det är Västgöta-korrespondenten, där striden mellan chefen för Kungl. Göta trängkår och stadsfullmäktige refereras.

För de av trängkåren inköpta hästarna hade förut förhyrts ett ridhus, som tillhörde Skövde stad. Emellertid uppkom någon tvist mellan drätselkammarens ordförande och chefen för trängkåren, vilket hade till följd, att kårchefen icke längre ville förhyra ridhuset. I stället beslöt han att bygga ett stall på det nya området. Gransikaområdet, som tillförts trängkåren utöver den mark, som Kungl. Maj:t begärde och fick av Skövde stadsfullmäktige, då trängkåren skulle förläggas till Skövde. Nu har emellertid i stadsplanen för den nya stadsdelen, som är under reglering, denna mark upptagits som gata; man har ansett det alldeles nödvändigt, att Kungl. Maj:t och kronan får avstå någon liten del av det nya övningsfältet för att gatan skall kunna framdragas. Området är så tätt bebyggt, att det ansetts alldeles nödvändigt att få denna gata, både ur sanitär synpunkt och ur eldfarlighetssynpunkt, och för att folk skall komma ut från sina bostäder. Nu har emellertid chefen för trängkåren fått för sig, att detta stall skall upp, innan stadsplanen blir godkänd av Kungl. Maj:t och han icke längre kan kommandera över marken.

Det har pågått en strid om detta inom Skövde samhälle. Alla stadsfullmäktige stå på major Ugglas sida, och det är att märka, att i stadsfullmäktige finnas flera militärer, en f. d. generallöjtnant och ett par överstar, ja, herr statsrådet, som nog icke är alldeles obekant med Skövdeförhållanden, känner säkert till den saken. För att nu rädda den blivande gatan har staden måst ingå till Konungens befallningshavande och begära byggnadsförbud för 6 månader. Detta har medgivits, och jag ser i tidningen, att Konungens befallningshavande har utsträckt detta byggnadsförbud. Emellertid har chefen i och för byggande av stallet låtit framföra en mängd sten från de gårdar, som Skövde stad måste överlämna till Kungl. Maj:t.

Nu ligger allt detta byggnadsmaterial på platsen och man väntar i Skövde hur det skall gå med detta. Jag kan icke tänka mig annat än att Kungl. Maj:t skall behjarta den skrivelse, som jag vet inkommit från Skövde stad. Det skulle bli en olycka för samhället, om denna gata icke skulle komma till stånd. Man kan icke säga, att vederbörande lida någon brist på övningsområde, ty detta område har kommit till alldeles vid sidan av det område, som Kungl. Maj:t ansåg tillräckligt, när trängkåren förlades till Skövde. Jag hade för några dagar sedan här i kammaren tillfälle meddela, att vederbörande fått höra att domänstyrelsen låtit kartlägga denna egendom, Gransikagården, för att försälja den till egna hem. Denna egendom ligger mellan Skövde stad och det s. k. Mariebergsområdet, som nu är införlivat med staden. Då man på sin tid i Skövde fick höra att det skulle bli egna hem på denna plats, var det någon eller några invånare i staden, som gingo in till de militära myndig-

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

heterna och sade: Nu skall det bli egna hem på Skövde-Gransikagården, nu måste ni söka komma före och begära hos Kungl. Maj:t att få denna plats tillagd trängkårens övningsfält.

Kungl. Maj:t och 1913 års riksdag voro med på att detta Sika-gårdsområde, som utgör 17 tunnland, fick tilläggas det förutvarande trängområdet, som ligger på andra sidan och alldeles för sig självt. Det är mycket sällan, som trängkåren begagnar detta område och det stall, som man nu vill bygga, skulle således ligga helt avskilt från alla andra byggnader, i stället för på andra sidan, där det finnes mycket god plats för den. Man förstår icke, hur det kunnat vara möjligt att chefen för Göta trängkår så bestämt påyrkar uppförandet av stallet just här, men man har antagit, att det beror på någon schism mellan kärchefen och major Ugela, såsom herr Thorsson nämnde. Jag hoppas emellertid att herr statsrådet och chefen för landsförsvarsdepartementet tager denna fråga under allvarligt övervägande. Säkert är, att Skövde stad skulle anse sig illa behandlad, om dess framställning till Kungl. Maj:t icke skulle vinna beaktande, och Skövde stad har sannerligen gjort så stora uppoffringar som något samhälle kan göra för att tillhandahålla mark till kaserner och övningsplatser för de tre regementen, som äro där förlagda.

Herr Ingvarson: Herr talman! Innan kammaren går att bevilja medel för underhåll av arméns övningsfält, skall jag tillåta mig att med ett exempel belysa riktigheten av vad herr Thorsson anförde.

Staten inköpte för några år sedan vid Rosenholm icke långt från Karlskrona ett större område, avsett till övningsfält för Karlskrona grenadjärregemente. Området omfattade, efter vad jag tror mig veta, bl. a. cirka 200 tunnland god åkerjord, och om jag icke är fel underrättad var det meningen, när köpet avslutades, att man skulle försöka att även i fortsättningen få största möjliga avkastning av denna jord, vilket man ansåg borde gå ganska lätt i betraktande av att man icke borde behöva taga området i anspråk för regementets behov mer än under en kortare tid av året och i allmänhet i ringa utsträckning. Området besåddes med gräsfrö och tidigt på året försålde den väntade skörden till olika personer. Största delen gick föregående år till ett par affärsmän i Karlskrona, av vilka en skulle betala ett belopp av endast några hundra kronor, en annan bortåt tusen kronor, o. s. v., jag minns inte riktigt beloppen, men det var ungefär så. Grässkörden såg synnerligen lovande ut, och följaktligen beräknade de, som köpt skörden, att göra en god affär. Men så vid midsommartiden anordnade regementet på detta område en s. k. regementsfest, där man hade dansbana och diverse andra nöjen, och till denna fest inbjöds allmänheten. Befolkningen från Karlskrona och kringliggande landsbygd strömmade dit och det samlades minst en 6,000 personer där. När festen var slut, kan jag försäkra herrarna, att grässkörden på de stora fälten, den var det icke mycket bevänt med. De två personer,

Ang. arméns
byggnader
m. m.
(Forts.)

som inköpt de största områdena, ingingo då till regementsförvaltningen med framställning om nedsättning i de belopp, som de skulle betala. Detta beviljades. Jag vågar icke bestämt uppge, hur stor nedsättningen blev, men jag tror mig veta, att den blev ganska avsevärd, så att den köpesumma, som de slutligen hade att erlægga, blev synnerligen ringa. Icke desto mindre skördade man senare på hösten en ganska god skörd, och det uppges med bestämdhet av initierade personer, att dessa affärsmän förtjänat en mycket vacker slant på den affären.

Nu skulle jag vilja fråga, om någon här i kammaren eller ens någon militär finnes, som skulle vilja stiga upp och försvara ett sådant förfaringsätt som att man endast för nöjet att få hålla en regementsfest och släppa in åtskilliga tusen personer av den stora allmänheten att trampa ned skörden skall avstå från en inkomst, som annars varit säker, ehuru alltför litet tilltagen, och som riksdagen en gång förutsatt, att man skulle få av dessa fält. När jag här för en stund sedan hörde en talare på Stockholmsbanken, professor Hallendorff, uttala den meningen, att vi nog alla skulle kunna enas om att bortarbeta åtskilliga missförhållanden, om vilka en talare på Dalabanken förut yttrat sig, så fick jag den uppfattningen, att det kanske vore icke alltför mycket begärt att förvänta, att herr Hallendorff och hans meningsfränder skola medverka till att för framtiden omöjliggöra uppreandet av en händelse som den jag här påtalat och som enligt min uppfattning icke vittnar om annat än ren tanklöshet, och oförlätlig brist på intresse eller ansvarskänsla för statens ekonomi överhuvudtaget.

Jag har velat peka på detta fall såsom belysande för hur det kan gå till, när herrar militärer handha statens egendom. Jag har intet yrkande att göra, men jag tror, att, om riksdagen och främst herrar militärer ville ta professor Hallendorff på orden i vad jag nyss citerat, så skulle detta måhända visa sig lyckligt för framtiden.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 43.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkten 45.

Utskottets i denna punkt gjorda hemställan bifölls av kammaren.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47 och 48.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49, angående förplägnadsanstalten i Boden.

Ang. förplägnadsanstalten i Boden.

I punkten 49 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för fullbordande av förplägnadsanstalten i Boden å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 336,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 förskjuta nämnda belopp för att sedermera ersättas av vad sålunda anvisats.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte för fortsättande av byggnadsarbetena vid förplägnadsanstalten i Boden å extra stat för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel under år 1917 förskjuta nämnda belopp för att sedermera ersättas av vad sålunda anvisats.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *A. C. Lindblad, Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock och *Ingvarson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Jag och mina partikamrater inom utskottet ha icke på denna punkt kunnat följa utskottets majoritet, utan för vår del hemställt om avslag på Kungl. Maj:ts framställning.

Vad det här gäller är följande. I 1908 års plan angående byggnader vid Boden föreslogs att utöver de nu färdiga byggnaderna skulle uppföras ytterligare ett havremagasin och ett hömagasin. Härtill har nu Kungl. Maj:t begärt att få pengar och dessutom begärt att få pengar till uppförande av en underofficersbostad samt för påbyggnad till intendenturkompaniets kasern. Hömagasinet och havremagasinet beräknades 1908 till 169,000 kronor. Nu är det avsevärt dyrare. Utskottsmajoriteten har icke velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet utan endast vad beträffar havremagasinet. Utskottsmajoriteten har sålunda även för sin del funnit att byggandet av ett hömagasin kan anstå och att jämväl byggandet av underofficersbostaden kan uppskjutas.

Vid prövningen av arméns byggnadsäskanden förefaller det oss, att man måste lägga den synen på saken, att man med nuvarande ytterst höga byggnadspris icke bör bygga annat, än vad som är oundgängligen nödvändigt, och vi ha för vår del icke kunnat finna, att den nu omhandlade byggnaden tillhör denna kategori. Vi måste komma ihåg, att denna byggnad, havremagasinet, har beräknats före kriget komma att kosta 130,000 kronor. Nu

Ang. förpläg-
nadsanstalten
i Boden.
(Forts.)

begär Kungl. Maj:ts 200.000 kronor, således en ökning till följd av byggnadskostnadernas stegring med icke mindre än 70.000 kronor. Och det är icke heller säkert, att ens dessa 200.000 kronor komma att förslå.

Beträffande det angelägna behovet kunna vi ej finna att det föreligger. Visserligen kan man ju säga, och det torde vara riktigt, att vid mobilisering finnas icke tillräckliga förråd där uppe. Det kan sålunda måhända både ur fredssynpunkt och ur mobiliseringsynpunkt bli nödvändigt att i framtiden uppföra ett havremagasin därstädes. Men vi kunna icke för vår del finna, att det är så överhängande nödvändigt nu, då man kunnat reda sig under den tid som gått sedan kriget bröt ut. Vi ha där uppe en utomordentlig havrebyggnad — jag har själv sett den — väl inredd för det ändamål som den skall tjäna, och andra byggnader för intendenturens behov. Sannolikt behövs det någon tillbyggnad av havremagasinet, men det kan icke precis vara så brådskande. Hur är nu det verkliga läget? Jo, ända sedan augusti 1914 ha vi haft en väsentlig ökning av trupperna i Boden utöver det normala fredsbehovet. Man har under denna tid kunnat förse trupperna med vad de behöva. Den byggnad, som det här gäller att uppföra, skulle sannolikt icke bli färdig i år, och även om den bleve färdig i år, så skulle det bli först under de allra sista dagarna av året. Sålunda kan man med stor sannolikhet förutse, att denna byggnad icke blir färdig förrän, åtminstone mänskligt att döma, det krig som rasar är slut, och därmed komma ju lättnader att inträda i avseende å truppförläggningen.

Sålunda kunna vi för vår del icke finna att behovet av denna byggnads tillkomst är överhängande. Därtill måste vi också lägga en annan synpunkt, med den allvarliga strävan, som vi ha och komma att fullfölja, gäller det att få en begränsning, en nedskrivning av militärbördorna i stället för en ökning av desamma. Och vinner denna mening beaktande, så är det tydligt, att det icke är nödvändigt att uppföra nya byggnader, som avse att ge större utrymme och större möjligheter.

Vid prövningen av denna fråga ha vi således icke kunnat finna, att det trängande och brådskande behov föreligger, som av utskottsmajoriteten gjorts gällande, och därför ha vi för vår del yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Nu vet jag mycket väl, att den efter mig kommande talaren, herr Åkerman, kommer att säga, att saken är mycket angelägen och mycket brådskande. Men jag tycker, att departementschefen klart ådagalagt, att det icke är så brådskande. Ty om så vore, hade han begärt pengarna 1915 eller 1916. Med den iver som denna regering lagt i dagen, när det gällt utökande av militära anstalter, skall nämligen ingen tro, att, om denna angelägenhet varit särskilt brådskande, regeringen icke hade begärt anslag för ändamålet redan 1915 eller 1916. När man nu kommer 1917 under en tid då byggnadskostnaderna ställa sig mycket höga och då kriget mänskligt att döma närmar sig sitt slut, så måste jag absolut

underkänna de skäl, som gå ut på att det här gäller en brådsakande sak.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts framställning som utskottets hemställan i denna punkt.

Ang. förplägnadsanstalten i Boden.
(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Som näst föregående talare redan anfört, ingår det ifrågasatta arbetet i 1908 års byggnadsplan beträffande förplägnadsanstalten i Boden. Han har egentligen grundat sitt avslagsyrkande därpå, att de nuvarande ytterst höga byggnadsprisen mana till att man skall vara försiktig med uppförande av nya byggnader. Jag underkänner icke det skälet, men ber att få erinra om att, såsom föregående talare antytt, ökningen från 1908 till nu uppgår till 70,000 kronor, och jag är övertygad om, att icke ens denne talare vill taga på sitt ansvar att, om byggnadens uppförande nu ytterligare uppskjutes, den kommer att bli billigare. Det är mycket möjligt, att om man uppskjuter arbetet, det blir ännu dyrare i framtiden. Ur statsverkets synpunkt hade det varit mycket bättre, att byggnaden upplörts för 8 år sedan.

Det havremagasin, som nu finnes i Boden, rymmer två tredjedelar av det kvantum, som under fred därstädes skall vara lagrat, och det magasin, som av utskottet blivit tillstyrkt att uppföras, skall alltså taga emot den återstående tredjedelen. Det är min bestämda övertygelse, att det icke är ekonomiskt klokt att ej uppföra ändamålsenliga lokaler framför allt för förvaring av spannmål. Den spannmål, som skall finnas lagrad, bör man ha sådana lokaler för, att den kan rätt förvaras, rätt vårdas och rätt skötas, och i det fallet ber jag få erinra om, att detta magasin skall vara fullt modernt inrett. För spannmålens skötsel skall man icke taga i anspråk någon mänsklig arbetskraft, utan all skyffling och luftning av spannmålen skall försiggå där efter fullt moderna principer. Det är sålunda en arbetsbesparande anordning att uppföra detta havremagasin, frånsett andra skäl, som tala för dess uppförande.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén i Malmö: Jag tycker för min del, att det vore ganska egendomligt, om riksdagen skulle vara med om att bevilja anslag för här ifrågavarande ändamål. Det är visserligen sant, att, som föregående talare framhöll, det föreslagna havremagasinet fanns upptaget i 1908 års byggnadsstat. Men riksdagen har aldrig fattat något beslut, som innebär, att riksdagen därmed i princip utfäst sig att bygga detta magasin. Det fanns omnämnt, som så ofta är fallet, i en lång önskelista, varav man tar ut ett och annat, men denna omständighet är i vart fall icke bindande för, hur riksdagen skall handla, allra minst tio år senare.

Ang. förpläg-
sadsanstalten
i Boden.
(Forts.)

Jag har åtskilliga gånger varit i Boden och varit i tillfälle att se det havremagasin, som finnes där, och jag skulle vilja uttala som min bestämda uppfattning, att har man under den del av krisen, då det varit de största sammandragningar av trupper där uppe, kunnat reda sig med nuvarande förrådsutrymme, och är det vidare så, att det förrådshus, som det nu är fråga om att man skulle bygga, icke rimligen kan komma till uppförande och användning, medan den nuvarande krisen pågår, vill det förefalla mig bra underligt, om riksdagen skulle bevilja det begärda anslaget under en tid, då byggnadsmaterialierna stå i så oerhört högt pris, att en väsentlig del av de kostnader, som magasinet skulle draga, just bero på rådande högkonjunktur.

I statsutskottet var det 13 röster mot 11, när detta ärende avgjordes. Sedan har man på vägen hit till kammaren tappat bort en hel rad av dem, som röstade mot anslaget. Men detta bör icke vara någon anledning för kammaren att ej omfatta den mening, som den stora majoriteten av kammarens representanter i utskottet uttalade sig för.

Jag ber sålunda, herr talman, att få instämma i det av herr Eriksson i Grängesberg framställda yrkandet.

Herr Å k e r m a n: Av de ärade talarna på Dalabanken och Malmöbanken har med styrka framhållits, att man under det nu pågående kriget, då det varit en jämförelsevis stark sammandragning av trupper i Boden, rätt sig med det havremagasin, som redan finnes där. Det är ju möjligt, men man har icke rätt sig med hänsyn till det ändamål, för vilket det nu ifrågasatta magasinet är avsett. Man har rätt sig endast så till vida, att det funnits tillräckliga förråd för den dagliga provianteringen, men man har icke rätt sig så till vida, att man kunnat lägga upp inom fästningen de havreförråd, som borde finnas där, för den händelse, det Gud förbjude, fästningen skulle bliva belägrad. Man är givetvis tvungen att inom fästningen, som ju ändå ligger i en långt från Sveriges hjärta belägen trakt, dit förbindelserna icke äro så värst lysande, man är tvungen, säger jag, att på en sådan punkt i fredstid ha upplagt ett icke obetydligt förråd av allehanda förnödenheter, ty i annat fall inträffar det, att vid utbrottet av ett krig järnvägslinjen huvudsakligen måste tagas i anspråk för forslande av förnödenheter upp till denna punkt, då man i stället skulle vilja använda järnvägen för transport av trupper, som skola försvara landsändan. Det är icke för att göra det möjligt att ha tillräckligt med havre för den dagliga provianteringen, som detta magasin skall uppföras, utan det är för att man skall ha tillräckligt med havre såsom ett slags säkerhetsförråd, för den händelse att krig skulle utbryta. Och det torde nog icke vara de båda ärade talare, som här uppträtt mot utskottet, obekant, att vi för närvarande äro tvungna att ha havre magasinerat på en hel del ställen, som icke äro de allra lämpligaste för sådant ändamål och icke heller de allra billigaste. Behovet av det föreslagna magasinet upphör ingalunda med det pågående krigets slut,

utan det kvarstår, så länge fästningen Boden finnes, och så länge det är ett riksintresse att med tillräckliga trupper försvara Norrbotten. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. förplägnadsanstalten i Boden.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 49 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Voteringen utvisade 94 ja mot 90 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Vid nu skedd föredragning av *punkten 50*, angående anslag för anläggning av en fabrik för tillverkning av vissa för armén erforderliga förnödenheter, begärdes ordet av

Ang. en fabrik för tillverkning av vissa förnödenheter.

Herr Å k e r m a n, som yttrade: Herr talman! Jag har vid utskottets hemställan i denna punkt fogat en blank reservation. Jag vill icke framställa något yrkande, då jag står ensam om denna reservation, utan endast förklara, att den blanka reservationen betyder, att jag oaktat den välvilliga motivering, som utskottet fogat till sitt avslagsyrkande, helst skulle ha sett, att medel till denna fabrik redan nu av riksdagen blivit beviljade. Det är nämligen min övertygelse, att det både med hänsyn till härens krigsberedskap och med hänsyn till statens ekonomi hade varit fördelaktigt. Som sagt, herr talman, jag har icke något yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 51*, angående anslag för ordnande av Skånska husarregementets förläggning i Hälsingborg; och yttrade därvid

Ang. skånska husarregementets förläggning.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Jag vill blott här uttala mitt beklagande över att utskottet icke har kunnat gå med på att återförena Skånska husarregementet. Det har sedan många år varit

Ang. skånska
husarregementets
förläggning.
(Forts.)

så, att i Hälsingborg varit förlagda 5 skvadroner, i Landskrona 3 och i Uppsala 2, vilka senare dock skulle övergå till Norrlands kallerikår. Generalstabschefen har emellertid uttalat sig mot förläggning i Landskrona av en ingenjörkår på den grund, att det skulle vara olämpligt, att förlägga en sådan vid kusten. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att dels har departementschefen varmt tillstyrkt framställningen, och dels torde väl den fara, som generalstabschefen förutser, icke vara så särskild ägnad att föranleda ett avstyrkande av frågan, då flygare helt säkert var som helst i vårt långsträckt land kunna anträffa militära etablissemang. Jag vill slutligen blott fästa uppmärksamheten på, att detta är det enda regemente i vårt land, som man icke på 12, 15 år har lyckats hålla tillsammans på ett ställe. Jag känner icke anledningen till denna otur för Skånska husarregementet.

Jag har icke något yrkande, herr talman.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang. arméns
fält- och fält-
tjänstövningar.

Punkten 52, angående anslag till arméns fält- och fälttjänstövningar.

Kungl. Maj:t hade under punkten 52 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att öka reservationsanslaget till arméns fält- och fälttjänstövningar, nu 600,000 kronor, med 175,000 kronor till 775,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i riksstaten för år 1918 upptaga reservationsanslaget till arméns fält- och fälttjänstövningar med oförändrat belopp, 600,000 kronor.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Swartz, Strömberg, Ekelund, J. Nilsson, Bergqvist, Widell, Malmborg, Andersson* i Skivarp, *Persson* i Stallerhult, *Wiklund* och *Åkerman*, vilka hemställat att riksdagen måtte öka — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — 775,000 kronor.

Punkten föredrogs, varpå

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet *Mörcke* anförde: Herr talman, mina herrar! Till och med år 1915 har anslaget till arméns fälttjänstövningar utgått med 500,000 kronor. Från och med år 1916 har det utgått med 600,000 kronor på grund av beslut vid antagandet av 1914 års härordning. I den nu föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t äskat ytterligare 175,000 kronor, så att hela anslaget nu skulle uppgå till 775,000 kronor. Utskottet har icke velat vara med på denna ökning av 175 000 kronor och har såsom skäl härför föreburit det, att anslaget så nyligen förut undergått en höjning. Det synes sålunda, som om det mera vore formella skäl som förorsakat avslagsyrkandet, än en på saklig

prövning grundad undersökning av det verkliga anslagsbehovet. Men, mina herrar, här föreligger verkligen ett mycket grundat behov för denna förhöjning. Sedan beslutet år 1914 fattades om att ett anslag av 600,000 kronor skulle beviljas, har det inträffat en omständighet, som då icke kunde förutses, nämligen världskriget. Och det är uteslutande på grund av världskriget, som denna höjning skulle komma i fråga. Det gäller att här taga vara på de erfarenheter, som världskriget lämnat. Därest nu anslaget allt fortfarande skall utgå med samma belopp som hittills, så blir det icke möjligt att tillgodogöra sig dessa erfarenheter, utan man måste anordna fälttjänstövningarna på samma sätt som förut. Jag kan icke finna annat, än att detta skulle vara i högsta grad beklagligt. För ett litet land som vårt är det säkerligen av stor vikt att tillvarataga de lärdomar, som världskriget lämnat, och denna summa, 175,000 kronor, är ju ändock jämförelsevis icke så stor, när det gäller ett så stort mål, som det här är fråga om att vinna.

De erfarenheter från kriget, som meningen vore att här tillämpa, äro i korthet följande. Först och främst måste tungt artilleri i största möjliga utsträckning deltaga i alla större fälttjänstövningar. Den ökade betydelse, som det tunga artilleriet fått under det nuvarande kriget, torde vara alla bekant. Men för ett land som vårt, där det tunga artilleriet ännu icke har den styrka, som skulle vara önskvärd, måste man åtminstone försöka att så mycket som möjligt ställa det så, att det tunga artilleri, som finnes, verkligen får en så god utbildning som möjligt. Och en sådan utbildning kan det tunga artilleriet icke få, såvida det icke i sin helhet får deltaga i alla större fälttjänstövningar. Endast på det sättet kan det beredas möjlighet att öva sig i samverkan med de andra vapenslagen, och endast på det sättet kunna de högre cheferna sättas i stånd att få övning i att taktiskt riktigt leda detta viktiga vapenslag.

Vidare måste befästningsanordningar göras i vida större omfattning än vad hittills skett under fälttjänstövningarna. Det är erfarenheterna från det pågående ställningskriget på de olika fronterna, som man måste tillgodogöra sig. Det är klart, att när befästningar uppföras med mycket starkare profiler än tillförne och i vida större omfattning än förut, detta icke kan göras utan pengar. Mera materiel än förut blir av nöden, och likaledes är det säkert, att kraven på ersättning för markskador komma att stegras.

Tekniska trupper av många slag, flygavdelningar, fälttelegrafavdelningar, fältradiotelegrafavdelningar, bombkastaravdelningar och belysningsavdelningar med mera, alla dessa ha under det pågående kriget fått en större användning än man någonsin förut anat, och dessa erfarenheter måste man också tillgodogöra sig, så att dessa olika avdelningar i största möjliga omfattning må kunna få deltaga i våra fälttjänstövningar.

Slutligen ha även de större vapenslagen, särskilt infanteriet, försetts med en hel del teknisk utredning, fått handgranater, strålkastare och lyspistoler m. m. Allt detta kommer till sin prövning

*Ang. arméens
fält- och fält-
tjänstövningar.*

(Forts.)

Ang. arméns
fält- och fält-
tjänstövningar.
(Forts.)

och användning just under de större fälttjänstövningarna, och har man icke provat det då, så lär man icke kunna i allvarets stund veta, hur man skall använda det.

Därest vi nu verkligen vilja hålla vår krigsberedskap på den nivå, som man måste fordra, så är det oundgängligen nödvändigt att tillvarata dessa mångskiftande lärdomar från det pågående världskriget. De medel, som nu stå till buds, räcka icke härtill, och det synes mig därför i allra högsta grad av behovet påkallat, att denna ökning med 175,000 kronor kommer fälttjänstövningsanslaget till del.

Jag vågar uttala den varma förhoppningen, att riksdagen ändå skall tillgodose detta för krigsberedskapen så ytterst viktiga krav och, trots utskottets avstyrkande bevilja beloppet.

Vidare yttrade:

Herr Å k e r m a n: Herr talman! Med hänvisning till vad av herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet nu uttalats, anhåller jag att få yrka bifall till den vid utskottets hemställda fogade reservationen av herr Swartz med flera.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställda.

Herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet har sagt, att det syntes honom, att utskottet här anfört mera formella än sakliga skäl. Ja, jag lämnar det därhän, huruvida det är ett formellt eller ett sakligt skäl att ställa sig på den ståndpunkt, som den militära sakkunskapen av år 1914 då intog. Jag lämnar det fullkomligt öppet, om det är formellt eller sakligt. Jag hade i varje fall den uppfattningen, att då vi prövade detta spörsmål 1914, så gjorde vi det på starka sakliga grunder.

Men i övrigt, hur är det som beräkningarna nu ha uppgjorts? Jo, de äro uppgjorda så, att med utgångspunkt från anslaget förutvarande belopp har man bara ökat på för de nya kraven utan att på något sätt göra någon undersökning, om det skulle kunna finnas möjlighet att på andra områden göra besparingar. Ätminstone föreligger ärendet på det sättet i de handlingar, som varit överlämnade till utskottet. Finnes det då icke möjlighet att på andra områden göra besparingar? Jo, säkerligen finns det det, och jag skall här taga mig friheten erinra om en enda sak. Det var så, att riksdagen förlidet år uppförde ett ordinarie anslag för premiering av lastautomobiler, och riksdagen beviljade också ett anslag till inköp av lastautomobiler. Bland allt annat, som de båda anslagen motiverades med, så var det även därmed, att på det sättet skulle man kunna åvägabringa en icke obetydlig besparing beträffande just anslaget till arméns fälttjänstövningar i anledning av de mindre utgifter, som man på det sättet skulle behöva göra för förhyrning av lastautomobiler och övriga transportmedel. Jag pekar sålunda endast på denna omständighet. När man så-

lunda begär anslag till ett sådant ändamål, motiverar man detta därmed att man kan åstadkomma besparingar på ett annat anslag, men när man så kommer till detta senare anslag, visar det sig, att man icke är hågad att räkna om det från grunden och undersöka, om man verkligen kan göra några besparingar eller icke.

Ang. arméns
fält- och fält-
tjänstövningar.
(Forts.)

I övrigt vill jag erinra därom, att dessa fältradiotelegrafavdelningar och telegrafavdelningar, om vilka herr statsrådet talat, ju ingingo i 1914 års härordningsbeslut, och jag förutsätter att vid beräkning av fälttjänstövningens anslaget då — det höjdes ju då till ett belopp, som ansågs motsvara behovet — man också tog hänsyn därtill. Det är för övrigt så, att detta anslag uppfördes först 1916 med dess nuvarande belopp, 600,000 kronor. Man kan sålunda icke säga, att man har någon längre tids erfarenhet angående anslaget påstådda otillräcklighet.

Jag ber sålunda, herr talman, att på dessa grunder få hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr Å k e r m a n: Herr talman! Den föregående ärade tälaren sade bland annat, att den ståndpunkt, han och utskottet intagit, grundade sig på den militära sakkunskapen från 1914, och att han antog, att den sakkunskapen hade haft starka sakliga grunder för beräkningen av anslagsbehovet. Ja, jag tror, att den militära sakkunskapen 1914 hade mycket starka sakliga grunder för beräkningen av detta anslagsbehov, ja, så starka sakliga grunder, att den undersökning, som han ville att man skulle göra om inskränkning av de övningar, som hittills ägt rum, är onödig.

Förhållandet är nämligen det, och detta intygas av alla, vilka kommit i beröring med dem, som ha personlig erfarenhet av det nu pågående världskriget, att fälttjänstövningar och övningar över huvud taget hädanefter måste tillgå på *ungefär* samma sätt som hitintills i vad som angår det rörliga kriget. Men därtill har kommit det under detta krig så mycket begagnade ställningskriget.

Även om man skulle utgå därifrån, att man ej skulle göra någon som helst förändring i de övningar, vilka beräknats i 1914 års härordning, torde det väl icke vara obekant för någon enda i denna kammare, att dessa övningar måste på grund av de allmänna prisförhöjningarna bli dyrare. Man kan således med det år 1914 beräknade anslaget nu icke ens utföra de övningar, som man då avsåg att för detsamma utföra

Sedan vill jag erinra om att jag beträffande de övningar, som huvudsakligen gälla det rörliga kriget, sade, att de hädanefter måste bli *ungefär* likadana som hittills. Jag sade »ungefär likadana», därför att, som också herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet berörde, vissa tekniska trupper och framför allt tungt artilleri måste i större omfattning än förut deltaga även i dessa övningar, vilka huvudsakligen avse det rörliga kriget. Dessa tekniska trupper behöva visserligen icke i och för sig draga så oerhört stora kostnader, men de fordra rätt mycket förbrukningsma-

Ang. arméns
fält- och fält-
tjänstövningar.
(Forts.)

teriel. Jag behöver bara peka på flvgavdelningarna. Det tunga artilleriets transport drager naturligen stora kostnader.

Till dessa övningar i det rörliga kriget, åt vilka måste givas större omfattning än förut och vilka genom det nuvarande prisläget bliva dyrare än förut, komma, som sagt, övningar i ställningskrig. Det olyckliga är, att dessa övningar i ställningskrig icke kunna, såsom i viss mån förut varit förhållandet med liknande övningar, bestå i små befästningsövningar hemma på vederbörande truppförbands förläggningssorter, utan de måste bestå i övningar, där alla de truppslag, som måste tagas i anspråk i ställningskriget, få tillfälle att samverka med varandra. Herrarna göra sig troligen icke en föreställning om, i vilken hög grad det vid ställningskriget kommer an på samverkan. Jag vill blott i det avseendet påminna om en enda sak. Vi kunna förstå, hur noggrann samverkan mellan t. ex. infanteri och artilleri skall vara, då artilleriet skall fortsätta sin eld mot den skyttegrav, som skall tagas, till dess infanteriet är på 50—75 meter därifrån. I det ögonblicket, då infanteriet hunnit dit, får det icke klicka. Artillerielden måste då ögonblickligen upphöra. Det får icke hända såsom inträffat vid åtskilliga anfall under kriget, att sedan det egna infanteriet anfallit, tagit en skyttegrav och börjat sätta sig fast där för att försvara den mot fiendens förmodade motanfall, det egna artilleriet på grund av bristande samverkan beskjutit, ja, fullständigt tillintetgjort eget infanteri. Detta är brist på samverkan. Sådant måste vi undvika. Men sådana vådor kunna vi icke undvika utan samövningar. Därför måste man i övningarna för ställningskrig medtaga alla i sådant krig deltagande truppslag och trupper. Det gör, att dessa övningar bli jämförelsevis dyra.

Jag ber till sist att särskilt få understryka vad herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet sade och som ovillkorligen tränger sig på var och en, som har haft förmånen att på nära håll studera kriget. En armé, som vill vara krigsberedd, men som icke har deltagit i kriget, måste under nuvarande förhållanden mera än någonsin, på grund av att grannländernas arméer hava verklig krigserfarenhet, vara angelägen att så fort som möjligt tillgodgöra sig erfarenheterna från världskriget, i den mån detta är möjligt, och att öva sig så, att den icke står på en alltför låg nivå i jämförelse med de krigserfarna arméerna.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att återigen få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! I anledning av den föregående ärade talarens anförande ber jag att endast få göra det genmälet, att världskrigets erfarenheter alltid återopas, när det är fråga om en ökning av ett anslag, men när å andra sidan framställas krav på indragning på det militära området med hänvisning till världskrigets erfarenheter, det allid från det andra hållet svaras, att det är för tidigt att ännu draga några riktiga slutledningar. Mot-

sättningen i dessa ståndpunkter tycker jag ligger alldeles uppenbar för envar.

*Ang. arméns
fält- och fält-
tjänstövningar.*

(Forts.)

Jag vill för min del icke alls bestrida betydelsen av samverkan mellan de olika vapenslagen. Det föreföll mig, att den föregående ärade talaren lade tyngdpunkten på denna samverkan just i dessa fälttjänstövningar, men jag undrar ändå, om det icke är så, att om denna samverkan ej har ävägabragts på ett vida tidigare stadium, det nu nästan är för sent att kunna draga de verkliga och riktiga frukterna av de uppoffringar man med fälttjänstövningarna gör för en sådan samverkan.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid punkten fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 53, angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

*Ang. det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.*

Under punkten 53 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1918 anvisa ett anslag av 1,375,000 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 696,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till äldre anslagsberättigade skyttar, finge ställas till förfogande av arméförvaltningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnade 11,600,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp.

I sammanhang härmed hade utskottet behandlat en inom andra kammaren av herr *Welin* m. fl. väckt motion, nr 139, däri föreslagits, att riksdagen vid beviljandet av anslag till det frivilliga skytteväsendets främjande ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes som villkor för skytteförenings delaktighet i sagda anslag föreskriva, att skjutning å skjutbana samt övningar och tävlingar i övrigt icke finge förekomma under församlingens högmässogudstjänst samt strax före och efter densamma.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till det frivilliga skytteväsendets befrämjande å extra stat för år 1918 anvisa ett reservationsanslag av 1,364,800 kronor samt medgiva, att av detta anslag ett belopp av 696,000 kronor, motsvarande ammunitionsbidraget till äldre anslagsberättigade skyttar, finge ställas till förfogande av arméförvalt-

Ang. det frivilliga skytteväsendets befrämjande.
(Forts.)

ningens artilleridepartement för anskaffning av mobiliseringsammunition, mot det att departementet till skytteförbundens överstyrelse utlämnar 11,600,000 skarpladdade patroner m/94, med skyldighet för överstyrelsen att återställa tomhylsor och laddramar, dock med rätt för Kungl. Maj:t, att därest förhållandena skulle sådant påkalla, till överstyrelsen kontant utbetala sistnämnda belopp; och

b) att herr Welins m. fl. förutnämnda motion icke måtte föranleda någon riksdagens vidare åtgärd.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *A. C. Lindblad*, *Rydén* i Malmö, *Eriksson* i Grängesberg, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock och *Ingvanson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ovanberörda förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, yttrade

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Herr talman! Med hänvisning till min och mina partikamraters ståndpunkt i denna fråga, då vi vid föregående riksdagar yrkat avslag, och till då förda debatter, samt då icke enligt vår uppfattning någon anledning förefinnes att nu gå med på detta anslag, ber jag att få yrka avslag å Kungl. Maj:ts framställning och utskottets hemställan.

Herr *E. A. Nilsson* i Örebro: Jag ber, herr talman, att lika kort få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen till en början propositioner beträffande *mom. a)* nämligen först på bifall till utskottets hemställan i detta moment samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes. justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53 *mom. a)* av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan, som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Omröstningen utföll med 94 ja mot 83 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Vid härefter av herr talmannen given proposition beträffande *mom. b)* biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Punkten 54.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 55.

Lades till handlingarna.

Punkterna 56—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vidare föredrogs *punkten 64*, angående anslag till soldathemsverksamheten; och anförde därvid

Ang. soldathemsverksamheten.

Herr B y s t r ö m: Herr talman! Det är några ord jag skulle vilja yttra i denna punkt. Att dessa soldathem och den verksamhet, som utföres genom dem, få ett bidrag av staten såsom en uppmuntran, är som sig bör. Det, som insamlats på enskild väg, har emellertid varit mycket, mycket mer, än vad staten giver i offentligt understöd.

I dag har riksdagen beviljat många tiotal miljoner kronor för en verksamhet, som bland en del militärvänner kallats för fälthögskola. Med hänsyn till dess fostrande betydelse ville jag nu uttala ett litet önskemål. Jag gör det i samband med denna punkt, då jag icke haft någon lämpligare att nu anknyta mitt önskemål till.

Saken är emellertid den, att på somliga håll klagar man över den mindre goda ton, som gör sig gällande ibland manskapet, såväl som över det sätt, på vilket en del officerare stundom bemöta manskapet, jag tänker här särskilt på det myckna eder och svordomar, som ej sällan förekomma.

En man, som städse brukat ställa sig välvilligt till anslag för militära ändamål både medan han var i riksdagen, och sedan han efter en lång riksdagsmannabana lämnat densamma, har helt nyligen påpekat detta. Jag menar lektor P. Waldenström. Han har även ingått med en skrivelse till militieombudsmannen om saken. Han har särskilt gjort anmärkning med hänsyn till förhållandena vid ett visst regemente i södra Sverige. Han slutade denna berättelse med följande ord:

En av mina närmare bekanta, lärare vid Svenska missionsförbundets missionsskola på Lidingön, en synnerligen aktningvärd och kristlig man med hela sin familj, berättade för mig, att när en hans son, en välartad yngling, skulle inskrivas till militärtjänst, mottogs han av inskrivningsförrättaren med de orden: — »Den där fan är från Lidingön». Vore det väl att undra på, om ynglingen med självaktning gjorde »helt om» ej blott invärtes, utan även utvärtes, vid ett sådant bemötande?

Jag skulle kunna belysa detta med en del andra exempel. Nyss berättade en man som varit ute på exercis om huru en militärguds-

Ang. soldat-
kemsverksam-
heten.

(Forts.)

tjänst på ett högst drastiskt och olämpligt sätt kungjorts för manskapet. Men det är icke vidare uppbyggligt för kammaren att höra om sådant och jag nöjer mig därför med detta yttrande, ehuru som sagt flera skulle kunna anföras.

Jag skulle önska, att här gjordes den framställningen, att från chefen för det departement, som haft detta ärende före i kammaren i dag, måtte göras påtryckningar på dem det vederbör, att med större hänsyn i här nämnda avseenden förfara. Jag tänker mig då regementscheferna, av vilka vi ha en här, en duktig och bra man, jag är emellertid viss på, att han själv ej gör sig skyldig till en sådan anmärkning, som jag nu har framställt. Men det finnes nog kamrater, som icke äro lika hänsynsfulla och försiktiga som han är, och likaledes underordnade.

Jag skulle också vilja hava sagt, att på samma gång man säger detta till cheferna för regementena, som skola ha inflytande över officerarna och manskapet, att det också borde vara särskilt angeläget för fältprästerna att lägga vikt vid här påpekade förhållanden. De hava ju särskilt uppgiften att främja moraliska strävanden och kristligt leverne. De böra i all synnerhet bidra till att uppförandet och tonen bland officerarna och manskap må bliva bättre, än vad som nu är fallet på en del platser, efter vad jag hört berättas och sett framställt i en del tidningar. »Fälthögskolan» måste förbättras.

Herr talman, jag har att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 65.

Utskottets i nämnda punkt gjorda hemställan blev av kammaren bifallen.

Punkterna 66—68.

Lades till handlingarna.

Ang. övriga
ordinarie an-
slag till lant-
försvarsde-
partementet.

Slutligen föredrogs *punkten 69*, angående övriga ordinarie anslag till lantförsvarsdepartementet. Därvid yttrade

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag har, herr talman, vid denna punkt velat göra ett uttalande med utgångspunkt från vad som under debatten har yttrats rörande punkt 52 av en högt ärad och av mig högt skattad talare på Stockholmsbanken rörande samverkan mellan olika vapenslag.

Det är så, att föredragande departementschefen har till statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden, i vad det rör anslag under fjärde huvudtiteln, anmält en framställning från generalfälttygmästaren om en viss ifrågasatt omorganisation av artilleriets skjutscholor med hänsyn till den utveckling, som flygväsendet har er-

hållit. Jag skall icke alls yttra mig något om den saken. Där-
 emot kan jag icke underlåta att framhålla det egendomliga i, att
 vederbörande icke sörjt för någon gemensam artilleriets skjutskola,
 d. v. s. en skjutskola gemensam för det tunga och det lätta artilleriet.
 Samverkan är ju behöflig, och det har i statsrådsprotokollet
 under en annan punkt talats om samverkan mellan infanteri-
 och artilleriskjutskolorna. Men ännu intimare synes mig samverkan
 böra vara mellan det lätta och det tunga artilleriet. Under
 strid läser samverkan vara oundgängligen nödvändig, och då förefaller
 det åtminstone lekmannen, som skulle det vara ändamålsenligt
 att åvägabringa en sådan samverkan redan under fredsutbildningen
 och framför allt vid skjutskoleutbildningen vid ett gemensamt
 vapenslag, nämligen artilleriet.

*Ang. övrigt
 ordinarie anslag till lant-
 försvarsdepartementet.*

(Forts.)

Jag har endast velat till kammarens protokoll uttala den önskan,
 att en undersökning härom måtte åvägabringas, och jag har icke
 annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänst-
 årsberäkning för professorn J. R. Kjellén med avseende å hans rätt
 till ålderstillägg; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt
 för gymnastiklärarinnan Dagny Kristina Widebeck att för uppflyttning
 i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Vidare upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr
 34, i anledning av väckt motion om anslag till inköp eller anläggning
 av en statens galoschfabrik.

*Ang. en sta-
 tens galosch-
 fabrik.*

I en till statsutskottet hänvisad, inom andra kammaren väckt
 motion, nr 216, hade herr *Månsson m. fl.* hemställt, att riksdagen
 ville anslå ett belopp av två miljoner kronor till inköp eller anläggning
 av en statens galoschfabrik.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen
 bifallas.

Utskottets hemställan upplästes, varpå

Herr *Månsson* anförde: Herr talman, mina herrar! Utskottets
 utlåtande lyder i all sin korthet: »Utän att inlåta sig på princip-

Ang. en statens galoschfabrik.

(Forts.)

frågan om ett övertagande från statens sida av produktionsverksamheten — i större eller mindre omfattning — har utskottet funnit bristfälligheten av den i motionen lämnade utredningen i och för sig utgöra bestämt hinder för ett bifall till motionärernas förslag.» Många, som för tillfället icke ha motionen med sig och som av förklarliga skäl icke precis komma ihåg, hur den såg ut, kunna då undra, hur den motionen är skriven. Jag skall därför relatera uppställningen av densamma.

Först påpekar jag — tillsammans med de övriga motionärerna — hur viktig galoschindustrin är, och detta särskilt på grund av den tilltagande förfalskningen av lädervaror, som gör, att man omöjligen med endast skor på fötterna, d. v. s. utan galoscher, kan gå torrskodd numera, utan vattnet sipprar igenom skorna. Vidare ha vi påvisat, hur i skydd av tulltaxan utan konkurrens utifrån det blivit så, att gummivarorna, galoscherna framför allt, ofantligt försämrats. Jag tog i dag Mulhalls lexikon och gick igenom siffrorna rörande priserna för några år, och jag fann då till min häpnad, att priset på gummi icke har stegrats så förskräckligt. Jag skall bara nämna ett par siffror. I kronor per kilo på den engelska marknaden voro införselpriserna följande: 1897 4:14, 1900 4:89, 1905 5:86 och 1908 5:25. Och så tog jag i klubbbrummet de sista numren av Times som kommit och fann, att för närvarande noteras gummi på den engelska marknaden till 3 shillings 3 pence per pound d. v. s. 5:84 kronor per kilo. För närvarande står alltså på den engelska marknaden införselpriset på gummi till och med 2 öre lägre, än det gjorde för 12 år sedan. Men trots detta har ju, såsom vi veta, priset på galoscherna stegrats så ofantligt, samtidigt med att varan har försämrats. Vi visa vidare i motionen, stödda på den stora utredning, som föreligger från officiellt håll, hur ställningen är för gummiindustrin i vårt land, vad som går åt i arbetsmateriel, i andra förbrukningsartiklar, i löner till arbetarna, i löner till förvaltningspersonalen, i räntor, i bränsle, kraft och belysning, i resandenas försäljningsprovision, i krono- och kommunalutskylder, i avskrivning å fastigheter, maskiner, inventarier, redskap, varor och fordringar, i årsvinst o. s. v. Vi visa vidare produktionens omsättningsbelopp och hur stora produktionsvärdena äro vid vederbörliga omsättningsbelopp. Vi påpeka vidare, hur pass mycket av denna gummiindustri, som utgör galoschtillverkning. Vi visa vidare från 1904 till nu priserna å såväl manssom damgaloscher och påpeka slutligen önskvärdheten av att det kommer till stånd en statsfabrik, som visar, att man kan göra hederliga varor till rimliga priser, och tvingar de övriga fabriker att också tillverka hederliga varor. Och så sluta vi med att begära en summa på 2 miljoner kronor till inköp eller byggande av en statens galoschfabrik.

Detta kallar man där uppe i utskottet att icke vara någon utredning, och man säger t. o. m. att på grund av motionens bristfälliga utredning kan man, utan att taga hänsyn till principerna rörande statsproduktion eller icke, avfärda densamma. Det är verkligen ett ganska egendomligt uppträdande.

Ang. en statens galoschfabrik.
(Forts.)

Vad är nu egentligen ett ständigt utskott? Ett ständigt utskott har ju förr i världen under fyrståndsrepresentationen varit så gott som en beslutande nämnd. Men under tvåkammarrepresentationen ha de ständiga utskotten blivit utredande nämnder. De ha icke bara att sitta och kallgrina och kasta undan alla idéer, som de icke tycka om, eller motioner från personer, som för tillfället av en eller annan anledning äro dem misshagliga. De skola vara, såsom också Hagman säger i sina kommentarer till grundlagarna, utredande nämnder rörande de frågor som föreläggas dem. I denna fråga behövas förresten inga omfattande, stora utredningar. Vi ha i den officiella statistiken en stor utredning på icke mindre än 287 sidor om läder-, sko- och gummiindustrin jämte en bilaga på 95 sidor om de inom dessa industrier arbetande bolagen. Här fanns tillräckligt med material för att man inom utskottet, om man hade velat det, verkligen skulle kunnat bilda sig en mening om huruvida man ville eller icke ville vara med om saken, eller i senare fallet varför man icke ville vara med om den. Man kan tycka, att den här frågan, d. v. s. sådana ärenden, som närmast äro att hänföra till de s. k. önskningsmålen, böra föras till tillfälliga utskott. Men vi veta ju mycket väl, hur det går till, när de tillfälliga utskotten arbeta. Jag skall icke säga något ont om de tillfälliga utskotten, men vi veta nog, att deras möjligheter att åstadkomma verkliga utredningar och få fart på ärendena icke alls äro desamma som de ständiga utskottens. Vidare har jag funnit det vara av vikt att genom att påyrka en viss anslagssumma få ärendet hänvisat till ett ständigt i stället för till ett tillfälligt utskott, därför, att jag ville ha ett uttalande från riksdagen, d. v. s. från både *förstakammar- och andrakammarhalvan*, rörande ett ärende av en så principiell art som detta förslag om uppsättande av en statens galoschfabrik i konkurrens med de övriga, som vi anse missköta sig. Förresten är det ju icke så sällan det tillvägagångssättet praktiseras, att man även beträffande sådant, som går in under önskningsmålen, begär ett anslag för att få frågan till ständigt utskott och för att sålunda kunna få en ordentlig och från båda kamrarnas sida samtidig behandling av ärendet. Vill sedan utskottet icke gå med på att tillstyrka den begärda summan, så kan det ju i stället föreslå en skrivelse i ärendet, såsom t. ex. i fjol skedde rörande Karlskronavarvet, och saken blir då både raskare och mera enhetligt, framför allt mera enhetligt behandlad.

Herr talman, med anledning av vad jag nu anför, ber jag få yrka bifall till motionen.

Härefter yttrade

Herr Ekman: Herr talman! Jag skall anhålla att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag har på herr Månssons begäran jämte några andra undertecknat denna motion och det av två anledningar.

Ang. en sta-
tens galosch-
fabrik.
(Forts.)

Den ena är en principiell anledning. Jag hör nämligen till dem, som tro, att vi i framtiden alltmera måste upptaga en verksamhet i att fabricera åtskilligt även genom statens försorg — även om man icke kan övertaga hela tillverkningen — och detta för att kunna börja bryta med det bestående systemet, både i fråga om varornas beskaffenhet och ifråga om prissättningen.

Det är alldeles nödvändigt, att staten visar, hurudana varor som kunna tillverkas och till vilka priser, så att man icke helt och hållet är i det enskilda initiativets hand. Jag har även själv vid denna riksdag väckt motion i liknande syfte, vilken jag dock tror har gått till ett tillfälligt utskott.

När nu herr Månsson ville i motion framföra en sådan sak, så ställde jag mig således principiellt gynnsam till densamma. Och vad beträffar den här föreslagna tillverkningen, så är väl den vald som ett av de första experimenten på detta område, För min del har jag alltid iakttagit, att det svenska folket är så att säga ett galoschtraskande folk. På grund av klimatet nödgas vi att begagna galoscher vida mer än vad man gör i det sydligare Europa. Och i Norrland använder man dem hela vintern igenom, även om det är aldrig så torrt. Så är det åtminstone, att döma av vad man kan iakttaga på järnvägsstationerna. Där har varenda människa galoscher, vilket förundrat mig. Galoscherna äro således en mycket använd vara och en synnerligen nödvändig vara för svenska folket. Då därtill kommer, att denna vara på sista tiden, såvitt den är tillverkad i Sverige, trots det höga tullskyddet ej kan göras bra, utan synes bli sämre och sämre, så tror jag, att även ur den synpunkten herr Månssons motion är förtjänt av övervägande.

Jag begärde emellertid särskilt ordet, emedan utskottet avfärdat en sådan sak, för vilken dock kan anföras skäl likaväl som för så många andra, på ett sätt, som också i viss mån kom till uttryck i det av herr Ekman utan motivering framställda yrkandet på bifall till utskottets hemställan, ett särskilt sätt, på vilket man vill uttrycka sitt ofantliga förakt för motionären. Jag tror, att denna motion icke är värd mera förakt än alla andra motioner.

Och den utredning motionären lämnat kan vara lika god som i de flesta motioner, som här väckas. För det första är den ganska vidlyftig, vilket den nuvarande generationen sätter så stort värde på, under det att den föregående däri icke såg något så värdefullt, ty den förstod en sak, som var behjärtansvärd, utan några långa utredningar. Men nu skall skrivas mycket, för att man skall tro, att det är någonting med det. Så har även jag börjat göra. Jag försöker nu att skriva så långa motioner som möjligt. Det är en särskild socialbyråkratisk uppfinning, skulle man kunna säga. Bara man skriver mycket, så är det bra.

Här är också ganska mycket skrivet i denna motion. Först är det en del mänskliga resonemang, som gå i samma riktning som mina nyss återgivna tankar och som äro förtjänta av åtminstone en viss aktning. Vidare är det en hel del siffror. Dem kan jag visserligen icke garantera, men det gör ju alltid ett visst intryck, när man

ser en tabell med stora summor under. Det är också någonting, som man numera sätter så stort värde på, även om dessa tabeller aldrig behövas, därför att saken talar för sig själv.

Nu har emellertid herr Månsson på de i motionen anförda skälen påyrkat ett visst anslag till ändamålet, detta för att få motionen hänvisad till statsutskottet och för att få en sådan auktoritet som statsutskottet att uttala sig om själva principen och för att bägge kamrarna skulle få överlägga om densamma. Men där har naturligtvis herr Månsson råkat illa ut. Han säger nu, att av ett tillfälligt utskott kan man icke vänta sig någon så stor utredning som av ett ständigt utskott. Men det får jag säga, att vill man ha en motion fullständigt förolyckad, även om den är aldrig så bra, så bör man laga så att den kommer till statsutskottet, ty detta utskott har så mycket att göra och är sammansatt av penningkarlar, som förakta allt ideellt, så att där kan man aldrig få en sak fram. Jag hör, att det är någon som tycker, att detta är ett oförskämt tal. Men man tvingas ju att svara på samma sätt, som man blir behandlad, ty annars tar det icke. Det måste vara don efter person. Jag brukar annars icke uttala mig på sådant sätt.

Nu lyder nämligen hela utskottets utlåtande: »Utan att inlåta sig på principfrågan om ett övertagande från statens sida av produktionsverksamheten — i större eller mindre omfattning — har utskottet funnit bristfälligheten av den i motionen lämnade utredningen i och för sig utgöra bestämt hinder för ett bifall till motionärernas förslag.» — Jag tror emellertid, att utskottet i själva verket där har inlåtit sig just på principfrågan, fastän indirekt. Jag förstår väl, att det reses ett ganska starkt motstånd här emot en sådan produktionsverksamhet över huvud taget från statens sida och att det är denna obenägenhet för saken, som gjort att utskottet skrivit på detta sätt och fallit tillbaka på »bristfälligheten av den i motionen lämnade utredningen», vilken skulle »utgöra bestämt hinder för ett bifall till motionärernas förslag».

Jag har verkligen icke på länge läst ett utskottsbetänkande, som på ett så brutalt sätt behandlar en motion, och det är därför, som jag har tillåtit mig att vara något skarp emot utskottet. Jag tror, att utskottet hade gjort klokt i att inlåta sig på principfrågan, som herr Månsson just här velat ha fram. Då utskottet nu icke vill göra det och man icke kan begära, att riksdagen skall på rak arm bevilja 2 miljoner kronor, så hemställer jag, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida och på vilket sätt inköp eller anläggning av en statens galoschfabrik må kunna komma till stånd, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kan föranleda.

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Då ett av de huvudskäl, som den ärade motionären framfört i motionen till förmån för densamma, är det, att staten utan tvivel skulle kunna tillverka galoscher av en vida högre kvalitet, än den enskilda industrien nu gör,

Ang. en statens galoschfabrik.
(Forts.)

Ang. en sta-
tens galosch-
fabrik.
(Forts.)

och då såväl i den ärade motionärens som ävenledes i herr Lindhagens anförande det gavs uttryck åt den uppfattningen, att denna industri tillverkar, som herr Lindhagen yttrade, en kvalitativt allt sämre och sämre vara, så kan jag, herr talman, icke låta detta stå oemot sagt. Då jag såsom medlem av bevillningsutskottet vid ett par clika tillfällen haft anledning att så ingående som det varit mig möjligt studera denna industri, måste jag som min åsikt säga, med den kännedom jag har om densamma, att utvecklingen enligt min uppfattning gått i en alldeles motsatt riktning, och att denna industri, som haft mycket stora svårigheter att övervinna och som måste tillägna sig en mycket stor yrkesskicklighet, om den skall kunna få fram ett förstklassigt fabrikat, numera tillverkar en vida bättre kvalitet än för en del år sedan, och torde nu kunna upptaga konkurrensen med de bästa märken på världsmarknaden.

Det är *en* sak. En *andra* är, herr talman, att skall staten — det kan ju vara möjligt, att, som herr Lindhagen yttrade, det är både önskligt och nödvändigt under vissa förhållanden — gripa in och själv börja en tillverkning av vissa alster, då bör man naturligtvis se till, att man icke börjar inom en branch, där till följd av tullskydd en industri uppstått, som med den allra största lätthet tillverkar helt och fullt vad landet behöver och kan tillverka vida mer för att, om det är möjligt, även avsätta sin produktion delvis på utlandet. Det vore ju nationalekonomiskt oförmånligt och ett bortkastande av pengar att bygga ytterligare en fabrik, där det redan kanske finns flera än som behövs eller åtminstone tillräckligt många.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A n d e r s o n i Råstock: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av herr Månssons anförande och kanske även också i någon mån herr Lindhagens.

Herr Månsson lät undfalla sig, att ett av motiven till utskottets avstyrkande av motionen skulle vara, att man hade att göra med en motion av en misshaglig person. Då skall jag be att få för min personliga del förklara, att det är högst få människor, som äro mig personligen mera sympatiska än herr Fabian Månsson.

Vidare har herr Lindhagen talat något om förakt för det ideella, och han har gjort gällande, att på grund av att statsutskottet var sammansatt huvudsakligen av penningkarlar skulle man ha sett med stort förakt på det ideella i motionen. Jag skall be att gentemot detta herr Lindhagens uttalande få säga, att det träffar åtminstone icke mig och mina partivänner, ty jag tror icke, att herr Lindhagen beträffande oss kan göra gällande, att det är vare sig på grund av förakt för det ideella eller i egenskap av penningmän, som vi gått emot detta förslag. Men då han i alla fall klandrar så starkt, att vi varit med om att så pass snävt avvisa motionen, såsom framgår av utskottsbetänkandet, så ber jag att få säga, att vi, just med hänsyn till den fullkomliga hopplösheten uti att taga upp en upprivande strid om detta förslag, i utskottet gingo med på en mera neutral motivering, än vi ursprungligen tänkt få fram.

Sedan vill jag med några ord stryka under vad herr Lindhagen sade om statsutskottets möjligheter, som herr Månsson trodde vara o begränsade, att åstadkomma utredning. I det fallet måste jag utan all tvekan giva herr Lindhagen rätt i, att det finnes ingen möjlighet, herr Månsson, att åstadkomma någon utredning utöver vad som lagts fram i vederbörande motion utan att gå stora omvägar och nedlägga ett högst betydande arbete.

Ang. en statens galoschfabrik.
(Forts.)

Herr Fabian Månsson har vidare sagt, att detta är ett viktigt önskemål, och det har även framkommit i herr Lindhagens anförande. Varför har då icke saken från början lagts så, att åtminstone någon tid kunnat ägnas åt detta spörsmål? Jag vill i det sammanhanget säga, att vi för vår del — jag och mina partivänner — ingalunda ställa oss avvisande till allt vad statsfabrikation heter, och det trodde jag icke, att jag skulle behöva förklara här för herrar Lindhagen och Månsson. Den anledningen är det således icke. Det är bara en sak man kan sätta i fråga här. Hade det icke varit lämpligt, att herr Månsson i någon mån antytt vem som skulle taga hand om denna fabrikation, på vad sätt den skulle organiseras, och till slut angivit några riktlinjer i annan form än den vaga, som framkommit i motionen? Det är dessutom icke så säkert, åtminstone känner jag för min del mig icke övertygad om det, att vid den första starten av en statens galoschfabrik det skulle vara möjligt att kvalitativt upptaga en omedelbar konkurrens.

Jag har, så som denna sak ligger, icke något vidare att tillägga, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Månsson: Endast några få ord, herr talman! Med anledning av herr Andersons sista fråga till mig vill jag bara säga, att det bör väl för hela statsutskottet vara klart, hur man skall organisera en sådan sak, när vi förut ha en hel rad statens affärsdrivande verk. På annat sätt än som ett sådant kan väl detta icke organiseras.

Jag skall begagna tillfället att återtaga mitt förra yrkande och förena mig med herr Lindhagens.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag trodde, att jag gjorde kammarens flertal en tjänst genom att icke förlänga debatten utan endast framställa yrkande om bifall till statsutskottets hemställan. Herr Lindhagen var synnerligen missbelåten med detta och sade, att däri låg förakt för motionärerna. Jag torde icke behöva erinra om, att det med all sannolikhet var en felsägning av herr Lindhagen. Jag tror icke man har rättighet att förutsätta, att den ena kammarledamoten hyser förakt för den andra, utan det var möjligen herr Lindhagens mening att säga, att jag enligt hans uppfattning något underskattat betydelsen av den motion, som här föreligger.

I övrigt vill jag säga i anledning av att herr Månsson anser

Ang. en sta-
tens gulasch-
fabrik.
(Forts.)

sig ha förebragt en så omfattande utredning i motionen, att man därpå borde kunna bygga ett bifall till framställningen, att först och främst lägger herr Månsson till grund för hela framställningen ett önskemål, att svenska folket i allmänhet vid dålig väderlek skall kunna gå torrskott och varmt om fötterna. För att uppnå det skulle man anslå 2 miljoner kronor för anläggande av en statens galoschfabrik, och såsom stöd för framställningen meddelar han en del siffror rörande omkostnaderna vid en galoschfabrik, dess inkomster, dess omsättning och slutligen hur galoschpriserna stigit. Detta är något kortare än herr Månsson framställt det i sin motion, men det är ungefär vad den innehåller. Nu vill jag i förbigående påpeka, att herr Lindhagen, vilkens namn återfinnes under motionen, har förklarat, att han icke kan stå för siffrorna. Det kan ju vara ett bevis på den lättvindighet, med vilken detta slags motioner skickas iväg. I övrigt vill jag erinra om, att herr Lindhagen rullade upp vilka konsekvenserna kunde bli av ett första steg i denna riktning. Herr Lindhagen sade, att detta är ett första experiment, och man har nu valt en galoschfabrik, men det skall bli oändligt mycket mera, om man får gå den väg motionärerna önska. Detta första experiment skall man alltså göra på den lilla utredning, som föreligger, ty jag vidhåller, att utredningen är ganska liten. Jag tror, att man har haft fullt fog att säga, att på en sådan utredning bör icke riksdagen giva sig in på ett första experiment på den linje herr Lindhagen antytt, och jag är tämligen övertygad om att statsutskottet avgivit ett utlåtande, som kommer att godkännas av riksdagen.

Herr S o m m e l i u s: Jag ber om ursäkt, om jag säger ett par ord, jag skall vara helt kort. Jag ber få tillkännagiva, att jag anser mig böra bemöta ett sådant uttalande, som herr Månsson hade då han sade, att man borde i en statsfabrik för galoscher göra *hederliga* varor och till billigt pris. Jag tycker det var en grov beskyllning mot en svensk industri, om vilken man på sin höjd kan säga, att den begått det tilltaget att fullständigt utestänga import av galoscher. Jag skall be få tillägga, att icke tror jag, att anläggandet av en sådan fabrik eller inköp av en dylik, som herr Månsson föreslagit, skulle leda till billigare pris på galoscher. Av de fyra fabriker, som finnas här i landet, har den ena ännu icke kunnat lämna någon utdelning — jag vet icke hur många år den varit i verksamhet — och den andra har lämnat 5 %. De två övriga ha gått briljant på grund av gynnsamma utländska inköp av gummi.

Jag vet icke på vad sätt herr Månsson tänkt sig, att detta skulle realiseras. Men i det avseendet må jag säga, att jag tycker, att hans anfall mot statsutskottet icke är på sin plats i detta fall, ty det får man väl antaga, att den fabrik, som kommer till stånd, även om den finge förmånen av den ärade talarens, herr Månsson, ledning, skulle få kämpa för sin tillvaro åtminstone tio år, innan den kunde uppnå någorlunda hyggliga resultat, så att galoscherna kunde bli så goda,

Ang. en sta-
tens galosch-
fabrik.
(Forts.)

att de kunde användas, och jag tror för övrigt, att vi finge driftresultatet på våra skattosedlar.

Herr Månsson har ej heller gittat visa, att de galoscher, som nu tillverkas, äro dåliga. Den saken har herr Månsson blott påstått, men icke kunnat visa. Förr i världen kunde herr Månsson framföra verkliga bevis, t. ex. då han som bevisningsmateriel förde med sig läder, som han slet sönder här i kammaren. Det hade varit lämpligt att göra så nu också med galoscherna.

Jag instämmer, herr talman, i det yrkande, som framställts om bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag erkänner, att jag använde ett förkortat uttryck, när jag sade förakt för motionären — jag menade galoschmotionären, d. v. s. motionären i hans egenskap av motionär i detta ärende. Jag får vidare erkänna, att vad själva fabrikationen angår, så har herr Månsson lett mig in på en sak, i vilken jag icke har sakkunskap. Då jag talade om, att galoscherna blivit sämre, berodde det endast på min egen erfarenhet, att de svenska galoscherna snart gå sönder för mig, och jag har verkligen tyckt mig märka, att det blivit värre och värre. Men jag ber att få återtaga detta, om det faktiskt förhåller sig så som herr Röing sade, att galoscherna blivit ofantligt förbättrade under senare tider, ty min erfarenhet är kanske av äldre datum eller också har jag råkat ut för något gammalt lager.

Jag skall för övrigt bara be att få ytterligare betona, att anledningen till att jag begärde ordet var den ganska ovanliga motivering som utskottet har lämnat. Nu har ju också herr Ekman kommit fram med de verkliga skälen, som jag trodde ligga bakom, då han nämligen varnade för detta första experiment. Jag kallade det icke för ett första experiment utan endast ett av några, om det blir det första eller det femte gör detsamma. Därför använde jag något starka uttryck om statsutskottet. Jag menar, att det finnes ingen regel utan undantag, men statsutskottet är så betungat av arbete och det sättes där företrädesvis in praktiskt folk, som skall röra sig med siffror och därför kan det icke löna sig att kasta in dit en sådan här framtidssak. Det håller jag på, fastän det gives kanske många, som av misstag kommit in i statsutskottet.

Ehuru jag gjort ett yrkande, det enda positiva som här kan bifallas, anser jag och hoppas, att denna diskussion kan vara en förberedande träning för kommande diskussioner om statens produktiva verksamhet, och för min del skall jag därför nöja mig med detta och icke tillåta mig att begära votering.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,53 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.